

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet
28.11.2011

Selostusta täydentävä liite

Sisällysluettelo

Johdanto	3
1 Karnainen	5
2 Paloniemi	7
3 Routio	14
4 Lohjan kirkon ympäristö, Moisio, Laakspohja, Hiidensalmi, Tytyri, Pitkäniemi	17
5 Ydinkeskusta, Rantakantti, Porla, Metsola	27
6 Ojamo, Liessaari, Vappula, Vohloinen, Gunnarla	33
7 Vieremä, Vallaa, Paila, Maksjoki	37
8 Virkkala	41
9 Kyrkstad, Kukkumäki, Jönsböle, Kirkniemi	45
10 Veijola, Ventelä, Immula	49
11 Muijala, Nummenkylä	52
Lähteet	55
Liitteet	55

Johdanto

Tämä yhteenveto kulttuurihistoriallisesti merkittävistä alueista ja kohteista on Lohjan kaupungin taajamaosayleiskaavan selostusta täydentävä liite. Yhteenvedossa on ryhmitelty eri lähteistä peräisin olevat merkittävät alueet ja kohteet kokonaisuuksiksi osa-alueittain sekä kuvattu lyhyesti kunkin alueen ja kohteen tiedot, jotka ovat peruste kaavakartan merkinnöille. Tarkemmat tiedot kohteista ja alueista sisältyvät edelleen alkuperäisiin inventointeihin.

Kulttuurihistoriallisesti merkittävien alueiden ja kohteiden ryhmittelyn perustana on Museoviraston luettelo valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä (2009) sekä Uudenmaan liiton maakuntakaavan liitekartta 25 maakunnallisesti merkittävistä kulttuuriympäristöistä (2006). Lisätietoa yksittäisistä alueista ja kohteista on saatu Museoviraston paikkatietoaineistosta (2010), Lohjan kunnan yleiskaavasta (1992), inventoinneista sekä Lohjan museon johtajan Eero Ahtelan haastatteluista. Inventoinneista on luettelo yhteenvedon lopussa.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt ja maakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt on kaavakartalla osoitettu ruuturasterilla (kaupunkikuvallisesti arvokas alue) kaikkialla muualla paitsi keskustan alueella, jolle laaditaan Keskustan osayleiskaava. Keskustan osayleiskaavan alueella on osoitettu ruuturasterilla ainoastaan valtakunnallisesti merkittävä alue laajennettuna siten kuin alue on rajattu maakuntakaavan liitekartassa (alue MK1).

Kaupunkikuvallisesti arvokkaille alueille sijoituvia inventoituja pienempiä rakennettuja aluekokonaisuuksia tai yksittäisiä rakennuksia ei ole kaavan mittakaavasta ja esitystarkkuudesta johtuen erikseen merkitty kaavakarttaan vaan niiden katsotaan sisältyvän osaksi valtakunnallisesti/maakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

Yhteenvetokartat on laadittu siten, että kunkin valtakunnallisesti/maakunnallisesti merkittävän alueen kohdalle on merkitty numeroilla yksittäiset alueet ja kohteet, jotka ko. alue sisältää. Alueista ja kohteista on laadittu taulukko, jossa on lyhyt kuvaus alueesta/kohteesta. Kohteet on ryhmitelty inventoituihin rakennuksiin, muinaisjäännöksiin sekä historiallisiin teihin. Taulukon oikeassa reunassa on alueen/kohteen kohdalla joko maininta sen kuulumisesta raste-roituun alueeseen eli laajempaan kokonaisuuteen tai numero. Ruuturasterien ulkopuolisilla yksittäisillä inventoiduilla rakennuksilla on numero, joka vastaa kaavakartalla olevaa numeroa. Nämä on osoitettu kohdamerkinnällä (neliö ja merkintä sr). Kaikki muinaismuistoiksi tulkittavat kohteet on merkitty kohdamerkinnällä (neliö ja merkintä sm) sekä varustettu juoksevilla numeroinnilla, joka on sama taulukon oikeassa reunassa ja kaavakartalla.

Keskustan alueelle on valmistunut rinnakkain taajamaosayleiskaavan luonnoksen kanssa keskustan osayleiskaavaluonnos, joka on esitystavaltaan ja mittakaavaltaan tarkempi ja tulee aikanaan keskustan kohdalla syrjäyttämään taajamaosayleiskaavan. Pääosa keskustan kulttuurihistoriallisesti merkittävien alueiden ja kohteiden merkinnöistä jää ratkaistavaksi keskustan osayleiskaavassa. Siltä osin kuin nämä alueet ja kohteet sisältyvät yhteenvetoon, on taulukossa informaatio käsittelystä keskustan osayleiskaavassa.

Taajamaosayleiskaavassa on käytetty seuraavia merkintöjä ja määräyksiä:

Kaupunkikuvallisesti arvokas alue:

Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa ja suunnittelussa on otettava huomioon alueen kuuluminen valtakunnallisesti ja/tai seudullisesti merkittävään kulttuurihistorialliseen ympäristöön ja varmistettava kaupunkikuvallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Yksittäisten alueeseen sisältyvien rakennettujen kohteiden säilyttämismahdollisuudet selvitetään ja osoitetaan asemakaavassa. Suunnittelun yhteydessä on pyydettävä lausunto museoviranomaisilta.

Historiallinen tielinja:

Yksityiskohtaisessa kaavoituksessa ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon tielinjauksen ja tieympäristön kulttuurihistoriallinen arvo

Muinaismuistokohde:

Muinaismuistolain nojalla rauhoitettu tai mahdollinen kiinteä muinaisjäännös. Kohteen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen ja muu siihen kajoaminen on muinaismuistolain nojalla kielletty. Yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä ja hankkeita hyväksyttäessä on pyydettävä lausunto Museovirastolta. Alueen numero viittaa kaavaselostuksessa olevaan kohdeluetteloon.

Rakennussuojelulainsäädännön nojalla suojeltava alue:

Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennuskanta ja ympäristö tulee säilyttää. Yksityiskohtaisemman suunnittelun yhteydessä ja hankkeita hyväksyttäessä on pyydettävä lausunto museoviranomaisilta.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennettu ympäristö: Kohteen kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennettu ympäristö lähiympäristöineen tulee ottaa huomioon yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa, suunnittelussa ja rakentamisessa. Asemakaavoitettavilla alueilla yksittäisten rakennettujen kohteiden säilyttämismahdollisuudet selvitetään ja osoitetaan asemakaavassa. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita ja alueita ja niiden lähiympäristöä koskevista suunnitelmista ja hankkeista on pyydettävä lausunto museoviranomaisilta. Alueen numero viittaa kaavaselostuksessa olevaan kohdeluetteloon.

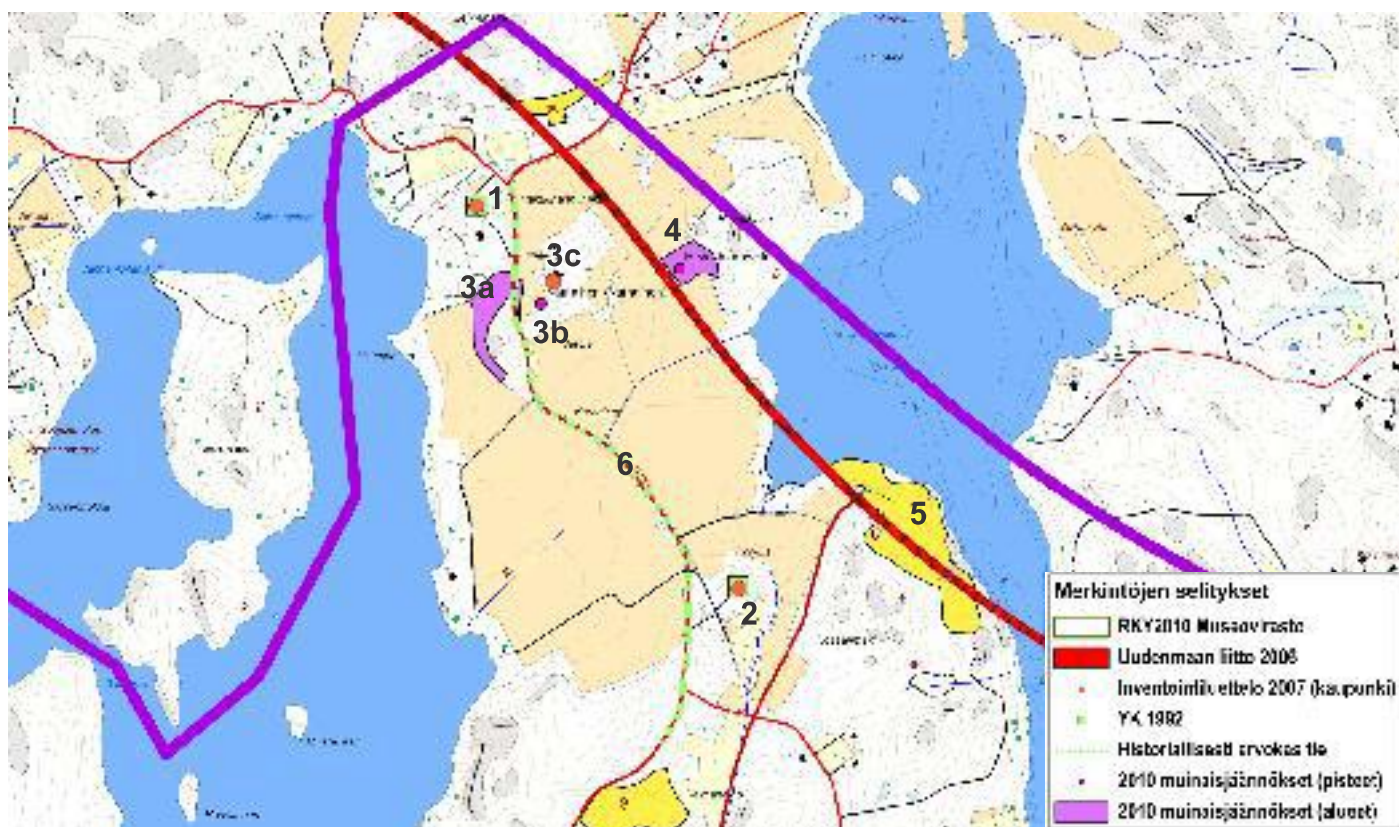
Yleinen määräys: Uusilla asemakaavoitettavilla alueilla on selvitettävä tarkemmin alueen mahdolliset historiallisen ajan muinaisjäännökset ja turvattava niiden säilyminen. Suunnittelun yhteydessä on kuultava museoviranomaisia.

Taajamaosayleiskaavan luonnosvaiheen alustavan luettelon suojelukohteista laati harjoittelija milijöösuunnittelun opiskelija Kaisa Långström vuonna 2010. Kaavasunnittelija Teija Liuska ryhmitteli kohteet aluekokonaisuuksiksi ja täydensi tiedot ajan tasalle vuonna 2011. Työn kuluessa on kuultu asiantuntijoina Museovirastoa, Uudenmaan maakuntamuseota ja Lohjan museota.

Lohjalla 28.11.2011

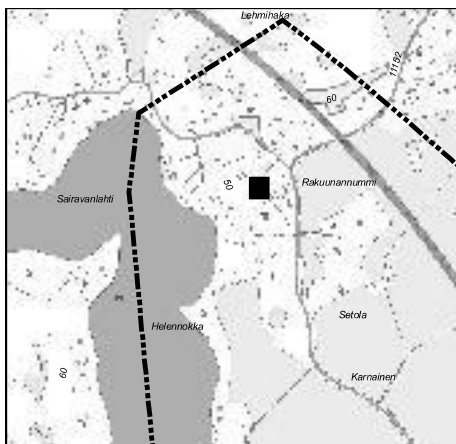
Leena Iso-Markku,
yleiskaavoittaja

1 KARNAINEN

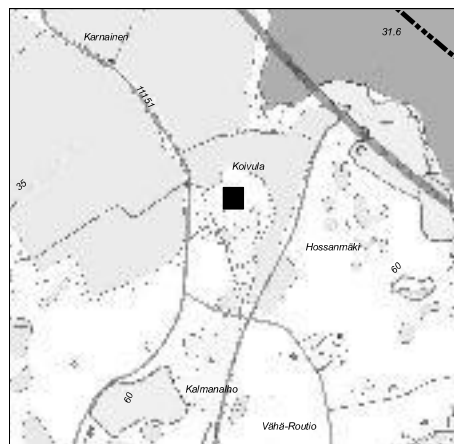

Kartta 1. Karnainen, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

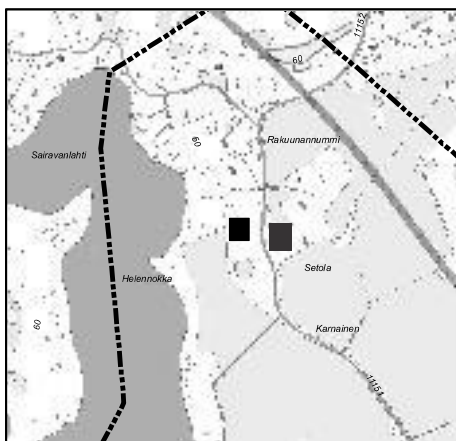
Kohde kartalla 1	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset					
1	Karnaisten kansakoulu "Entinen koulurakennus sijaitsee mäellä Jantoniementien länsipuolella. Karnaisten kansakoulu rakennettiin vuonna 1921 ja se edustaa 1920-luvun klassismia. Koulu on ulkoasultaan varsin edustava. Luettelointiperuste: R, M." *1, 5	SR 84	79	72	sr1
2	Koivula "Koivulan talo muodostettiin noin vuonna 1650 seitsemästä Karnaisten kylän rälsstitilasta. Kaksikerroksinen, mansardikattoinen puinen päärakennus arvellaan rakennetuksi 1832. Luettelointiperuste: M." *1, 5	SR 17	81	73	sr2
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyppi, ajoitus)					
3a 3b 3c	Karnainen: kiinteä mj, asuinpaikat, kyläpaikat, historiallinen *7 Karnainen: kiinteä mj, asuinpaikat, kartanot, historiallinen *7 Setola: mahd. historiallisen ajan mj, ei tutkittu *1, 4, 12 "Setolan talo on muodostettu kantatilasta ja siihen v. 1599 liitetystä toisesta tilasta. Pihapiirissä on jäljellä 1700-luvulla rakennetun päärakennuksen rauniot. 1800-luvulla rakennettu päärakennus tuhoutui tulipalossa 1950-luvulla, ja paikalle on rakennettu uusi päärakennus v. 2002. Luettelointiperuste: R, M."	- - AV/S 59	- - 83	54 - esitetty poistettavaksi (raunioita)	sm1 sm2 -
4	Hevoshaanpelto: kiinteä mj, löytöpaikat, kivikautinen (mahdollinen asuinpaikka, löytöpaikka moottoritielinjauksen alla) *7	-	-	-	sm3
5	Hossanmäki: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen (tuhoutunut, moottoritielinjauksen alla) *7	-	-	-	-
Historialliset tied					
6	Vanha Karnaistentie *9	-	-	53 ehd. lis.	merkintä

Kohde TOYK sr1, Karnaisten. Karnaisten kansakoulu.

Kohde TOYK sr2, Karnaisten. Koivulan kartano.

Kohde TOYK sm1 / sm2, Karnaisten. Karnaisten kyläontti.

Kohde "Historiallinen tie". Vanha Karnaistentie.

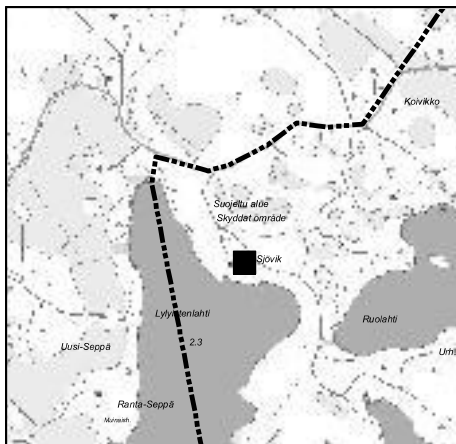
2 PALONIEMI

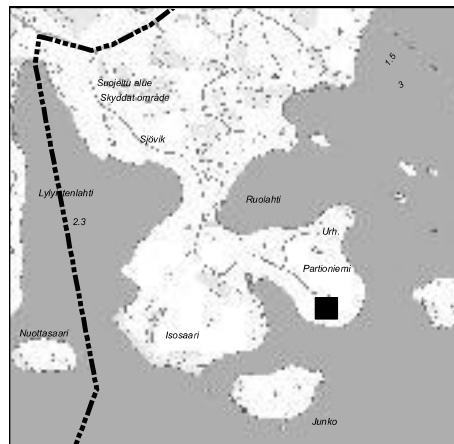
Kartta 2a. Paloniemi, inventoidut kohteet, Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 2	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luon- nos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK33	Lylyisten kylä ja huvilat (sis. kohteen 1) "Lohjanjärven rannalla sijaitsevassa Lylyisten kylässä on säilynyt monipuoli- sesti niin talonpoikaista rakennuskantaa kuin vanhoja huviloitakin. Uusi-Hontin kartanomainen päärakennus on 1850-luvulta. Pihapiirissä on mahdollisesti 1700- luvulta periytyvä asuinrakennus. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi kolme työväen asuinrakennusta sekä tiilinen karjarakennus vuodelta 1937. Viereisen Uusi-Sepän huvilamainen päärakennus on vuodelta 1914. Komea karjarakennus on vuodelta 1919. Vanhaa huvilakulttuuria edustaa arkkitehti Arthur af Hällströmin piirtämä jugendhen- kinen Tomtebo vuodelta 1911. Samalta vuodelta on arkkitehti Helman Grönbärjin piirtämä Fridhem. Arkkitehti Erik Östin suunnittelema Sjövik valmistui 1928. Partio- niemessä on Lohjan Partio-Sissien 1936 rakentama kaksikerroksinen leirirakennus. Hyvin säilynyt järvenrantakylä, johon liittyy vanhaa huvilakulttuuria." *8	-	-	x	rasteroitu alue

Kohde kartalla 2a/2b	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset					
1 (a)	Huvila Sjövik "Huvila sijaitsee luonnonkauniilla paikalla Lylyisten lahden pohjoisrannalla. Huvilan suunnitteli arkkitehti Erik Öst. Kaksikerroksinen huvila edustaa 1920-luvun klassismia vaaleine peiterimavuorauksineen ja aumakattoineen. Rakennus on erittäin edustava tyylinsä ja aikakautensa edustaja. Luettelointiperuste: R, M." *1, 5	SR 110	142	76 ehd.lis.	sisältyy rasteroituun alueeseen
2 (a)	Paloniemen kartanomiljöön rakennukset: metsänvartijantalo, huvimaja, venevaja (3 kohdetta) *1 Paloniemi on entinen ratsutila, joka käsitti kantatilan lisäksi siihen 1620-luvulla liitetyn tilan. V. 1760 ja v. 1900 ratsutilaan yhdistettiin Tervan ja Humpin perintötilat. Eliel Saarisen suunnittelema, v. 1900 rakennettu päärakennus paloi v. 1950. Entisestä kartanomiljööstä on säilynyt lehtipuukujanne, osa 1800-luvun englantilaistyylistä puistoa, huvimaja, venevaja ja Eliel Saarisen suunnittelema metsänvartijan mökki. Myös huvimajaa epäillään Saarisen piirtämäksi. Suurin osa kartanon muistakin rakennuksista, mm. kivinavetta, tiilinen makasiini ja mylly on rakennettu 1900-luvun tienoilla. Luettelointiperuste: R, M." *1, 5	SR 19	172	-	sr3
3 (a)	Partiomaja "Partiomaja sijaitsee Partioniemessä. Partiomaja sijaitsee korkealla, metsäisellä ja kallioisella Partioniemellä Lohjanjärven rannalla. Hirsirunkoisessa ja satulakattoisessa partiomajassa oli alun perin kokous- ja majoitustiloja sekä keittiö. Se rakennettiin nimenomaan partiolaisten leirimajaksi 1936. Luettelointiperuste: M." *1, 5	SR 98	173	34 ehd.lis.	sr4 (yhteiskunta- kulttuurinen arvo)
-> kartta 2b	Paloniemen rakennusinventointi 2008 -> s. 12				
ei karttaa	Rajaportin rakennusinventointi 14.7.2008				

Huvila Sjövik,
sisältyy rajaukseen
TOYK MK33.

Kohde TOYK sr4 / sm4,
Paloniemi.
Partiomaja/Lylyisten rautamalmilouhos.

Kohde TOYK sr3, Paloniemi.
Paloniemen kartanomiljöön
rakennukset: metsänvartijan-
talo, huvimaja ja venevaja.

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

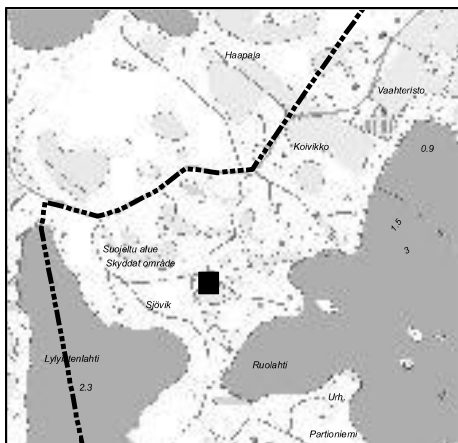
Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kohde kartalla 2	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyypit, ajoitus)					
3	Lylyisten rautamalmilouhos/(Partiomaja) *1	SR 98	-	34 ehd.lis.	sm4a
4	Mustasaaren kaivos: teollisuusrakenteet *4	SM 56	-	-	sm4b
5	Ruolahti hautapaikat: kiinteä mj, hautapaikat, hautaröykkiöt, rautakautinen "Kiviröykkiö sijaitsee n. 200 m Lohjanjärven Ruolahden rannasta luoteeseen ja Lylyistenlahden rannasta vajaa 200 m koilliseen pienen peltoalueen pohjoislaidalla olevalla kalliolla. Röykkiön halkaisija on n. 3 metriä. Siinä on yksi suurempi kivi pienempien sammalpeitteisten kivien päällä. Muodoltaan röykkiö on likimain soikea. Lylyistenlahden länsirannalta tunnetaan Ranta-Sepän röykkiöalue sekä lahden pohjoisrannan korkean kallion huipulta ilmeisesti myöhäisen historiallisen ajan kivilatomus." *5, 7	-	-	35	sm5
6	Paloniemen kylätontti: mahd. mj, asuinpaikka, kyläpaikka, historiallinen "Lohjan Paloniemen kylä mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1451 (FMU 6175). Kylässä oli vuonna 1540 seitsemän tilaa. Paloniemen aluetta kuvaavat ensimmäiset kartat ovat 1700-luvun lopulta (KA MH B27 19/1-3). Kyläpaikka on edelleen käytössä. Kohteen paikannus perustuu vanhoihin karttoihin ja on suuntaa-antava. Kohde ja sen raja-alue on tarkastettava maastossa." *5, 9	-	-	40	sm6
7	Paloniemi 1: kiinteä mj, hautapaikat, hautaröykkiöt, rautakautinen "Kohde sijaitsee 110 m Paloniemen vanhainkodin päärakennuksesta lounaaseen ja Lohjanjärven rannasta 250 m koilliseen. Paikka on vanhan Sammatintien eteläpuolella, ympäristöstään 6–7 metriä korkeammalle kohoavalla kalliomäellä (47 m mpy). Maasto on moreeni-kallioaluetta, joka on ollut kartanon hakamaata ja puutarhaa. Nykyisin alue on osittain hoidettua puistomaista sekametsää. Röykkiöt sijaitsevat runsaan 20 metrin päässä toisistaan laen länsi- ja itäreunassa. Kallion länsiosassa sijaitseva röykkiö 1 (3-5 x 5 x 0,5 m) on soikeahko tai kolmio-mainen. Keskustassa näkyy pelkkiä kiviä (halk. 30–60 cm), reunat ovat matalia, maansekaisia sekä heinikon ja sammalen peitossa. Kivet vaikuttavat rapautuneilta. Kallion itäreunan röykkiö 2 (4-5 x 4 x 0,5 m) on pyöreähkö ja kokonaan ruohopeitteinen." *5, 7	-	-	39	sm7
8	Paloniemi 2: kiinteä mj, asuinpaikat, rautakautinen "Kohde sijaitsee Paloniemessä, loivasti lounaaseen viettävällä peltoterassilla Paloniemen vanhainkodin etelä- ja lounaispuolella, uimarantaan vievän tien molemmin puolin. Pellon pinnasta on poimittu saviastianpaloja ja kvartsia. Maaston ja löytöjen perusteella kyseessä on rautakautinen ja mahdollisesti myös vanhempi, kivikautinen asuinpaikka." *5, 7	-	-	38	sm8
9	Paloniemi 3: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen "Kohde sijaitsee Paloniemessä, Paloniemen sairaalan koillispuolisella peltoaukealla. Matalalta kohoumalta on pellon pinnasta otettu talteen kaksi kvartsia ja palaneen luun pala. Ilmeisesti pienialainen asuinpaikka, joka ajoittuu löytöjen perusteella todennäköisimmin kivikaudelle. Ajoituksen, luonteen ja laajuuden selvittäminen edellyttää kuitenkin lisätutkimuksia." *5, 7	-	-	42	sm9
10	Paloniemi 4: kiinteä mj, kivirakenteet, röykkiöt, ajoittamaton "Kohde sijaitsee Paloniemessä, Paloniementien eteläreunassa, 480 m Paloniemen vanhainkodista länsiluoteeseen. Mäen reunassa on pitkänomainen röykkiö tai kiviä. Jäännös on ajoittamaton, mutta se on mahdollisesti syntynyt alueen raivauksessa." *5, 7	-	-	37	sm10
11	Niemenahonpelto 1: kiinteä mj, hautapaikat, rautakautinen "Kohde sijaitsee Paloniemessä, Niemenahon tien koillispuolisella pellolla. Pelto-lohkon itäosassa erottuvalla matalalla kohoumalta on saatu talteen rautakautisia saviastianpaloja, palanutta savea, kvartsia ja palanutta luuta. Kyse voi olla asuinpaikasta tai pintaosiltaan tuhoutuneesta hautapaikasta." *5, 7	-	-	44	sm11
12	Niemenahonpelto 2: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen "Kohde sijaitsee Paloniemessä, Niemenahon tien koillispuolisella pellolla. Pelto-lohkon länsireunasta, etelään ja lounaaseen viettävästä rinteestä on saatu talteen kvartsia. Topografian ja löytöjen perusteella kyseessä on pienialainen kivikautinen asuinpaikka." *5, 7	-	-	43	sm12

Kohde kartalla 2	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
13	Kullahti: kiinteä mj, asuinpaikat, rautakautinen "Kohde sijaitsee Paloniemessä, 150 m Karstuntien ja Paloniementien risteyksestä etelään. Pellon keskellä kohoavan saarekkeen ympäriltä on saatu talteen rautakautisia saviastianpaloja. Löytöjen, suojaosan sijainnin ja maaperän perusteella kyseessä on todennäköisimmin saarekkeessa ollut asuinpaikka, mutta paikalla voi olla myös kalmisto." *5, 7	-	-	45	sm13
14	Haukilahti: kiinteä mj, asuinpaikat, moniperiodinen "Kohde sijaitsee Hiittisissä, Haukilahden länsirannalla, Karstuntien ja leirikeskukseen johtavan risteyksestä 70 m lounaaseen, pellostä kohoavalla matalalla kumpareella ja ympäröivällä pelto-alueella. Paikalla suoritettua koekaivauksessa on todettu peltomullan alta rautakauteen ajoittuvia kulttuurikerroksia. Löydöt paikalta ovat rautakautisia saviastianpaloja, palanutta savea ja kuonaa sekä mahdollisesti kivikautiseen asuinpaikkaan liittyviä kvartsi-iskoksia ja ytimiä. Kesällä 2008 paikalla jatkettiin tutkimuksia. Saatujen löytöjen perusteella kohde ajoittunee pääosin viikinkiaikaan. Paikalla oli säilynyt myös rakenteita, 8x6 m laajuisen suorakulmaisen rakennuksen jäännös. Samalla paikalla oli myös merkkejä kahdesta muusta päällekkäisestä rakennuksesta. Kohdetta ei ole tutkittu kokonaan." *5, 7	-	-	46	sm14
15	Humppilan kylätontti: mahd. mj, asuinpaikka, kylänpaikka, historiallinen "Lohjan Humppila mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1540. Kylässä oli tuolloin yksi tila. Vanhimmat kylän aluetta kuvaavat kartat ovat 1700-luvun lopulta. Humppila on merkitty 1700-luvun lopun tilannetta kuvaavaan Kuninkaankartastoon. Kohde on edelleen käytössä. Kohteen paikannus perustuu vanhoihin karttoihin ja on suuntaantava. Kohde ja sen rajaus on tarkastettava maastossa." *5, 9	-	-	36 ehd.lis.	sm15
16	Kaurasaari: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen "Kivikautiseen asuinpaikkaan viittavia löytöjä Lohjanjärven Paloniemen kylän Kaurasaaren eteläosasta, vanhan hiekkakuopan itäpuolelta hiekkaisesta ja loivahkosti viettävältä rinteeltä ja terassilta. Löydöt kvartsi-iskoksia ja asuinpaikan voi karkeasti arvioida olevan 50 m leveydellä Lohjanjärven vanhan rantatörmän yläpuolella." *5, 7	-	-	33	sm16
17	Hevossaari: kiinteä mj, kivirakenteet, rökkiöt, rautakautinen (3 kohdetta) "Rökkiö sijaitsee Ristiselän Hevossaaren korkeimman tasanteen reunassa, kalliojaljastuman kupeessa, saaren etelärannalla, 30 m rantatörmästä kesämökkien takana. rökkiö on kolmiomainen, sivuiltaan n. 10 x 10 x 10 m, 0,5 - 0,8 m korkea, kivistä ladottu." *5, 7	SM 37 (1/3)	-	32	sm17
18	Hiiden kansakoulu 1: kiinteä mj, kivirakenteet, rökkiöt, rautakautinen "Maantietn teossa 1914 tuhoutui täydellisesti Hiiden kansakoulun koillispuolella matala kivensekainen maakumpu, josta löytyi keramiikkaa ja savikiekon kappale."11 Hiiden kansakoulu 2: irtolöytö, irtolöytöpaikat, kivikautinen "Tasataltan katkelma. Toimitettu yhdessä Hiiden kansakoulun rautakautisesta rökkiöstä 1914 löydettyjen rautakautisten löytöjen kanssa."11	- -	- -	- -	- -
Historialliset tied					
19	Vanha Karstuntie "Vuonna 1841 valmistui Lohjannummelta Hiiden ja Paloniemen kautta Karstulle johtava kylätie. Vaiheittain 1910-luvulta 1950-luvulle jäivät pois käytöstä osuudet Hiiden kartanon ja Lylyisten tienhaaran väliltä, kun Karstuntietä oikaistiin ja parannettiin. Luettelointiperuste: H." *1	SR 118	174	41 ehd.lis.	merkintä

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kohde TOYK sm5,
Paloniemi.
Ruolahti.

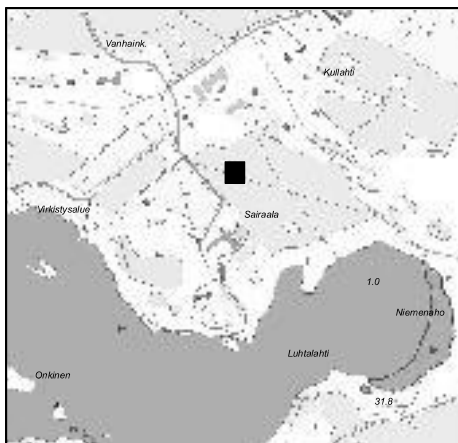
Kohde TOYK sm6,
Paloniemi.
Paloniemen kylätontti.

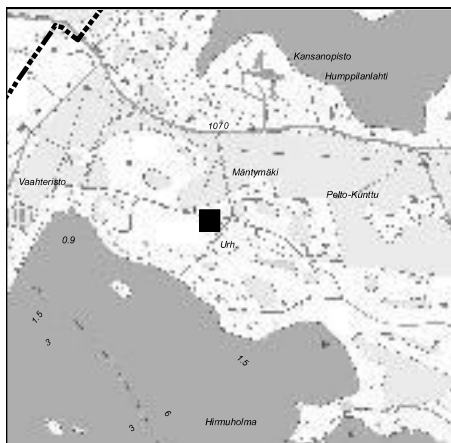
Kohde TOYK sm7,
Paloniemi.
Paloniemi 1.

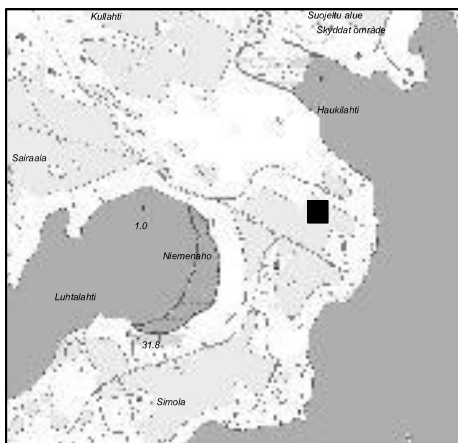
Kohde TOYK sm8,
Paloniemi.
Paloniemi 2.

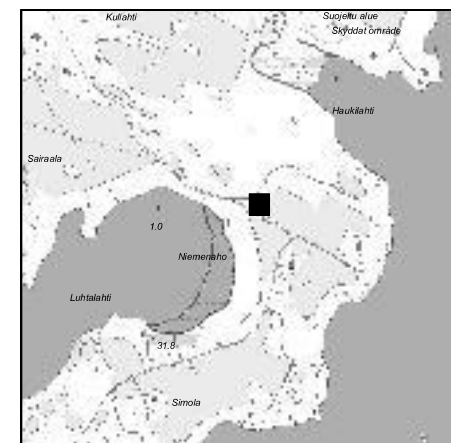
Kohde TOYK sm9,
Paloniemi.
Paloniemi 3.

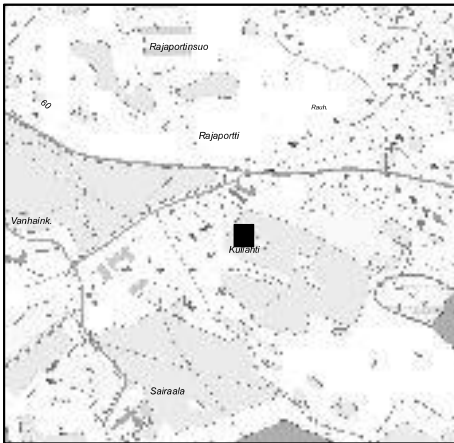
Kohde TOYK sm10,
Paloniemi.
Paloniemi 4.

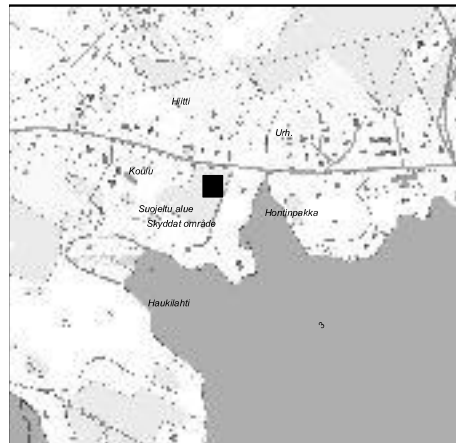
Kohde TOYK sm11,
Paloniemi.
Niemenhönpelto 1.

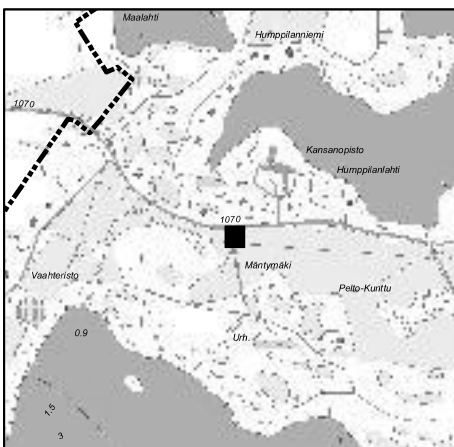
Kohde TOYK sm12,
Paloniemi.
Niemenhönpelto 2.

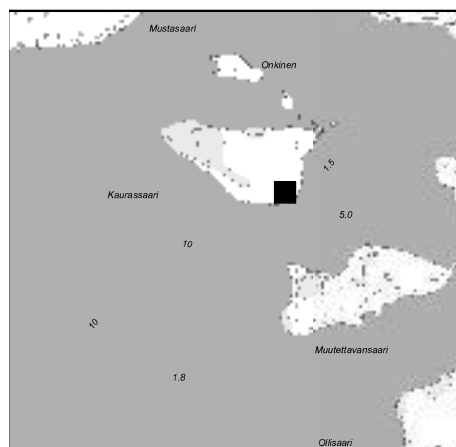
Kohde TOYK sm 13,
Paloniemi.
Kullalahti.

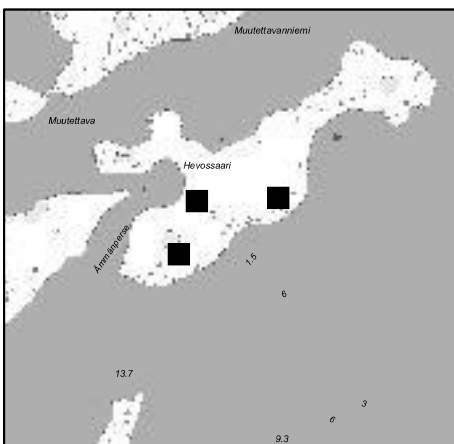
Kohde TOYK sm14,
Paloniemi.
Haukilahti.

Kohde TOYK sm15,
Paloniemi.
Humpilan kylätontti.

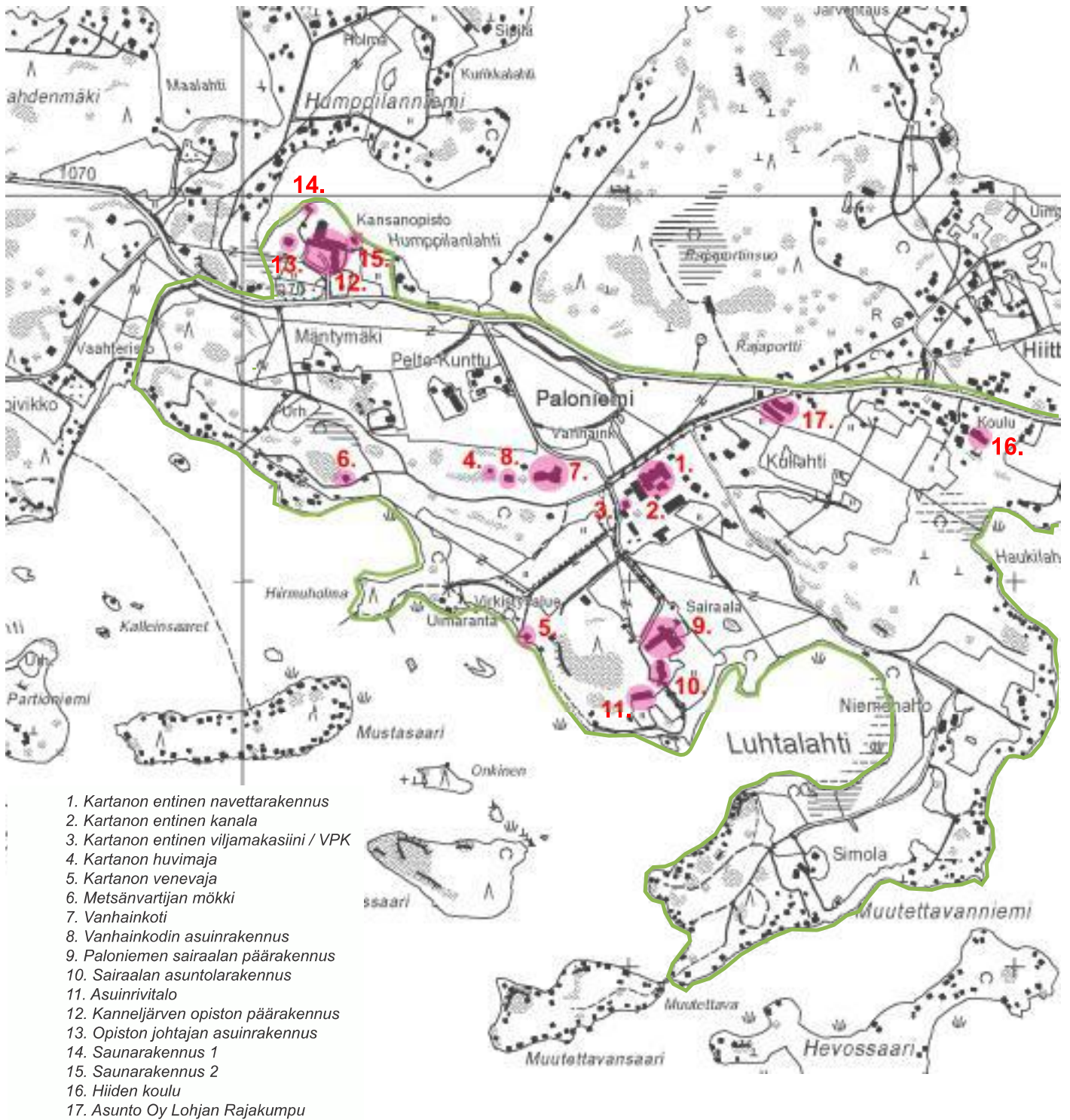
Kohde TOYK sm16,
Paloniemi.
Kaurasaari.

Kohde TOYK sm17,
Paloniemi.
Hevossaari.

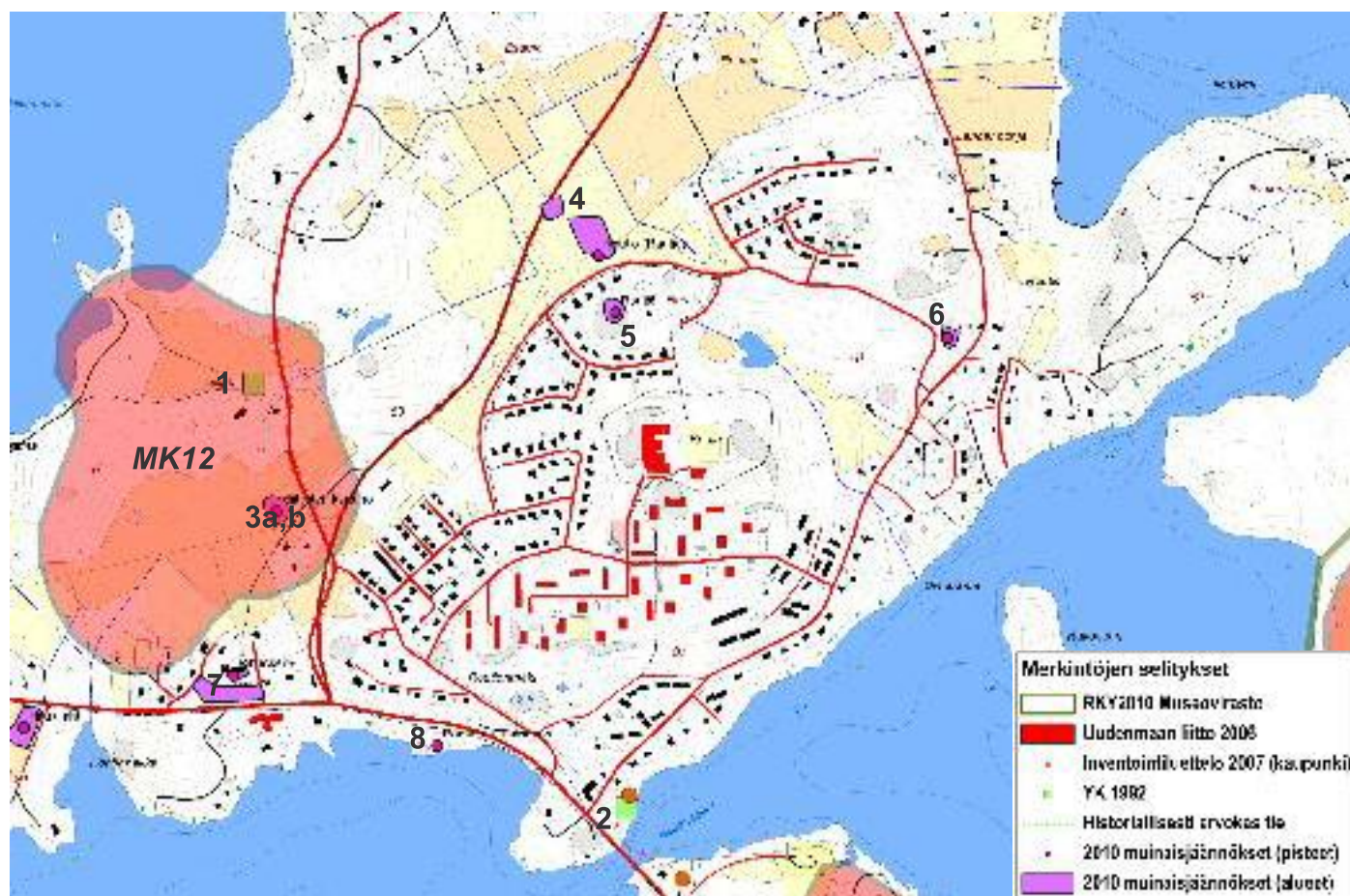

Kohde "Historiallinen tie",
Vanha Karstuntie.

Kartta 2b. Ote Paloniemen rakennusinventoinnista 2008 (kartta s. 6). Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 31.1.2008.

3 ROUTIO

Kartta 3. Routio, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 3	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK12	Hiiden (Hiittisen) kartano ja puisto (sis. kohteet 1 ja 3) "Hiiden vanhan ratsutilan rakennusryhmä sijaitsee maisemallisesti vaikuttavalla paikalla Hormajärven rannalla. Kaksikerroksinen puinen päärakennus on 1700-luvun loppupuolelta ulkoasun ollessa myöhäisempää perua. Väentupa- ja leivintuparakennukset ovat uusitut. Päärakennuksen kaakkoispuolella on terrassoitu puutarha 1700-luvulta. Hormajärven puoleisella harjulla on hoidettu luonnonpuisto." Kohde sisältyi v. 1993 valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen inventointiluetteloon.* ⁸	-	-	x	rasteroitu alue

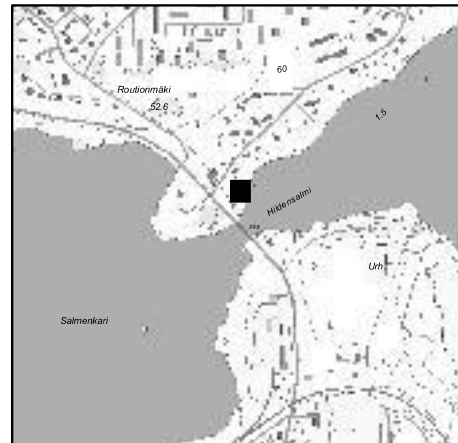
TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

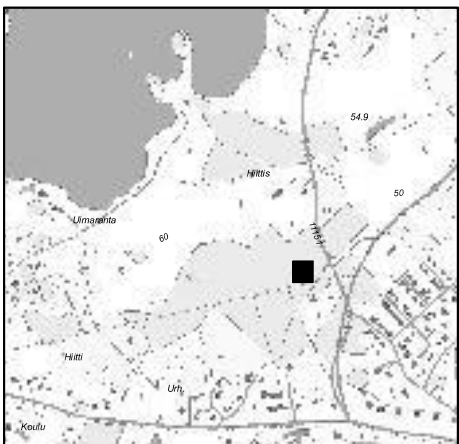
Kohde kartalla 3	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset					
1	Hiittisen kartano *1 Hiiden vanhan ratsutilan rakennusryhmä sijaitsee maisemallisesti vaikuttavalla paikalla Hormajärven länsipuolella. Hiittisen kylässä sijaitseva Hiiden kartano on entinen ratsutila. Päärakennus on 1700-luvulta, mutta sen nykyinen ulkoasu on myöhempää perua. Rakennus on säilyttänyt uusklassistiset piirteensä. Luettelointiperuste: R, M. *1, 5	SR 14	64	74	sisältyy rasteroituun alueeseen
2	Lautturin mökki Lautturin mökki sijaitsee välittömästi Hiidensalmen pohjoispuolen rannalla. Se on luultavasti rakennettu Lohjan järven pinnanlaskun jälkeen 1800-luvun puolivälissä. Ennen sillan rakentamista Hiidensalmen yli on kulkenut lautta ja lauturi on asunut kyseisessä mökissä. Luettelointiperuste: R. *1, 5	SR 21	182	75	sr5
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyypit, ajoitus)					
3	a) Hiittisten kartano: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen *7 b) Hiittinen: mahd. kyläpaikka, historiallinen "Lohjan Hiittinen mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1510 (FMU 5435). Kylässä oli viisi tilaa vuonna 1540. Hiittisissä asustanut Niilo Klemetinpoika on Lohjan ensimmäinen tunnettu ratsutilallinen. Kansallisarkiston kokoelmissa ei ole 1600–1800-lukujen kyläkarttaa Hiittisistä. Rustholli on merkitty 1700-luvun lopulla laadittuun Kuninkaankartastoon. Ratsutilan paikka on edelleen käytössä. Kohteen paikannus perustuu vanhoihin karttoihin ja on suuntaa-antava. Kohde ja sen rajaus on tarkastettava maastossa." *5, 9	SM 3	-	49	sm18
4	Roution kylätontti: kiinteä mj, asuinpaikat, kyläpaikat, historiallinen "Lohjan Routio mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1447. Kylässä oli vuonna 1540 kaksi tilaa. Routiossa oli ratsutila 1600-luvulla. Kansallisarkiston kokoelmissa ei ole 1600–1800-lukujen kyläkarttaa Routiosta. Roution kyläpaikka on merkitty 1700-luvun lopulla laadittuun Kuninkaankartastoon. Kyläpaikka on edelleen käytössä. Kohteen paikannus perustuu vanhoihin karttoihin ja on suuntaa-antava. Kohde ja sen rajaus on tarkastettava maastossa." *5, 7	-	-	51	sm19
5	Routio: kiinteä mj, hautapaikat, hautaröykkiöt, rautakautinen "Kiviröykkiö Roution kylätontin eteläpuolella. Se sijaitsee kalliolla vanhan Roution tilan navetan lounaispuolella. Kivistä koostuva maanpinnalle kumpuna erottuva röykkiö on halkaisijaltaan n. 5 m ja korkeudeltaan 50 cm. Vaikuttaa koskemattomalta. Maanpinnalle ei ole erotettavissa kiviä, jotka ovat irtaimen maalajin tai humuksen peitossa. Röykkiön päällä kasvaa kataja. Lohjan museonjohtajan Eero Ahtelan mukaan Lohjan Paloniemessä olevat röykkiöt ovat samanlaisia." *5, 7	-	-	50	sm20
6	Länsirinne: kiinteä mj, hautapaikat, hautaröykkiöt, rautakautinen "Kaksi röykkiötä kallionpaljastuman päällä mäennyppylällä, jonka kaakkoispuolella maasto laskeutuu Lohjanjärven Pappilanlahden rantaan. Röykkiöiden sijaintipaikalla on näköyhteys järvelle. Röykkiöt ovat aivan vierekkäin. Molempia on pengottu ja kiviä heitetty pois, joten näyttäisi olevan vain röykkiöiden pohjat jäljellä. Röykkiö 1 lounaassa on muodoltaan soikeahko ja kooltaan n. 4 x 5 m. Se on koottu reilun miehenpään suuruista ja sitä pienemmistä kivistä. Keskelle on kaivettu kuoppa. Röykkiö 2 koillisessa on muodoltaan epämääräisen soikeahko ja kooltaan n. 6,5 x 5 m. Alueen yli on vedetty sähkölinja ja yksi tolppa on sijoitettu röykkiöön." *5, 7	SM 66	-	52	sm21
7	Ribacken: kiinteä mj, hautapaikat, hautaröykkiöt, rautakautinen "Ribacken (nyk. Karhumäki) on ympäröivää maastoa muutaman metrin ylempänä oleva mäennyppylä, joka on rautakaudella ollut osa Lohjanjärveen pistävää niemeä." *5, 7	-	-	47	sm22
8	Roution rautalouhos: raaka-aineen hankintapaikat, louhokset, historiallinen *5, 7	-	-	48	sm23

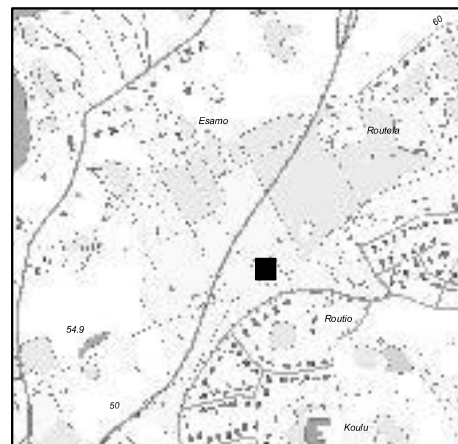
Hiittisen kartano,
sisältyy rajaukseen
TOYK MK12.

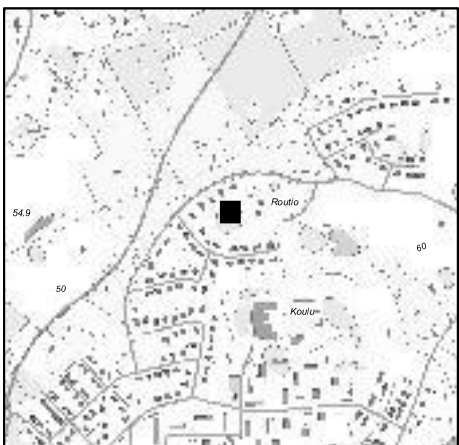
Kohde TOYK sr6,
Routio.
Lautturin mökki.

Kohde TOYK sm18,
Routio.
Hiittisten kartano ja kylä-
paikka.

Kohde TOYK sm19,
Routio.
Roution kylätontti.

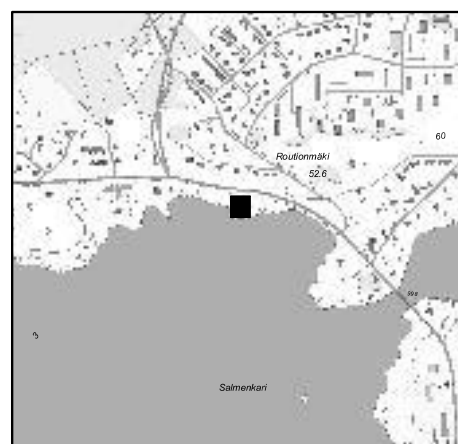
Kohde TOYK sm20,
Routio.
Routio.

Kohde TOYK sm21,
Routio.
Länsirinne.

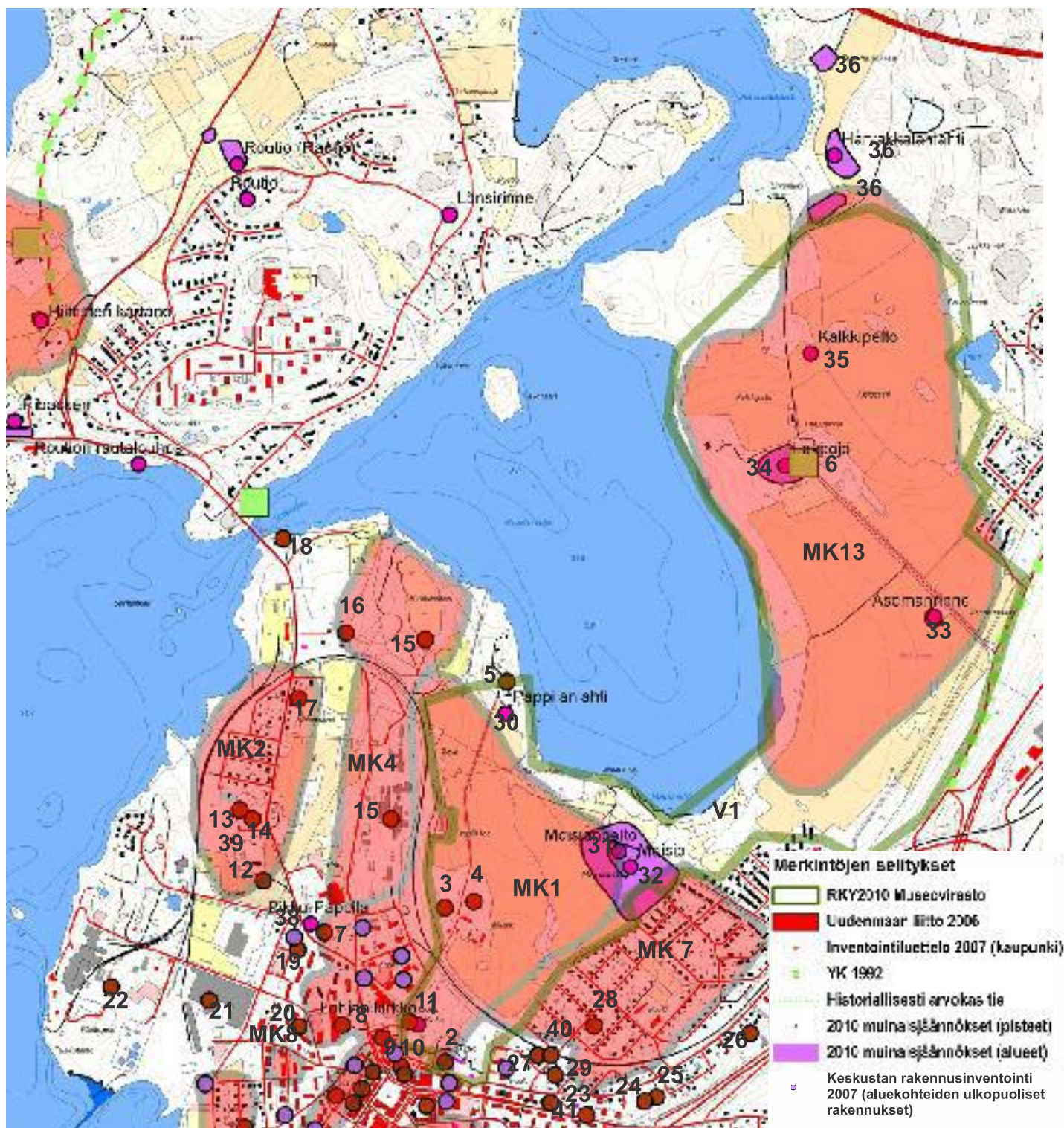

Kohde TOYK sm22,
Routio.
Ribacken.

Kohde TOYK sm23,
Routio.
Roution rautalouhos.

4 LOHJAN KIRKON YMPÄRISTÖ, MOISIO, LAAKSPOHJA, HIIDENSALMI, TYTYRI, PITKÄNIEMI

Kartta 4. Lohjan kirkon ympäristö, Moisio, Laakspohja, Hiidensalmi, Tytyri, Pitkäniemi inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt						
V1	Lohjan kirkko ympäristöineen (sis. kohteet 1-6, 30-35) *6	-	-	-	x	rasteroitu alue/ Keskustan oyk

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt						
MK1	<i>Lohjan keskiaikainen kirkkirkko ympäristöineen (sis. kohteet 1-5, 7-11, 30-32)</i> "Pyhälle Laurille omistettu Lohjan keskiaikainen kirkkirkko, vanhoista kirkkoistamme kolmanneksi suurin, on rakennettu 1400-1500-luvun vaihteessa, mahdollisesti 1510-luvulla. Kolmilaivaisen kirkkosalin keskilaiva on katettu tähtiholvin, sivulaivat ristiholvin. Runkohuoneeseen liittyvät nin ikään keskiaikaiset sakaristo ja asehuone. Asehuoneeseen liittyy kaariaukainen ulkoinen saarnastuoli. Poikkeuksellisen edustava kalkkimaalauskoristelu tehtiin 1514-22. Maalaus-ten aihepiiri on laaja ulottuen keskiaikaisesta Köyhien Raamatusta kansallisiin pyhimyksiin ja Neitsyt Maaria -aiheiseen kuvastoon. Maalauskoristellulla on yhtymäkohtia Hattulan Pyhän kirkon maalauksiin. Maalauksia on konservoitu ensi kerran 1880-luvulla Emil Nervanderin johdolla sekä perusteellisemmin 1950-luvulla Oskari Niemen johdolla. Erillisen kellotapulin kivinen alaosa on mahdollisesti keskiajalta ja puinen yläosa 1740-luvulta. Muurin ympäröimällä kirkkomaalla on kaksi vanhaa hautakappaletta 1820-luvulta, Laakspohjan ja Sedolan (Sederholm) kappelit. Kirkon pohjoispuolella on Outamon ratsutilan hautaholvi vuodelta 1840. Sankari-hautausmaalla on Tapio Wirkkalan suunnittelema muistomerkki."*8	-	-	x	x	rasteroitu alue
MK2	<i>Hiidensalmen pientaloalue ja Kiviniemi (sis. kohteet 12-14, 17)</i> "Hiidensalmen vanha pientaloalue muodostaa selkeästi ympäristöstään erottuvan kokonaisuuden, jota rajaavat pellot, rautatien ja Lohjanjärven ranta. alue on rakentunut 1920-luvulta lähtien Lohjanvesistön Metsä Oy:n sahateollisuuden asunnoiksi. Myöhemmin Hiidensalmi on täydentynyt mm. 1950-luvun omakotiasutuksella. Kiviniemi eli Skraddarsin tila on Lohjankylän vanhoja kantatiloja. Lehmuskujan päässä oleva puinen päärakennus on alkuaan 1800-luvun keskivaiheilta, mutta sitä on laajennettu ja muutettu 1911. Pihapiiriä rajaavat tiiliset eläinsuojat ovat 1900-luvun alusta. Kaupunkiasutuksen ympäröimä entinen maatila sekä omaleimainen työväen asuntoalue, jossa rakennuskanta ulottuu 1920-luvulta meidän päiviiimme."*8	-	-	-	x	rasteroitu alue
MK4	<i>Tytyrin kalkkikaivos ja tehdas, asuinrakennukset (sis. kohteet 15)</i> "Kaivostyö Tytyrin alueella aloitettiin 1897 avolouhoksella. Nykyiset tehdaslaitokset saivat alkunsa 1948-49. Maanalaiseen kaivuuseen siirryttiin 1956. Nykyisin Tytyrissä louhitaan n. 350 metrin syvyydessä. Järven ja osin kaupungin alueiden alla risteilevän käytäväverkoston pituus on yli 60 kilometriä. Tytyrin kaivostyö sijaitsee aidossa kaivosympäristössä 110 metrin tasolla maan alla. Entisessä kaivospajassa esitellään kaivoksen historiaa ja vanhoja kaivostyökaluja. Kaivostörmien ja tuotantolaitosten lisäksi alueeseen liittyy joukko 1950-luvun kerrostaloja. Lohjan pitkään jatkuneen kaivosteollisuuden edustaja, merkittävä matkailukohde."*8	-	-	-/x	x	rasteroitu alue
MK7	<i>Moision-Ristahteen laaja pientaloalue ja Nummentien seuratalot (sis. kohteet 23-29, 40)</i> "Moision ja Ristahteen pientaloalue on laajissaan laajin Lohjalla. Laaksomaisen alueen rakennuskanta ulottuu 1900-luvun alusta aina viime vuosille. Kaupunginosan yleisilme on avara, koska tontit ovat suuria. Puutarhatontit luovat vihreän, puistomaisen yleisilmeen. Nummentien maisemassa on säilynyt edustava valikoima lohjalaista yhdistystaloarkkitehtuuria 1900-luvun alkupuolelta. Laaja, vehreä pientaloalue, jossa vanhimmat rakennukset 1900-luvun alusta, lähellä monipuolinen yhdistystoiminnan keskittymä."*8	-	-	x	x	rasteroitu alue (rajausta tarkistettu sisältämään Nummentien seuratalot)/ Keskustan oyk
MK8	<i>Huvila Luther (sis. kohteen 20)</i> "Lutherin huvilana tunnetun suuren puuhuvilan rakennutti 1880-luvulla hovineuvos G. A. Helsingius. Lutherilla huvila oli 1892-1903. Rakennus uusittiin tuolloin nykyiseen asuunsa. Myöhemmin huvila on ollut matkustajakotina, sellutehtaan työntekijöiden seuratalona ja asuintalona. Monipuolisen kulttuurihistorian omaava rakennus."*8	-	-	x	x	Keskustan oyk

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
MK13	Laakspohjan kartano ja kulttuurimaisema (sis. kohteet 6, 33-36) "Laakspohjan kartano sijaitsee Pappilanlahden pohjoisrannalla laajojen viljelysten ympäröimänä. Kartanopihaan johtaa lähes kilometrin pituinen tammikuja. Kartanon historia alkaa vuodelta 1556, jolloin viidestä talonpoikaistalosta muodostettiin kuninkaankartano. Tila luovutettiin yksityisomistukseen kuitenkin jo 1564. Kartanon nykyinen pääärakennus valmistui 1914. Klassistisen hirsirakennuksen suunnittelivat arkkitehdit Valter ja Ivar Thomé. Pihapiirissä on vanhoja väenasuntoja sekä komea tiilinen viljamakasiini 1800-luvun alkupuolelta. Kartanopuisto on saanut muotonsa Svante Olssonin suunnitelmasta. Peltojen ja harjun välisen maantien varrella on vanhoja 1800-luvun muonamiehen taloja. Avoimen viljelymaiseman ympäröimä kartanomiljö, jossa arkkitehtonisesti arvokas pääärakennus." *8	x	-	-	x	rasteroitu alue
Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset						
1	Lohjan kirkko "Pyhän Laurin muistoksi pyhitetty kivikirkko on rakennettu 1470-1490 -lukujen välisenä aikana aiemmin samalla paikalla sijainneen puukirkon tilalle. Maa- lauskoristelu on ajoitettu suunnilleen 1510-luvulle. Ulkoiselta jäsentelyltään kirkko noudattaa tavanmukaista keskiaikaista kirkkotyyppiä. Lohjan kirkko on Turun tuomiokirkon ja Naantalin birgittalaiskirkon jälkeen pohja-alaltaan (675 m2) suurin kivikirkkomme. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	33	x	-	sisältyy rasteroi- tuun alu- eeseen/ Keskustan oyk
2	Seurakuntatalo "Seurakuntatalosta järjestettiin suunnittelukilpailu, jonka voitti arkkitehti Aarne Ervin ehdotus. Seurakuntatalo rakennettiin Ervin piirustusten mukaan v. 1950. Betoni- ja tiilirakenteinen talo on tyyliltään 1940-luvun romantiikkaa ja on tyylinsä merkittävimpiä edustajia maassamme. Asuntosiiivessä on viisi asuntoa. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	38	x	-	sisältyy rasteroi- tuun alu- eeseen/ Keskustan oyk
3	Pedagogio "Lohja sai oman alkeiskoulunsa, pedagogion, kun Turun tuomiokapituli antoi v. 1659 lohjalaiselle ylioppilaalle Henricus Ericille luvan antaa opetusta. Pedagogion rakennus valmistui v. 1769. Pedagio toimi rakennuksessaan v. 1816 saakka. Laajennetussa rakennuksessa toimi 1800-luvun loppupuolelta 1950-60 -lukujen vaihteeseen saakka ruotsinkielinen kansakoulu. Pedagogion alkuperäinen osa siirrettiin v. 1971 Kauppakadun ja Suurlohjankadun kulmasta Iso-Pappilan museoalueelle. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	28	x	-	sisältyy raste- roituun alueeseen/ Keskustan oyk
4	Pappila "Lohjan kirkkoherran pappila esiintyy asiakirjoissa tilana ensi kerran vuonna 1384. 1700- luvun jälkipuolella kartassa pappilan rakennukset rajasivat neljäl- tä sivulta keskeisellä sijainnilla umpipihaa. Vuonna 1816 rakennettu edellinen pääärakennus purettiin vuonna 1860. Kirkkoherra Helsingius rakennutti uuden pääärakennuksen, joka valmistui vuonna 1861. Pääärakennuksen pohjoispuolella sijaitsee viimeistään 1700-luvun lopulta peräisin oleva puutarha. Luettelointiperuste: R, H, M." *1, 5	-	27	x	66 ehd.lis.	sisältyy raste- roituun alueeseen/ Keskustan oyk
5	Candolinin huvila "Huvilan on rakennuttanut Lohjan kirkkoherra Einar Candolin v. 1915 kesähu- vilaksi. Rakennus on tyyliltään yksinkertaista jugendia. Huvila on remontoitu ympäri vuotiseksi asunnoksi. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	7	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
6	Laakspohjan kartano "Vuonna 1556 liitettiin viisi talonpoikaistilaa Laakspohjan kuninkaankartanoksi. Kartanon säterivapaus peruutettiin v. 1681 ja siitä muodostettiin säteriratsu- tila. Päätilaan liitettiin myöhemmin mm. Moisio, Veijbyn ja Ventelän kylän Nummelen rälssisäterit. Kartanokeskus on laajojen viljelysten ympäröimällä kumpareella, jonne johtaa lähes kilometrin pituinen tammikuja. Uusi hirsinen pääärakennus rakennettiin arkkitehtien Valter ja Ivar Thomen piirustusten mukaan v. 1912. Pihapiirissä on huvilarakennus, väenasunto ja viljamakasiini. Puutarhan on suunnitellut puutarha-arkkitehti Svante Ohlsson. Luettelointipe- ruste: R, H, M." *1	SR 21	134	-	26	sisältyy raste- roituun alueeseen

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
7	Kappalaisen pappila/Lindkulla "Lohjan seurakunnan kappalaisen pappila eli Lindkullan tila on yksi Kiviniemen eli Lohjan kylän kantatiloista, joka 1600-luvun lopulta lähtien on toiminut pappilana. Puurakenteinen päärakennus on 1800-luvun lopulta ja edustaa yksinkertaista uusrenesanssityyliä. Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, ratasliiteri ja tienvarsiaitta 1800-luvulta ja luhtiaitta vuodelta 1729. Lindkulla on arvokas hyvin säilynyt miljöökokonaisuus. Luettelointiperuste: R." *1	-	17	x	-	sisältyy raste-roituun alueeseen/ Keskustan oyk
8	Lohjan yhteislyseon lukio "Aarne Ervin suunnittelema Lohjan yhteiskoulun koulurakennus valmistui v. 1954. Mäntyisellä Pohjolanmäellä sijaitseva rakennus on hyvä esimerkki 1950-luvun korkeatasoisesta koulusuunnittelusta. Rakennus perukorjattiin v. 1986 ja pohjoispäätyyn rakennettiin uusi siipi v. 1988. Rakennusta on remontoitu myös 2000-luvulla. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	30	x	-	sisältyy raste-roituun alueeseen/ Keskustan oyk
9	Luoman talo, rakennussuojelulain nojalla suojeltu "Lohjan Kivenhakkaamon johtaja Unto Luoma rakennutti tiilirakenteisen asuintalon v. 1932. Rakennuksen kanssa samalla tontilla sijaitsi 1970-luvulla toimintansa lopettanut kiviliike. Talon suunnitteli arkkitehti Oiva Kallio ja se on ulkoasultaan erittäin edustava varhaisfunkcionalistinen rakennus. Rakennus on suojeltu rakennussuojelulailla. Rakennusta vaurioitettiin v. 1983 tehdyssä osittaisessa purkutyössä, mutta se korjattiin entiselleen. Tontin ympärille rakennettiin muuri v. 2002. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	20	x	-	sisältyy raste-roituun alueeseen/ Keskustan oyk
10	Anttilan renkitupa Rakennus on peräisin 1800-luvun puolivälistä ja se on Lohjankylän kantatilan Anttilan renkitupa. Myöhemmin vuosina se on toiminut mm. kanttorin ja yhteiskoulun rehtorin asuntona (1914-1958). V. 2010 rakennuksessa toimii kahvila ja myymälä. Renkitupa on edustava ja hyvin alkuperäisessä asussaan säilynyt esimerkki rakennusaikansa lohjalaisesta asuinrakennuksesta. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	6	Alue 1	-	sisältyy raste-roituun alueeseen/ Keskustan oyk
11	Puu-Anttila "Länsi-Uudenmaan maaseudun ensimmäinen suomenkieleinen oppikoulu, Lohjan yhteiskoulu, perustettiin v. 1914 ja v. 1916-1917 rakennutettiin puurakenteinen, jugend-vaikutteinen koulurakennus. Alkuperäiset piirustukset laati arkkitehti Albert Leidenius. Rakennus toimi yhteiskouluna vuoteen 1954 saakka. Rakennus on sisätiloiltaan ja ulkoasultaan hyvin alkuperäisessä asussaan säilynyt. Nykyisin Puu-Anttila toimii koulutus- ja kurssikeskuksena. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	32	Alue 1	-	sisältyy raste-roituun alueeseen/ Keskustan oyk
12	Kiviniemi "Kiviniemen tila on yksi Lohjankylän kantatiloista ja kaupungin keskustassa ainoa, joka on säilyttänyt talonpoikaisen maatalouskeskuksen luonteen. Päärakennus on tilan kolmas, ja se on rakennettu v. 1911. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	13	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
13	Solkulla "Asuinrakennus on virolaisen paroni E. von Ungern-Sternbergin v. 1916 rakennuttama. Rakennus edustaa varhaista 1920-luvun klassismia ja on edustava tyylinä esimerkki. Talo myytiin Lohja Oy:lle 1950-luvulla. Yksityisomistuksessa talo on ollut vuodesta 1997 lähtien. Luettelointiperuste: R." *1	-	41	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
14	Solhem "Helsingin yliopiston kasvitieteen professori S. O. Lindberg rakennutti Solhemin kesähuvilakseen v. 1885. Se edustaa ajalleen tyyppillistä huvilarakentamista uusrenesanssityylisine runsaine koristeluineen. Professorin poika B. Lindberg perusti v. 1889 Karstuntien toiselle puolelle, vastapäätä Solhemiä, yhden maamme ensimmäisistä taimitarhoista. Taimitarha vaihtoi omistajaa v. 1909 ja siitä muodostettiin v. 1912 Lohjan Taimistot Oy, joka toimi vuoteen 1966. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	40	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
15	Tytyrin kalkkilouhos (2 kohdetta) "Teollinen louhinta Tytyrin avolouhoksesta alkoi v. 1897. V. 1906 kaivosyhtiö laajensi aluettaan ja osti SOL-hemistä palstan, jolla oli kalkkiviljelys. Vuosina 1925-1948 kaivoksella ei ollut toimintaa, mutta sen jälkeen louhinta on jatkunut keskeyttämättömänä. Nykyiset tehdaslaitokset saivat alkunsa vuosina 1947-49. Maanalaiseen kaivuuseen siirryttiin v. 1956. Avolouhos on aidattu. Sen länsireunalla on jäänteitä hissirakenteiden betoniperustuksista. Myös lastauslaiturin jäänteet sekä dynamiittikellari ovat yhä havaittavissa avolouhoksen ja järven välisellä kannaksella. Tytyrin tehdasalueen rakennukset on inventoitu erillisessä selvityksessä v. 2006. Asemakaavassa tehdasalueelle on merkitty /s ja suojeltavaksi rakennukseksi on osoitettu 70-metrinen v. 1956 valmistunut kaivostorni." *1, 10	-	45	Tytyrin tehdas-alueen rakennus-kulttuuriselvitys (2006)	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
16	Sahakatu 6 (tuhoutunut tulipalossa 5/2011) "Lohjanvesistön Metsä Oy:n entisen sahailaitoksen lautarakenteinen työväen asuintalo rakennettiin v. 1936-37. Rakennuksen on piirtänyt Ermala ja se on tyyppinsä edustajana ainutlaatuinen Lohjalla. Rakennus on teollisuushistoriallisesti merkittävä työväen asuinrakennus. Luettelointiperuste: R." *1	-	35	-	-	Tuhoutu-nut
17	Karstuntie 61 "Rakennuksen alakerta on siirretty paikalleen Karstun kylästä v. 1927. Taloon rakennettiin tuolloin toinen kerros. Alakerrassa toimi kauppa 1950-luvulle saakka. Rakennuksen viisi huoneistoa on myöhemmin yhdistetty yhdeksi asunnoksi. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	3a	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
18	Karstuntie 77 "Rakennus rakennettiin vuonna 1928 Lohjanvesistön Metsä Oy:n entisen sahailaitoksen johtajan asunnoksi ja konttoriksi. Se edustaa 1920-luvun klas-sismia, mutta rakennuksessa on selvästi nähtävissä myös jugend-vaikutteita. Rakennus on Lohjan teollisuushistorian kannalta arvokas. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	12	-	-	sr6
19	Trallalan työväenasunto "Hjalmar Linder rakennutti v. 1906-07 selluloosatehtaansa työväenasunnoiksi 16 kahden perheen puurakenteista taloa, jotka sijoitettiin neliömäisesti tehtaaseen ja Pohjolanmäen väliselle pellolle. Trallalaksi kutsuttu alue edusti aikansa edistyksellisintä työväenasuntoratkaisua. Kaikki Trallalan rakennukset purettiin yhtä lukuunottamatta 1960-luvulla. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	44	x	-	Keskus-tan oyk
20	Huvila Luther "Rakennuksen on rakennuttanut Lohjan kirkkoherran poika, hovineuvos G. A. Helsingius 1880-luvulla. Rakennus on hyvä esimerkki uusrenesanssityylisestä säätyläishuvilasta. Huvilan alkuperäinen nimi oli Helsingtorp, Luther-nimitys tulee rakennuksen seuraavalta omistajalta. Hjalmar Linder osti rakennuksen 1907 ja käytti sitä työväkensä kulttuuritalona. Myöhemmin huvila muutettiin asunnoiksi ja edelleen Lohjan työterveys ry:n käyttöön soveltuviksi tiloiksi. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	10	x	-	Keskustan oyk
21	Vaneritehdas "Vaneritehtaan toiminta alkoi Lohjalla v. 1916. Viralliselta nimeltään tehdas oli Ab Faner Oy ja sen omisti virolainen Luther -yhtiö. Pääkonttorin siirrettyä Lohjalle v. 1923 tuli johtajaksi vapaaherra E. von Ungern-Sternberg. Nykyään tehtaaseen omistaa Finnforest Oy. Kotkantiehen rajoittuvaa tehtaaseen vanhinta osaa on pidettävä Lohjan teollisuushistorian kannalta merkittävänä. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	47	-	-	-
22	Selluloosatehdas "Tehdas rakennettiin v. 1906-07 ja se oli keskustan alueella ensimmäinen varsinainen teollisuuslaitos. Tehdas oli alkuun kamariherra Hjalmar Linderin yksityisomaisuutta, mutta se erotettiin v. 1919 omaksi yhtiökseen, Lojo Cellulosa Ab:ksi. Paperintuotanto aloitettiin v. 1938 ja sellun valmistus loppui kokonaan 1979. Alueella on säilynyt v. 1906 rakennettuja tiilirakenteisia tehdasrakennuksia vuosikymmenien aikana tapahtuneista laajennuksista huolimatta. Merkittävä on myös todennäköisesti 1880-luvulla rakennettu apteekkari Aschanin konttorikäytössä oleva puurakenteinen huvila. Luettelointiperuste: H." *1	-	36	-	-	sr7 (asema-kaavassa sr-rakennuksia 4)
23	Rukoushuone "Rukoushuoneen rakennutti Evankelis-luterilaisen nuorisoliiton Lohjan osasto. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Albert Leidenius ja se valmistui talkootyönä lahjoitusten turvin v. 1920. Rakennus edustaa tyyliltään myöhäistä jugendia. Luettelointiperuste: Luettelointiperuste: R, H." *1	-	34	x	-	Keskustan oyk

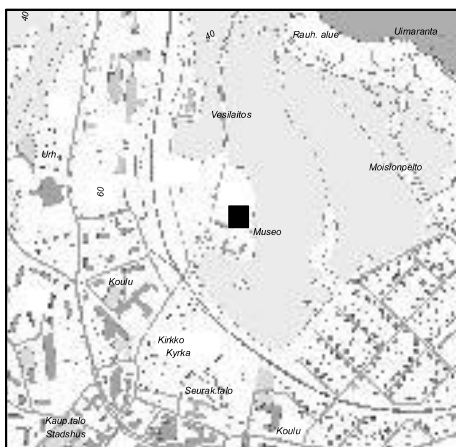
Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
24	Åsvalla "Rakennuksen rakennutti Svenska förening i norra Lojo, joka sai tontin lahjoituksena Moisio rälssisäterin omistajilta. Rakennus valmistui v. 1911. Rakennus edustaa Lohjalla harvinaisen koristeellista jugendia ja on sellaisenaan rakennustaiteellisesti merkittävä. Rakennuksella on käyttösä perusteella myös suuri sivistyshistoriallinen arvo. Yhdistyksen tarkoituksena oli mm. lisätä kulttuurin tuntemusta sekä tehdä raittiustyötä. Entinen nuorisoseurantalo on nykyisin yhdistyksen käytössä ja tiloja vuokrataan myös ulkopuolisille. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	49	x	-	sisältyy rasteroituun alueeseen/ Keskustan oyk
25	Suojeluskuntatalo "Vuonna 1925 käyttöön vihitty, talkoilla rakennettua suojeluskuntataloa käytettiin aluksi Pohjois-Lohjan suojeluskunnan koulutus- ja kokoustiloina. Suojeluskuntarakennuksen tontin oli lahjoittanut Laakspohjan kartano. Rakennus oli suojeluskunnan käytössä vuoteen 1944 saakka, jolloin se siirtyi rajavartiostolle. Myöhemmin rakennus on ollut Lohjan maamiesseuran ja Lohjan kaupungin omistuksessa. Nykyisin rakennuksen omistaa Lohjan Rauhanyhdistys. Rakennuksella on kulttuuri- ja rakennushistoriallista merkitystä ja se on edustava esimerkki aikansa seurantalarakentamisesta. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	42	x	-	sisältyy rasteroituun alueeseen/ Keskustan oyk
26	Nummentie 59 "Selluloosatehdas rakennutti työväelleen tämän 1920-luvun klassismia edustavan asuinkerrostalon. Luettelointiperuste: R." *1	-	24	-	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
27	Moisioinkatu 6b "Tilirakenteinen ja aumakattoinen asuinrakennus on rakennettu mahdollisesti v. 1925 alunperin sauna- ja pesutuparakennukseksi. Asuinrakennukseksi se muutettiin v. 1930. Luettelointiperuste: R." *1	-	4a	Alue 7	-	sisältyy rasteroituun alueeseen/ Keskustan oyk
28	Moisioinkatu 17 "Asuinrakennus on v. 1927 rakennettu työppitalo, tyyppi nro XVI. Rakennus on ulkoasultaan varsin hyvin säilynyt 1920-luvun klassismin yksinkertainen edustaja. Luettelointiperuste: R, H, M." *1	-	4b	-	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
29	Tavastinkatu 2 "1920-luvun puolivälissä rakennetun puurakenteisen asuinrakennuksen runko on tuotu Terijoelta. Rakennus edustaa hyvin Lohjalla yleisesti 1920-luvulla käytettyä suurirunkoista ja aumakattoista usean perheen asuinrakennusta. Luettelointiperuste R, M." *1	-	4c	Alue 7	-	sisältyy rasteroituun alueeseen/ Keskustan oyk
-> kartat 6&7	Keskustan osayleiskaava-alueen inventoidut alueet ja alueiden ulkopuoliset inventoidut rakennukset -> s. 30-33 (Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007)			karttoihin 6&7 liittyvät taulukot		Keskustan oyk
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyyppe, ajoitus)						
30	Pappilanlahti: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen *7	-	-	-	-	sm24
31	Moisioinpelto: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen *7	-	-	-	-	sm25
32	Moisio: kiinteä mj, asuinpaikat, kartanot, historiallinen (kylätontti) "Moisio keskiajalta periytyvän kartanon paikka, josta on havaittu useita rakennuksen pohjia, kellarikuoppia, kuopanteita ja ajoramppeja sekä löytöaineistoa. Paikalla on v. 1994 tehty pieni koekaivaus, jolloin löytyi 1700-luvun rakennuksen perustuksia ja jäänteitä. Samalla alueella on Moisiopellon kivikautista asuinpaikkaa. Kylätontin laajuus on arvioitu sitä suuremmaksi." *5, 7	-	-	-	28 ehd.lis.	sm26
33	Asemanrinne: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen "Kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavien kvartsi-iskosten löytöpaikka Laakspohjan kartanon pellossa, 650 m kaakkoon kartanosta. Löytöpaikka on kartanolle vievän puukujan lounaispuolella olevan saarekkeen kohdalla, Lohjanjärveä kohti laskevassa pellossa. Länsi-Uudenmaan SKL kohde 18:1" *5, 7	SM 1	-	-	27	sm27

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

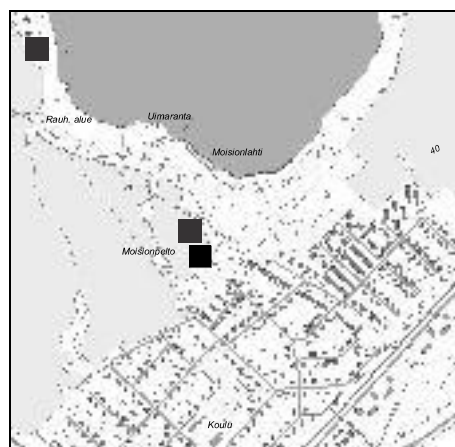
Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
34	Laxpojo: kiinteä mj, asuinpaikat, kuninkaankartanot, historiallinen (kylätontti) "Laxpojo on perustettu jo ennen 1500-luvun puoliväliä, mutta vuonna 1556 paikalle perustettiin kuninkaankartano. Tila sijaitsee Pappilanselän itäpuolella korkean mäen päällä. Paikkaa hallitsee nykyinen kartano talousrakennuksiin, eikä paikalla ole havaittu näkyviä merkkejä muinaisjäänneistä. Niitä on voinut kuitenkin säilyä nykyisten rakennusten tai pihanurmen alla. Laakspohjan kartano sijaitsee Lohjan kirkolta pohjoiseen suuntautuvan Pappilanselän pohjoisrannalla. Kartanokeskus on laajojen viljelysten ympäröimällä kumpareella, jonne johtaa lähes kilometrin mittainen tammikuja. Vuonna 1556 liitettiin viisi talonpoikaistilaa Laakspohjan Kuninkaankartanoksi. Sen jälkeen, kun kartano oli luovutettu yksityisille, se nautti säterivapautta vuodesta 1569. Vuoden 1860 vaiheilla suoritettiin perusteellinen korjaus, jossa kartanon silloiseen päärakennukseen tehtiin huomattava laajennus. Vuonna 1912 silloinen päärakennus hylättiin ja rakennettiin uusi hirsinen päärakennus." *5, 7		-	-	26	sm28
35	Kalkkipelto: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen "Asuinpaikka sijaitsee pellolla, n. 40 m pohjoiskoilliseen Laakspohjan kartanon päärakennuksesta, n. 80 m kartanosta Lintumäelle vievän tilustien itäpuolella. Löytöpaikka on Kalkkipellon pohjoisreunalla, tien itäpuolella olevan etelään pistävän kapean metsäsaarekkeen eteläkärjessä. Löytöpaikalla pelto viettää melko jyrkästi etelään ja kaakkoon. Löydöt poimittiin kynnöspellolta n. 20 x 20 metrin kokoiselta alueelta." *5, 7	SM 12	-	-	25 ehd.lis.	sm29
36	Harvakkalanlahti: kiinteä mj, asuinpaikat, kivikautinen (3 kohdetta) "Asuinpaikka sijaitsee Laakspohjan kartanon pohjoispuolella olevasta Lintumäestä noin 200 metriä itäkoilliseen. Löytöinä tulleet 9 kvartsi-iskosta poimittiin loivasti lounaaseen ja länteen viettävältä kynnöspellolta n. 20 x 30 metrin kokoiselta alalta. Asuinpaikan lounaispuolella pellon ja Lintumäen välisellä alueella on vesijättöalue, joka on ilmeisesti muodostanut Harvakkalanlahden jatkeen kaakkoon päin. Länsi-Uudenmaan SKL kohde 18:2. V. 2003 kaivettiin Vt-1 moottoritierakentamisen yhteydessä alueelle sijoitettavan läjitysalueen takia pohjoisinta löytöaluetta C lahden koillisrannan yläpuoleisessa pellossa. Savipellossa olevalta kynnössä tuhoutuneelta asuinpaikalta löydettiin kvartsi- en lisäksi kivilajiesineitä ja -iskoksia sekä hieman palanutta luuta ja palaneita kiviä kyntökerroksesta. Kiinteitä säilyneitä rakenteita ei tavattu. Asuinpaikka jatkuu kuitenkin pellon pohjoispuolella olevaan metsään." *5, 7	SM 2, 11	-	-	24	sm30
37	Lempola: mahdollinen mj, maarakenteet, kuopat, historiallinen "Joukko erilaisia ja erikokoisia kuopanteita Salpausselän reunalla. Ne paikallistettiin v. 2002 tehdyn Vt-1 moottoritierakentamisen inventointityön yhteydessä. Kuopanteet, joita lienee ainakin yhdeksän kappaletta, sijoittuvat n. 300x200 m alalle erillisiin ryhmiin tai yksittäin (alueet A-C). Kooltaan ne vaihtelivat 0,75 - 2,0 m välillä. Alueelle tehtiin kaikkiaan 36 koekuoppaa, joista kolme kuopanteisiin. Lohjan tieliittymän alle jäävä kuopanne osoittautui olevan 1900-luvulta, sen sijaan siitä n. 50 m länteen sijainneesta kuopanteesta tehdyn hiilijäätöksen tulos osoitti hiilen iäksi 1400-1600-lukua. Kuopat lienevät siis eriaikaisia, osa mahdollisesti pyyntikuoppia, osa muuta tarkoitusta varten kaivettuja. Erään tiedon mukaan alue olisi Porkkalan vuokra-aikana ollut armeijan harjoitusalue." *5	-	-	-	23 ehd.lis.	sm31
38	Pikkupappila: kiinteä mj, kivirakenteet, röykkiöt, esihistoriallinen "Sammaloitunut röykkiö heti Lohjan keskustasta Sammatin suuntaan vievän Karstuntien itäpuolella osin kallioisessa ja kivikkoisessa rinteessä Pikku-Pappilan korjatun puurakennuksen luoteispuolella. Alue on noin v. 2004 puretun saunarakennuksen alapuolella. Röykkiö on noin 4 m halkaisijaltaan ja matala. Siinä on ainakin kahdessa kerroksessa kiviä, jotka ovat lähinnä 20-30 cm kokoisia. Röykkiön ajoitus ja funktio ovat epäselvät. Maasto laskee melko voimakkaasti Karstuntien suuntaan. Alueella on myös muita epämääräisiä kivikoita tai kiveyksiä, jotka ainakin pääosin lienevät luontaisia." *5, 7	-	-	-	30 ehd.lis.	sm32
39	Kiviniemen kylätontti *9	-	-	-	31 ehd.lis.	sm33

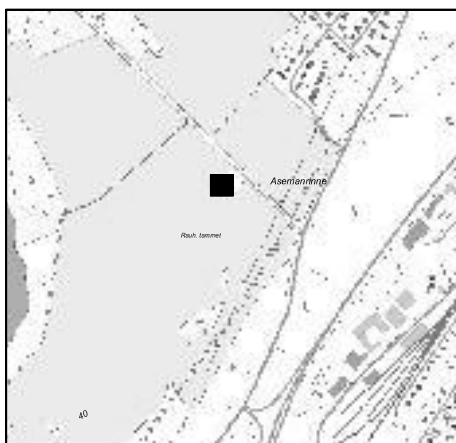
Kohde kartalla 4	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
-	Kantatallot: Anttila, Hakaskytä, Monkola "1850-luvun lopulla Lohjankylästä kehittyi palvelutajama, pohjoisen Länsi-Uudenmaan keskus. Kirkonkylä, vanha markkinapaikka, pitäjäntupa ja pitäjänkäsityöläiset houkuttelivat uudet palvelut Lohjankylään. Kolme tilaa: Anttila, Monkola ja Hakaskytä muodostivat kylän ytimen." *9	-	-	-	29 ehd.lis.	-
Historialliset tiet ja muut liikenne rakenteet						
40	Sähkörautatien ratapenger "Lohjan Selluloosatehdas rakennutti sähkörautatien v. 1906-07 tehtaalta Pitkänimellä Lohjan asemalle Ventelään. Kun valtion rata valmistui v. 1929, sähkörautatie kävi tarpeettomaksi ja se purettiin v. 1930. Luettelointiperuste: H." *1	-	43	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
41	Moisionkadun rautatiesilta "Alikulku toteutettiin v. 1933 kokeiluluontoisesti kokonaan teräksestä. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	21	-	-	sisältyy raste-roituun alueeseen
42	Nummentie "Vanha tie on kulkenut Vihdin kirkolle ja aina Hämeenlinnaan saakka." *5, 9	-	-	-	22 ehd.lis.	merkintä

Pappila, sisältyy rajauksiin TOYK V1 ja MK1.

Kohteet TOYK sm 24, 25 & 26, Moision. Moision pelto ja Moision kylä-tontti.

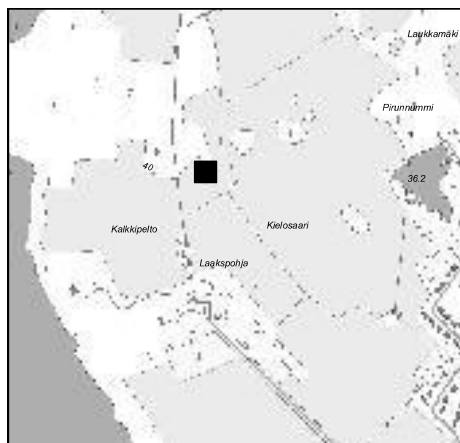
Kohde TOYK sm27, Laakspohja. Asemannrinne.

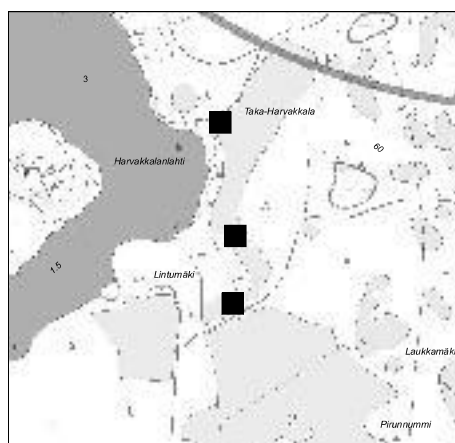
Kohde TOYK sm28 ja Laakspohjan kartano. Kartano (sisältyy rajaukseen TOYK V1 ja MK1) ja kylätontti.

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

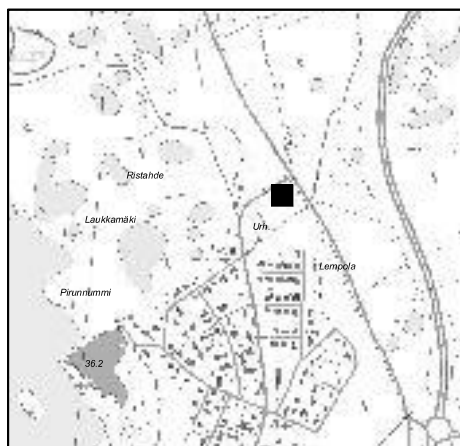
Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

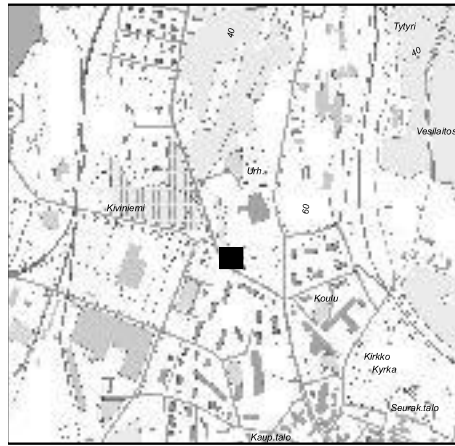
Kohde TOYK sm29,
Laakspohja.
Kalkkipelto.

Kohde TOYK sm30,
Laakspohja.
Harvakkalanlahti.

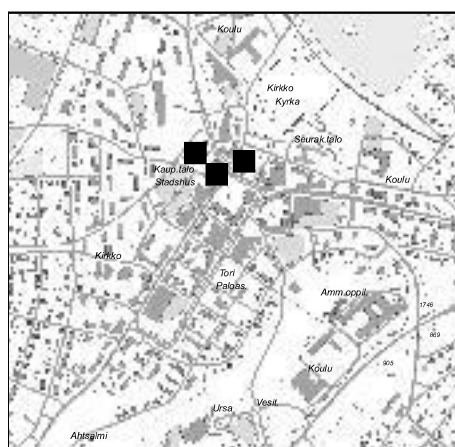
Kohde TOYK sm31,
Lempola.
Lempola.

Kohde TOYK sm32,
Kirkon ympäristö.
Pikkupappila.

Kohde TOYK sm 33,
Hiidensalmi.
Kiviniemen kylätontti.

Kantatalot: Anttila, Ha-
kaskyttä, Monkola (ei
kaavaan).

Kohde TOYK MK7,
Moision-Ristahteen laaja
pientaloalue ja Nummen-
tien seuratalot (tarkistettu
rajaus).

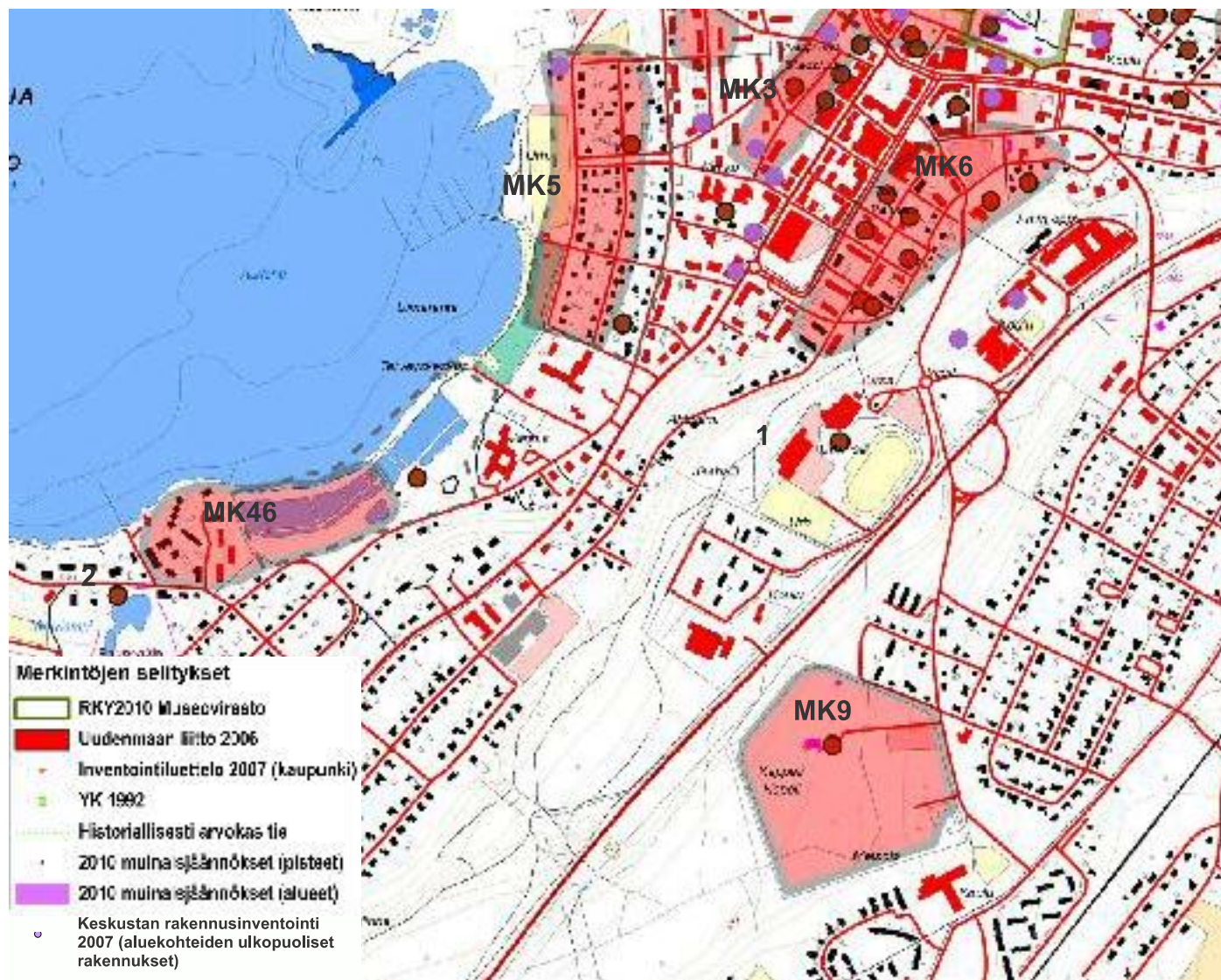

Kohde TOYK sr7.
Pitkäniemi.
Selluloosatehdas.

Kohde TOYK "Historiallinen tie.
Vanha Nummentie.

5 YDINKESKUSTA, RANTAKANTTI, PORLA, METSOLA

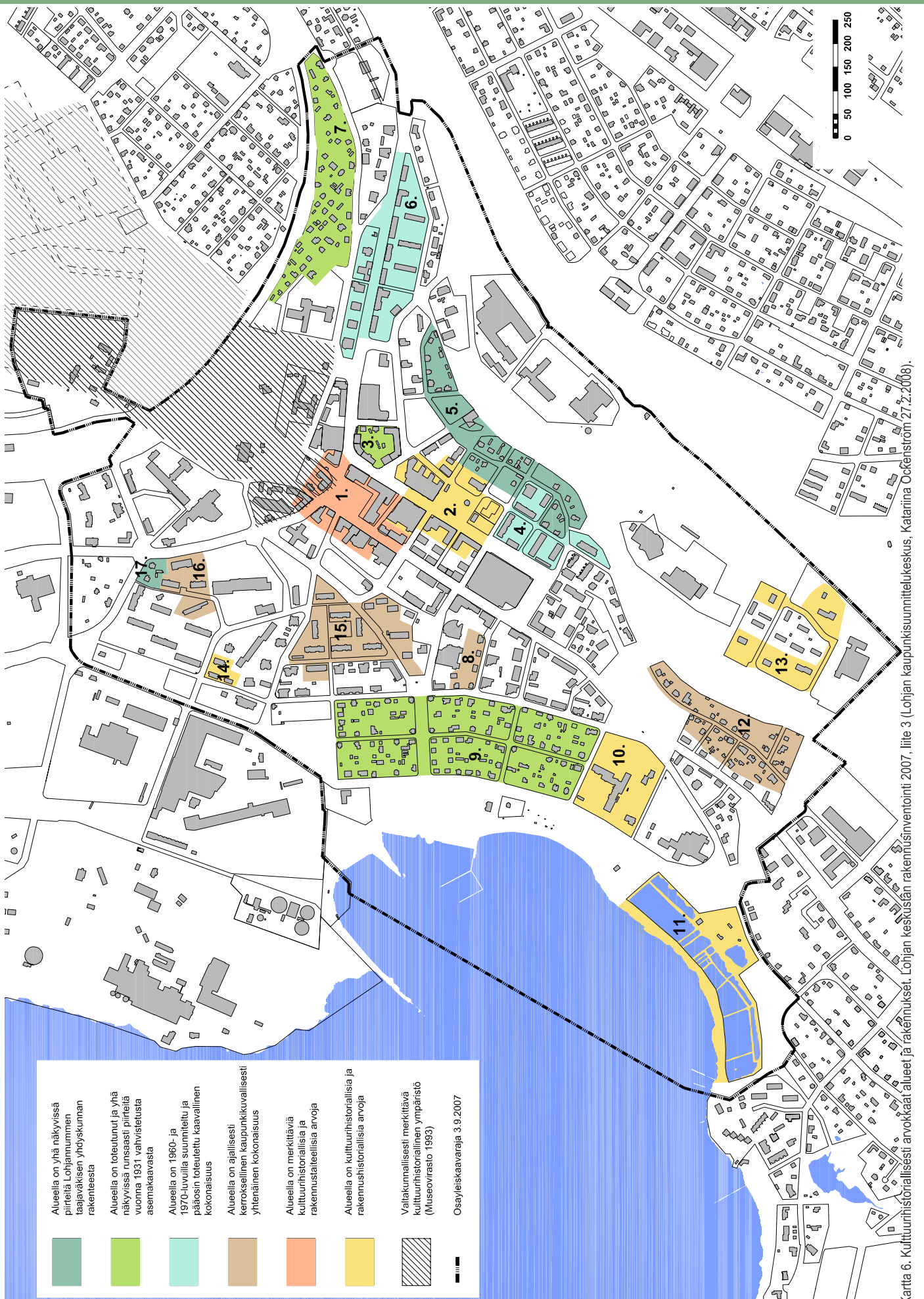
Kartta 5. Ydinkeskusta, Rantakantti, Porla, Metsola, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 5	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt						
MK3	Vanha liikekeskusta (Laurinkatu-Nahkurinkatu) "Laurinkadun ympäristö on vanhan Lohjan kauppalan liike- ja hallintokeskus. Alue rakennettiin pitkälti arkkitehti Birger Brunilan 1921 laatiman asemakaavan mukaan. Laurinkadun ja Karstuntien kulmassa on arkkitehti toimisto Paatela & Paatelan suunnittelema klassistinen liike- ja asuinrakennus, joka ostettiin 1939 kauppalantaloksi. Kolmikerroksinen rakennus korotettiin kerroksella 1953. Kadun toisella puolen, Laurinkatu 52, on vanha KOP:n liikerakennus vuodelta 1925. Kaksikerroksisen klassistisen rakennuksen suunnitteli arkkitehti Annikki Paasikivi. Laurinkatu 46:n kaksikerroksinen kiven liikerakennus on vuodelta 1926. Lohjan kauppala vaiheesta muistuttava liikerakennusten kokonaisuus." *8	-	14-15, 23, 29	Alue 1	-	Keskustan oyk

Kohde kartalla 5	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
<i>MK5</i>	<i>Vellamonkadun ympäristö</i> "Karnaistenkadun ja Lohjanjärven välisellä alueella on säilynyt varsin yhtenäinen vanha pientaloalue. Puiet rakennukset ovat pääosin 1900-luvun alkupuolelta. Alueen katunäkymistä Vellamonkatu on parhaiten säilyttänyt alkuperäisen luonteensa. 1900-luvun alkupuolelta periytyvä yhtenäinen pientaloalue." *8	-	1, 1a	Alue 9	-	Keskus- tan oyk
<i>MK6</i>	<i>Kullervonkadun ympäristö</i> "Harjun rinteellä sijaitsevan pientaloalueen vanhimmat rakennukset lienevät 1890-luvulta. Se onkin kaupunginosista ainoa, joka vielä antaa kuvan vanhasta Lohjankylän taajamaluonteisesta pienasutuksesta. Rakennuskanta on monilta osin uusiutunut, mutta toisaalta siellä on myös säilynyt rakennuksia muistona aktiivisesta seuratoiminnasta." *8	-	2a-c, 8, 11, 18, 37, 46	Alue 5	-	Keskus- tan oyk
<i>MK9</i>	<i>Siunauskappeli, Metsolan hautausmaa</i> "Arkkitehti Erik Bryggmanin suunnittelema kappeli rakennettiin vuonna 1956. Suunnittelijalleen tyypillisenä työnä kappeli liittyy siihen kappelisarjaan, jonka perusratkaisut voidaan nähdä Turun ylösnousemuskappelissa. Siunauskappeli peruskorjattiin v. 2001-2002. Luettelointiperuste: R, M, " *1, 8	-	39	-	x	rasteroitu alue
<i>MK46</i>	<i>Porlan kalanviljelylaitos</i> "Porlan kalanviljelylaitos on perustettu 1916. Kalanviljelylaitoksen hoitajan puinen asuinrakennus on tuolta ajalta. Suomalaisen kalanviljelyksen historiaa 1900-luvun alkupuolelta." *8	-	31	Alue 11	-	Keskus- tan oyk
Kohde kartalla 5/ 6&7	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Keskustan inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Muut inventoidut rakennukset ja rakenteet						
1 (5)	Lohjan urheilukenttä "Lohjan urheilukenttä on vuonna 1883 toimintansa aloittaneen Lohjan reservikomppanian entinen harjoituskenttä ja ampumarata, jota vasta komppanian lakkauttamisen jälkeen 1900-luvun alussa alettiin käyttää urheilukenttänä. Birger Brunilan vuonna 1930 hyväksytyssä asemakaavassa urheilukenttä oli sijoitettu harjulle hieman eri kohtaan. Valtio luovutti kenttensä kauppalalle vuonna 1931 kunnossapitovelvoitetta vastaan. Näin alue liikuntaa varten tuli suunniteltua suuremmaksi. Vuonna 1939 urheilulautakunta teetti suunnitelman etusuoran viereen rakennettavasta katsomosta. Suunnitelman toteutuminen siirtyi, ja 600 hengen katsomo valmistui vasta vuonna 1950. Luettelointiperuste: H." *1	-	19	-	-	Keskus- tan oyk
2 (5)	Myllärin mökki "Ojamon ja Pappilan välissä sijainnut mylly esiintyy ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1384. Se on maamme toiseksi vanhin tunnettu vesimylly ja lienee toiminut Haikarinniemen lähdeperäisen Myllylammen ja Lohjanjärven välisessä purossa. Mylly kuului Ojamon kartanolle ja toimi yhtäjaksoisesti 1920-luvun alkuun saakka. Vuonna 1927 lampi myllyineen siirtyi Porlan kalanviljelylaitokselle ja otettiin kalankasvatuskäyttöön. Myllyn rakennuksista on jäljellä vain todennäköisesti 1800-luvun loppupuolella rakennettu myllärin tupa. Pihapiirissä on suuri suojeltu saarni. Luettelointiperuste: H." *1	-	22	-	-	sr8
-> kartat 6&7	Keskustan osayleiskaava-alueen inventoidut alueet ja alueiden ulkopuoliset inventoidut rakennukset -> s. 30-33 (Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007)			karttoihin 6&7 liittyvät taulukot		Keskus- tan oyk

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

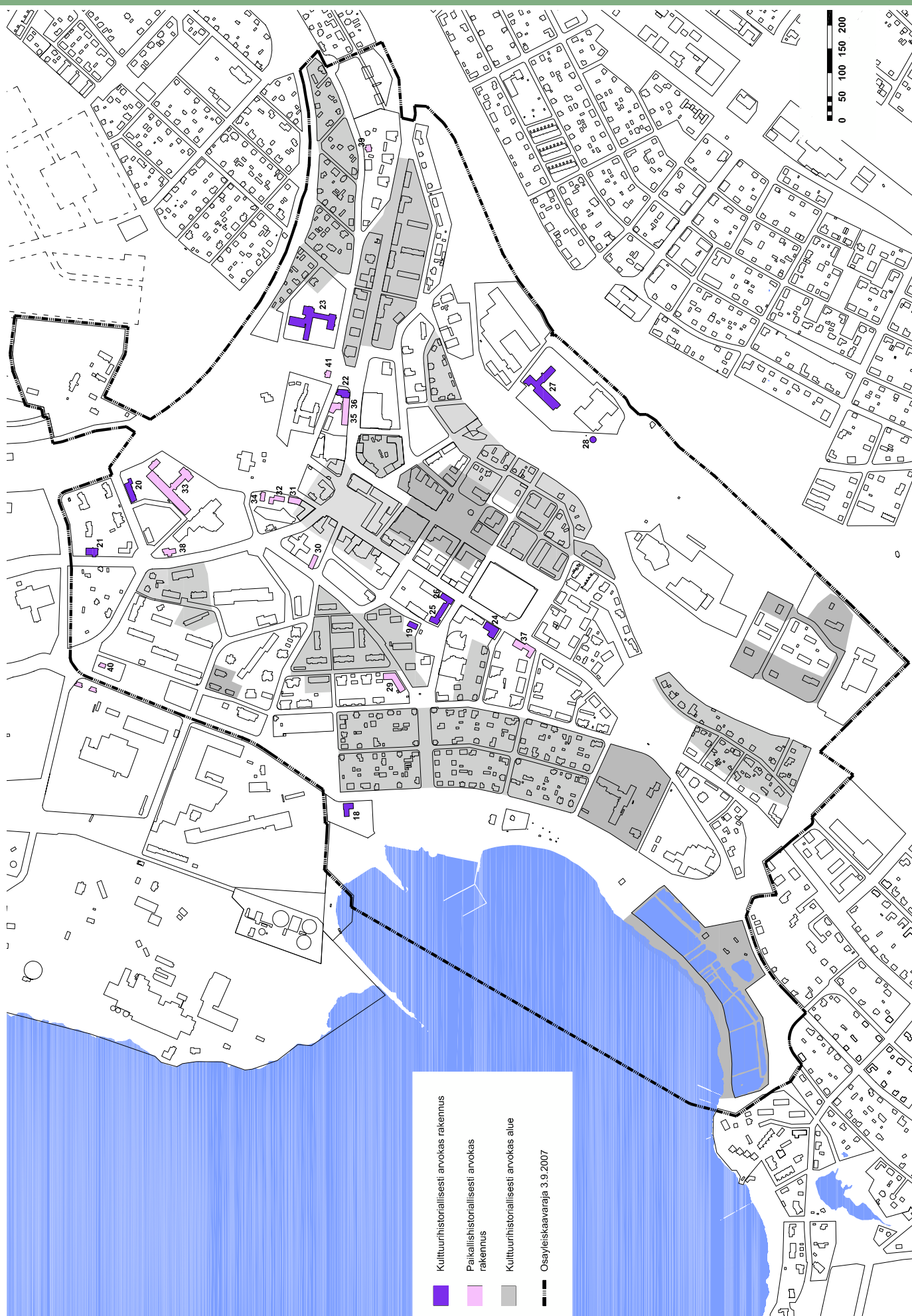
Kartta 6. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat alueet ja rakennukset. Lohjan keskuksen rakennusinventointi 2007, liite 3 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katarina Ockenström 27.2.2008).

Kartta 6: **Inventoidut kulttuurihistoriallisesti arvokkaat alueet.** Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 27.2.2008).

1. Vanhan kouluaukion ympäristö	10. Pääterveysasema
2. Torin ympäristö	11. Porlan kalanviljelylaitos
3. Kortteli nro 36	12. Länsi-Louhenkadun ympäristön pientaloalue
4. Ahtsalmen kaupunginosan pienkerrostalot, korttelit 31, 34, 44, 219	13. Entisen rajavartioston alue
5. Kullervonkadun ympäristön pientaloalue	14. Tehtaan virkailijoiden asuintalot
6. Suurlohjankadun ympäristön kerrostalokorttelit	15. Tehtaankadun ja Paikkarinkadun ympäristöt, asuinkerrostalot
7. Ristahteen pientaloalue	16. Pohjolankadun ympäristön asuinrakennukset
8. Amerikankadun pientalot	17. Karstuntien asuintalot
9. Rantakanntti	

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

Kartta 7. Inventoidut yksittäiset kohteet. Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007, liite 5 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katarina Ockenström 27.2.2008).

Kartta 7: **Inventoidut yksittäiset kohteet.** Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 27.2.2008).

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset

Nro	Nimi	Osoite	Arvo*
18	Vartia 2, entinen sauna- ja pesularakennus	Rantapuisto 16	A:1, H:1, S:2, M:1
19	Helsingin ortodoksinen srk, ent. Villa Skurnik	Nahkurinkatu 4	A:1, H:2, S:2, M:2
20	As. Oy Lohjan kaupungin Asemakatu 5-7	Asemakatu 5-7	A:1, H:1, S:1, M:1
21	As. Oy Lohjan Tytyri	Karstuntie 21 (ent. Tytyrinkatu 3)	A:1, H:1, S:2, M:1
22	Entinen Helsingin Työväen Säästöpankin konttori- rakennus	Suurlohjankatu 14	A:1, H:1, S:1, M:1
23	Kauppaoppilaitos ja Lohjan entinen pääkirjasto	Nummentie 6-10	A:1, H:1, S:2, M:1
24	Asunto Oy Lohjan Helmi	Laurinkatu 32	A:1, H:2, S:2, M:1
25	Asunto Oy Postikatu 10	Postikatu 10	A:1, H:3, S:1, M:2
26	Asunto Oy Postikatu 10	Laurinkatu 36	A:1, H:3, S:2, M:2
27	Harjun koulu	Toivonkatu 2	A:1, H:1, S:1, M:1
28	Harjun vesitorni		A:2, H:1, S:1, M:1

Paikallishistoriallisesti arvokkaat rakennukset

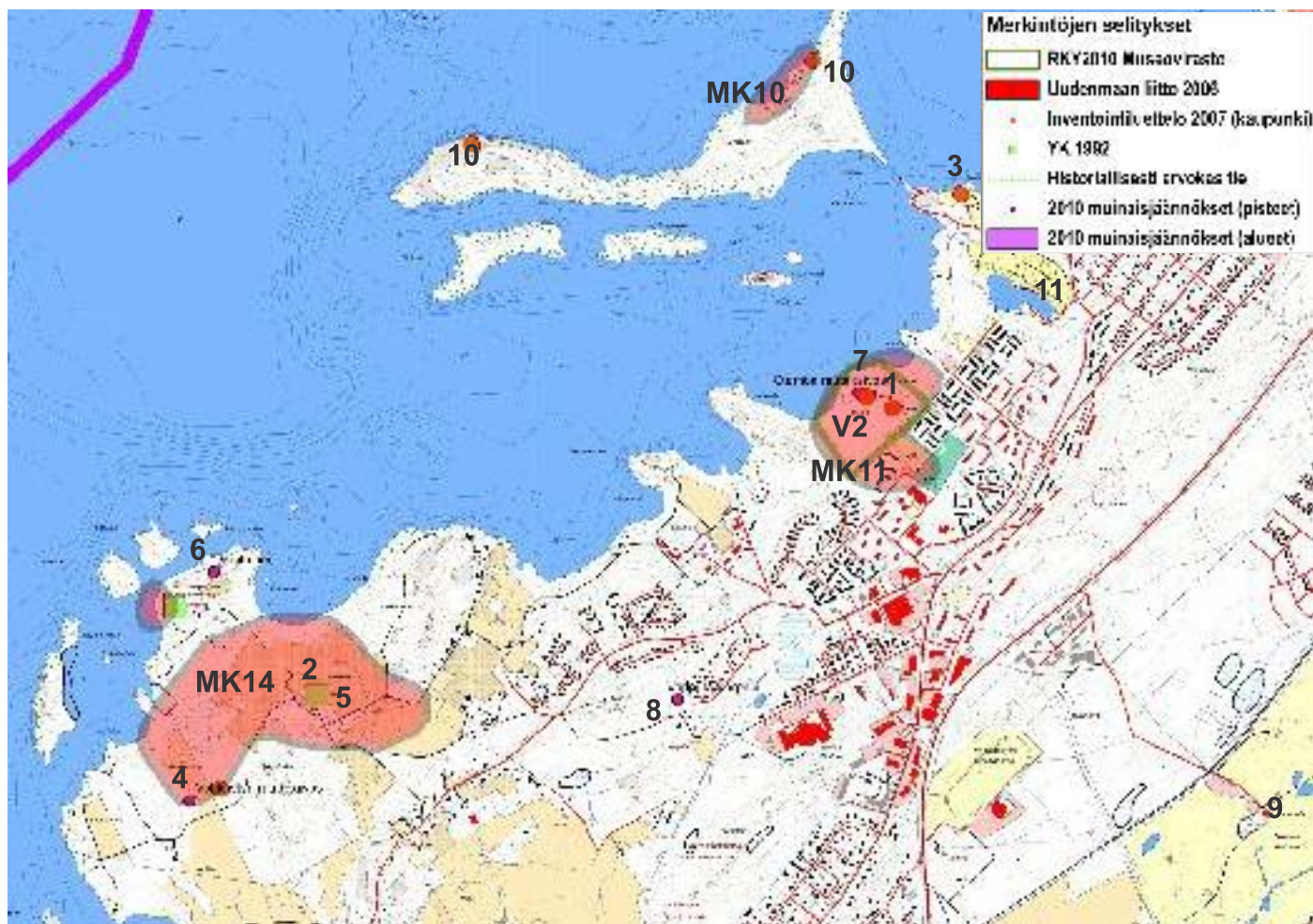
Nro	Nimi	Osoite	Arvo*
29	Paikkarinkatu 2-4, entinen leipomo-, varasto- ja asuinrakennus	Paikkarinkatu 2-4	A:2, H:2, S:2, M:1
30	Tehtaankatu 26	Tehtaankatu 26	A:2, H:1, S:1, M:1
31	As. Oy Lohjan Säästöalo	Laurinkatu 58	A:2, H:2, S:1, M:1
32	Kauppalan entinen terveystalo	Kirkkokatu 2-4	A:2, H:1, S:2, M:1
33	Tytyrin koulu	Kirkkokatu 8	A:2, H:2, S:3, M:2
34	Kirkkokatu 2-4	Kirkkokatu 2-4	A:3, H:1, S:3, M:1
35	Lohjan Puhelin Oy:n toimitalo	Suurlohjankatu 10	A:2, H:1, S:1, M:1
36	Asunto Oy Suurlohjankatu 12	Suurlohjankatu 12	A:2, H:1, S:1, M:1
37	Kiinteistö Oy Laiturikulma (purettu 2011)	Laurinkatu 28	A:2, H:1, S:3, M:2
38	Karstuntie 17	Karstuntie 17	A:1, H:2, S:2, M:2
39	Nummentie 31	Nummentie 31	A:2, H:2, S:2, M:2
40	Karnaistenkatu 56	Karnaistenkatu 56	A:2, H:2, S:2, M:3
41	Sibeliuksenkatu 4	Sibeliuksenkatu 4	A:2, H:2, S:2, M:2

*Numeroarvioinnissa käytettyjä perusteluja:

Arkkitehtoninen arvo (A)
 Historiallinen ja kulttuurihistoriallinen arvo (H)
 Säilyneisyys (S)
 Maisemallinen ja ympäristöllinen arvo (M)

Kullekin arvoluokalle on inventoinnissa annettu numeroarvo 1-4, jossa 1 on korkein arvo.

6 OJAMO, LIESSAARI, VAPPULA, VOHLOINEN, GUNNARLA

Kartta 8. Ojamo, Liessaari, Vappula, Vohloinen, Gunnarla inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

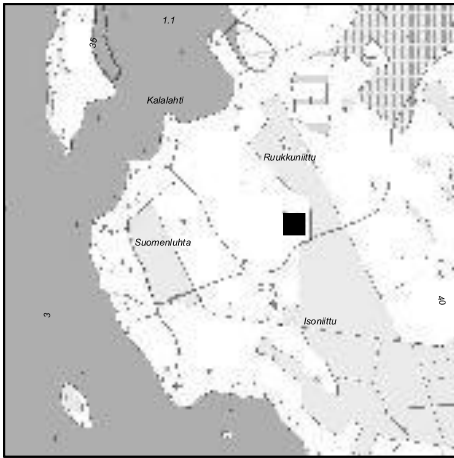
Kohde kartalla 8	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt					
V2	<i>Ojamon rautakaivos ja kartano (sis. kohteet 1-2) *6</i>	-	-	x	rasteroitu alue
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK10	<i>Liessaaren louhokset (sis. kohteet 3)</i> "Liessaaren lounaisrannalta on louhittu punagraniittia 1800-luvun puolivälistä 1940-luvulle saakka. Kiveä vietiin aina Pietariin saakka. Lohjalla kiveä on käytetty nupukivenä ja kadunreunakivinä. Vanhat louhokset ovat metsittyneet, mutta yhä selkeästi havaittavissa. Esimerkki Lohjan kaivannaisteollisuuden monipuolisesta historiasta." *8	-	-	x	rasteroitu alue
MK11	<i>Ojamon vanha kaivosalue, kartano ja puisto (sis. kohteet 1-2)</i> "Ojamo on louhittu rautamalmia jo 1500-luvulla ja se on siten maamme vanhin lajissaan. Louhinta lopetettiin 1676 kaivoksen ehtymisen vuoksi. Kaivostoimintaa oli sittemmin 1824-1860. Veden täyttämää kaivosaukkoja on kolme. Kaivoksen lähellä on slagitiilinen rakennus 1840-luvulta. Kartanon puinen päärakennus on 1850-luvulta. Katolla oleva näkötorni on myöhäisempää perua. Rikas puuleikkauskoristelu liittää rakennuksen venäläiseen arkkitehtuuritraditioon. Kartanokokonaisuuteen kuuluu puinen renkitupa 1800-luvun alkupuolelta. Ojamon navetta on rakennettu kaivoksen jättekivistä 1800-luvun alussa. Vaunuvaja ja aitta periytyvät 1850-luvulta. Rakennuksia ympäröi vanha puisto. Valtakunnallisesti arvokas teollisuus- ja kartanoympäristö, maamme rautateollisuuden kehto." *8	-	-	x	rasteroitu alue

Kohde kartalla 8	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
MK14	Vohloisten kartano ja malmikaivannot (sis. kohteet 6-7) "Vohloisten kartano on muodostettu vuonna 1630. Kartanon rakennusryhmä sijaitsee edustavasti Lohjanjärven rannalla. Puisen päärakennuksen mansardikattoinen runko-osa on 1700-luvun lopulta. Lisä on lisätty 1800-luvun alussa lyhyillä siipiosilla. Rakennuksen alla on sitä vanhempi, holvattu kellari. Pihapiiriä rajaa kaksi matalaa symmetrisesti sijaitsevaa siipirakennusta, joista toinen uusittiin 1930-luvulla (H. Grönbärj), toinen korvattiin uudella 1971. Talouspihalla sijaitsevat mm. harmaakivinen rapattu navetta, vaja, aitta, paja, työväenasunto. Tien varrella on muonamiehen mökki 1900-luvun alusta. Kartanon mailla on kaksi malmikaivantoa, joista on nostettu rautamalmia 1600-luvun alkupuolelta 1830-luvulle. Arvokas kartanomiljö, johon liittyy muistoja varhaisesta kaivannaisteollisuudesta." Kohde sisältyi v. 1993 valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen inventointiluetteloon.*8	-	-	x	rasteroitu alue
Kohde kartalla 8	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset, rakenteet					
1	Ojamon kartano "Ojamon kartanon puuleikkausten koristama päärakennus on peräisin 1850-luvulta. Porttirakennus sekä kaivoksen jätekivistä rakennettu navetta ovat samoilta ajoilta. Pihapiiristä johtaa lehmuskuja kartanon 1800-luvun puolimaissa omistaneen eversti Swertschkoffin haudalle. Ojamon ratsutila mainitaan kirjallisissa lähteissä ensimmäisen kerran 1384. Tilan mailta tehtiin malmilöytöjä 1528-1540. Kaivostyö sai alkunsa, kun Kustaa Vaasa antoi laamanni Eerik Flemingille 1542 luvan rautamalmiin louhintaan Lohjan Ojamolla. Luettelointiperuste: R, H, M." *1, 5	-	25	15	sisältyy rasteroituun alueeseen
2	Vohloisten kartano "Vohloisten kartano sijaitsee Lohjan järven pistävällä niemellä. Kartano on entinen ratsutila. Sen kantatila muodostui noin vuonna 1630 kolmen Vohloisten talon yhteenliittymästä. 1700-luvun puolelta peräisin oleva päärakennus on rakennettu kuuden harmaakivisen kellariholvin päälle. Holveista on yksi jäljellä. Holvit ovat mahdollisesti itse rakennusta vanhemmat ja lienevät olleen edellisen päärakennuksen perustana. Luettelointiperuste: R, H, M." *1, 5	SR 15	226	14	sisältyy rasteroituun alueeseen
3	Huvila Haikari "Haikarinniemi ja sen pohjoispuolinen alue Ojamon tilasta erotettiin 1870-luvulla Vähä-Ojamon huvilatilaksi Laguksen suvun omistukseen. Tilalle rakennettiin huvilamaisen vanhemman päärakennuksen lisäksi 1900-luvun alussa jugend-tyylinen rantahuvila. Huvila ympäristöineen siirtyi Lohjan kaupungin omistukseen 1930-luvun lopussa. Luettelointiperuste: R, H." *1	-	9	-	sr9
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyypit, ajoitus)					
4	Vohloisten rautakaivos: kiinteä mj, raaka-aineen hankintapaikat, kaivokset, historiallinen "Vohloisten rautakaivoksen kaivanto sijaitsee Vohloisten kartanosta lounaaseen. Rautakaivos oli olemassa jo vuonna 1789. Heinäkuussa 1824 Nils Gustaf Nordenskjöld antoi tyhjentää kaivoksen vedestä tarkastaakseen malmivarat. Kaivos otettiin uudelleen käyttöön ja sitä pidettiin lupaavana. Högforsin ruukin vuokraaja C.H. John sai 1831 valtauskirjan Vohloisten esiintymään. Vuonna 1836 hän luovutti kaivoksen ja ruukin kapteeni Joseph Brehmerille. Malmi ehtyi kuitenkin pian ja kaivoksen toiminta lopetettiin vuonna 1839. Nykyään kaivoksen toiminnasta ovat jäljellä malmin louhintakuopat joita on kolme kappaletta. Niistä eteläisin on kooltaan suurin, noin 22x12 metriä. Kuoppa näkyy maastossa vain parin metrin syvyydenä ja on täytetty vedellä. Kuopan kokonaissyvyydestä ei ole tietoa. Kuopan pohjoispuolella on aukko, joka näyttäisi yhdistävän louhintakuopat 1 ja 2. Luettelointiperuste: H." *1, 5, 7	SM 61	227	13 ehd. lis.	sm34
5	Vohloisten kylätontti *5	-	-	14	sm35
6	Vohloinen: kiinteä mj, asuinpaikat, talonpohjat, historiallinen *7	-	-	-	sm36

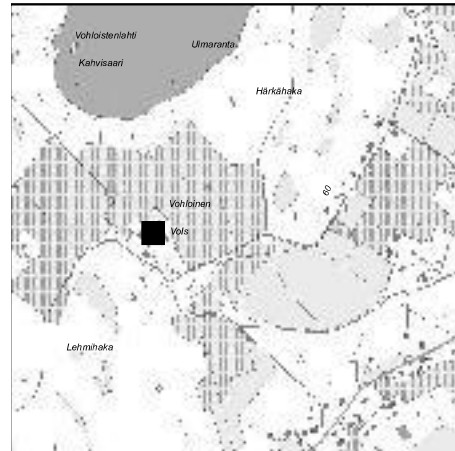
TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

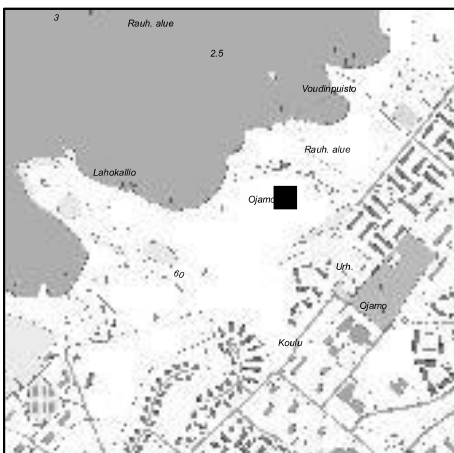
Kohde kartalla 8	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
7	Ojamon rautakaivos: kiinteä mj, raaka-aineen hankintapaikat, kaivokset, historiallinen "Ojamo on Suomen vanhin rautamalmikaivos ja sillä on ollut merkitystä Länsi-Uudenmaan teollisuushistoriallisesti merkittävän ruukkiteollisuuden synnyssä. Ojamon rautamalmikaivos sijaitsee Lohjanjärven rannalla kaupungin koillispuolella. Malmikaivannot ovat Ojamon kartanon puistossa ja kaivosaukoista syvin ulottuu kertoman mukaan 43 metriä vedenpinnan alapuolelle. Nykyään hylätty kaivos on veden täyttämä. Ympäristössä on kaivostoiminnasta syntyneitä maa- ja kivikasoja. Kaivoksen malmia käsiteltiin Siuntiossa ja myöhemmin mm. Mustion ruukissa. Malmi ei ollut laadultaan ensiluokkaista ja malmivarat vähenivät nopeasti. Louhinta lopetettiin Ojamossa 1670- ja 1690-luvulla. Osa kaivoksen katosta romahti ja kaivos hylättiin. Malmia yritettiin etsiä vielä 1800-luvun alkupuolella, mutta lopullisesti louhinnasta luovuttiin 1862. Luettelointiperuste: H." *1, 5 *7	-	26	15 ehd. lis.	sm37
8	Vappula, Korpela: kiinteä mj, painanteet, historiallinen *7	-	-	ehd. poist.	- (hävinnyt)
9	Gunnarlan kylätontti: kiinteä mj *9	-	-	17 ehd.lis.	sm38
10	Liessaaren louhokset, teollisuushistoria (2 kohdetta) "Liessaaren graniittilouhos toimi v. 1850-1940. Kiveä louhittiin kahdesta suureh- kosta louhoksesta. Graniittia vietii Pietariin saakka. Louhokset ovat jonkin verran metsittyneitä, mutta muuten hyvin säilyneitä. Luettelointiperuste: H." *1	-	16	-	sm39
11	Haikarin rautamalmilouhos "Louhittu 1824. Louhoksesta on louhittu 180 tonnia malmia ja 45 tonnia rautaa." *5	-	-	16 ehd.lis.	sm40

Kohde TOYK sm34.
Vohloisten rautakaivos.

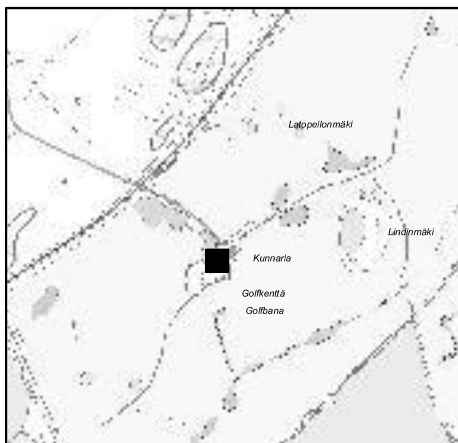
Kohteet TOYK MK11 ja sm 35.
Vohloisten kartano ja kylätontti.

Kohteet TOYK V2, MK11 ja sm37.
Ojamon kartano ja rautakaivos.

Kohteet TOYK sr9 ja sm40.
Huvila Haikari ja Haikarin rautamalmilouhos.

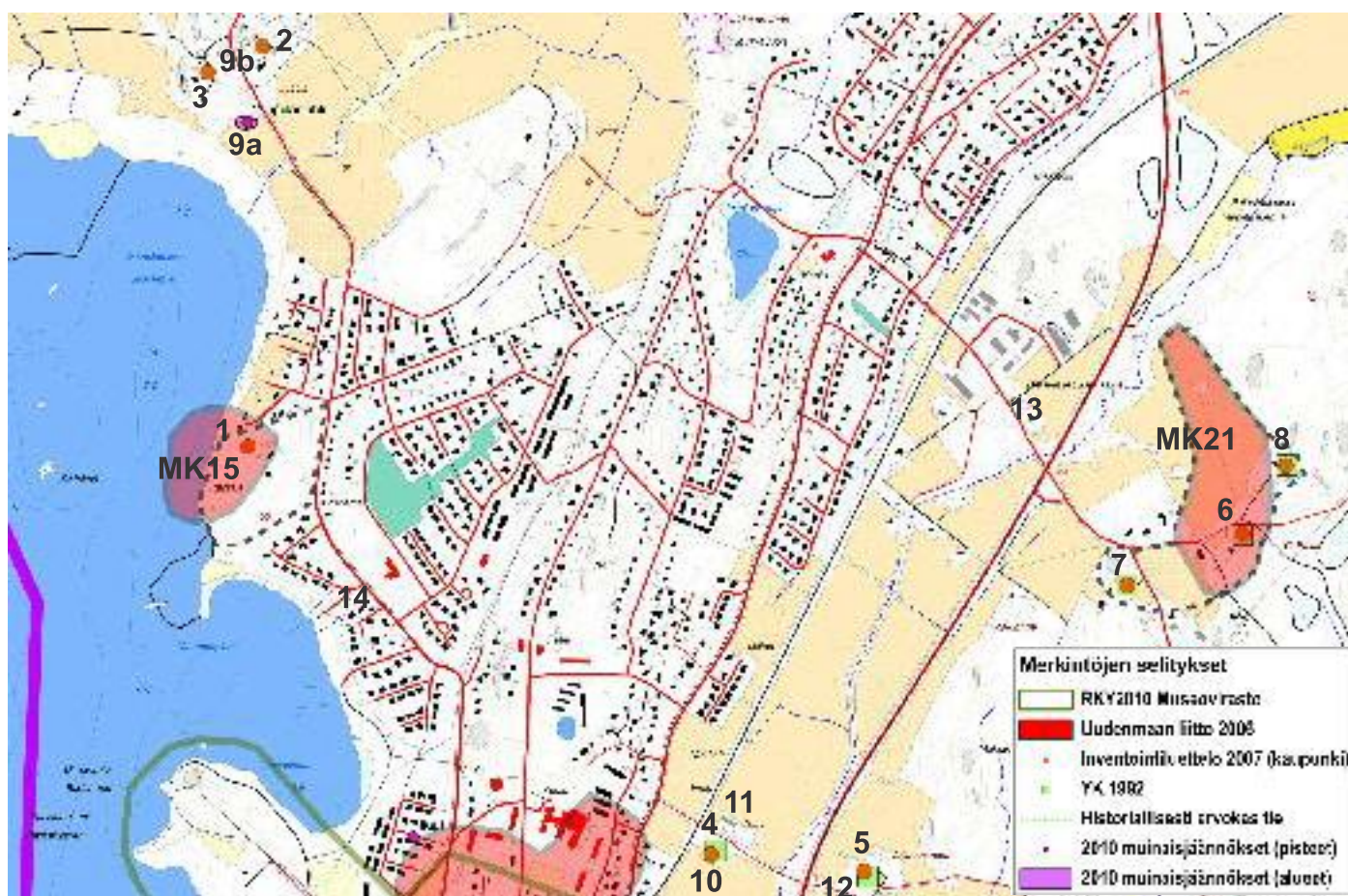

Kohde TOYK sm39.
Gunnarlan kylätontti.

Kohde TOYK MK10 / sm39.
Liessaaren louhokset.

7 VIEREMÄ, VALLAA, PAILA, MAKSJOKI

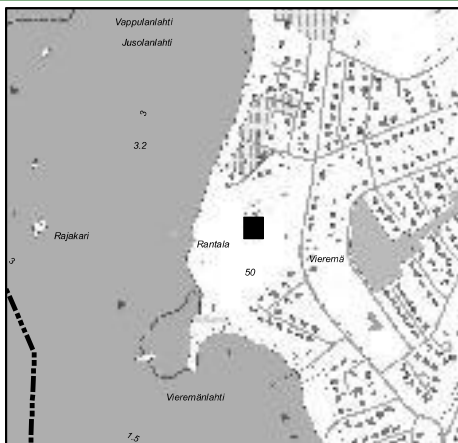
Kartta 9. Vieremä, Vallaa, Paila, Maksjoki, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 9	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK15	Rantala (sis. kohteen 1) "Kirjailija Arvid Järnefelt rakensi 1896 omin käsin puisen huvilan Vieremän tilalta erotetulle rantapalstalle. Järnefelt vietti täällä yksinkertaista "tolstoilaista" elämää kirjoittaen. Monet kulttuuripersonat vierailivat Rantalassa. Järnefelt asui Rantalassa kuolemaansa, vuoteen 1932, asti. Hänen hautansa on pihapiirissä. Kulttuurihistoriallisesti poikkeuksellisen merkittävä huvila." *8	-	-	x	rasteroitu alue (rajausta tarkistettu)
MK21	Maksjoen Yli-Paila ja Virkkalan taimistot (sis. kohteet 6-8) "Maksjoen Yli-Pailan hirsinen päärakennus on peräisin 1700- ja 1800 -lukujen taitteesta. Ulkoasu muuttui 1960-luvulla, kun vuoraus uusittiin. Yli-Pailan naapurissa sijaitseva Virkkalan taimisto perustettiin 1902. Taimiston jugendtyylinen asuinrakennus on 1900-luvun alusta. Laajat puutarhaviljelmät ovat rakennuksen itä- ja lounaispuolella. Vanha talonpoikaistalo sekä puutarhatila 1900-luvun alusta." *8	-	-	x	rasteroitu alue (rajausta tarkistettu)

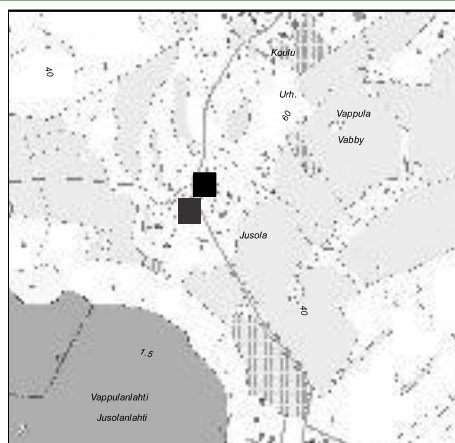
Kohde kartalla 9	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset, rakenteet					
1	Rantala "Arvid Järnefelt muutti itse rakentamaansa huvilaan, Rantalaan vuonna 1896. Tässä hirsirunkoisessa on pysty-vaaka-pysty lautavuoraus ja sen molemmilla pitkillä sivuilla umpikuistit. Rantala sijaitsee mäellä, Lohjanjärven rannan läheisyydessä. Rakennusten edessä on hyvin hoidettu puutarha ja suuri nurmikenttä. Järvenpuolella on terassipuutarha. Huvila Lustikulla sijaitsee Rantalan pohjoispuolella. Alkuperäisidean mukaisesti pihapiiri on melko vaatimaton ja se on säilytetty entisessä asussa. Pihassa on pärekattoinen leikkimökki 1800-luvulta, maakellari vuodelta 1907 sekä liiteri, jonka päässä on ollut jääkellari. Rannassa on sauna vuodelta 1939. Luettelointiperuste: H, M." *1, 5	SR 55	213	65 ehd.lis.	SR
2	Jusola "Jusolan tila on kantatila ja se on ollut Jusell-suvulla vuodesta 1770 lähtien. Päärakennus edustaa kaksikerroksista talonpoikaista rakentamista. Rakennuksen länsipää on vanhinta osaa, mahdollisesti 1700-luvulta. Vappulantien varrella on ollut 5 tilaan kuulunutta työäenasuntoa 1800-luvulla. Arvid Järnefelt asui tilalla 1896-97. Luettelointiperuste: H, M." *1	AP/s 34	201	ehd. poist.	sr10
3	Kousa "Kousan tilan päärakennus on täysin uusittu. Entisen sotilasvirkatalon pihalla on varsin hyvin säilynyt luhti 1800-luvulta. Luettelointiperuste: M." *1	AP/s 77	202	-	-
4	Suni "Tilakeskus sijaitsee peltojen ympäröimällä pienellä kukkulalla Hanko-Hyvinkää radan ja Hanko-Hyvinkää kantatien välissä. Sunin tilan luonnonkivirunkoinen vilja-makasiini on rakennettu 1700- tai 1800-luvulla. Luettelointiperuste: M." *1, 5	SR 78	198	7	sr11
5	Vallaanseppä "Rakennukset sijaitsevat peltojen ympäröivällä mäellä Hanko-Hyvinkää kantatien itäpuolella. Vallaanseppän maatilan hirsirakenteinen ja satulakattoinen päärakennus on vuodelta 1910. Luettelointiperuste: M." *1, 5	SR 57	199	62 ehd.lis.	sr12
6	Yli-Paila "Yli-Pailan maatilan päärakennus on peräisin 1700-1800-luvun vaihteesta. Rakennukselle johtaa puukujanne. Tie tekee jyrkän mutkan rakennuksen kohdalla. Pihalla on puutarha ja pihan lounaisreunalla on lautarakenteinen rengin tupa. Luettelointiperuste: M." *1, 5	SR 68	151	64	sisältyy rasteroituun alueeseen
7	Tunturi "Rakennus sijaitsee Siuntioon vievän tien varrella, Rintelän pihapiirin koillispuolella. Tunturi on mahdollisesti ollut alun perin sotilastorppa. Vuoden 1840 kartassa tie päättyi Tunturin kohdalle. Luettelointiperuste: R, M." *1, 5	SR 68	149	63	sisältyy rasteroituun alueeseen
8	Virkkalan taimistojen päärakennus/Virkkalan taimisto "Taimisto on perustettu vuonna 1902. Alkuaan taimistolla harjoitettiin pääasiassa hedelmäpuiden jalostusta. Myöhemmin pääviljelyslajeina on hedelmäpuiden lisäksi olleet marjapensas ja orapihlajat. Jugend-vaiutteen, 1900-luvun alussa rakennetun päärakennuksen alakerta on rakennettu hirrestä ja yläkerta laudasta. Rakennuksessa on mansardikatto. Luettelointiperuste: R, M." *1	SR 67	150	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyppi, ajoitus)					
9a	Vappulanlahti: kiinteä mj, asuinpaikka, kivikautinen "Asuinpaikka sijaitsee n. 150 m Vappulan Jusolan talosta SSW, Vappulasta Vieremään vievän maantien länsipuolella n. 50 m:n päässä tiestä. Löydöt kerättiin loivasti etelään viettävältä pellolta aivan pellon pohjoisreunasta." *5, 7	SM 24	-	12	sm41
9b	Vappulan kylätontti *9 Sisältää Jusolan ja Kousan talot.	-	-	-	sm42
10	Sunin kylätontti *9	-	-	7	sm43
11	Suninpelto: kiinteä muinaisjäännös, asuinpaikka, kivikautinen *9	-	-	9 ehd.lis.	sm44
12	Vallaan kylätontti *9	-	-	8	sm45
13	Maksjoen kylätontti *9	-	-	11 ehd.lis.	sm46
14	Virkkalan kylätontti *9	-	-	10 ehd.lis.	sm47

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

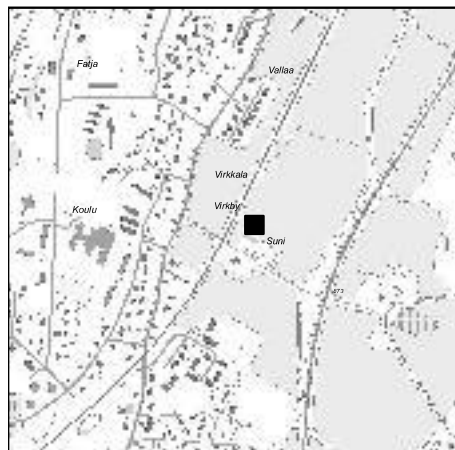
Kohde MK15 / TOYK SR,
Vappula.
Rantala.

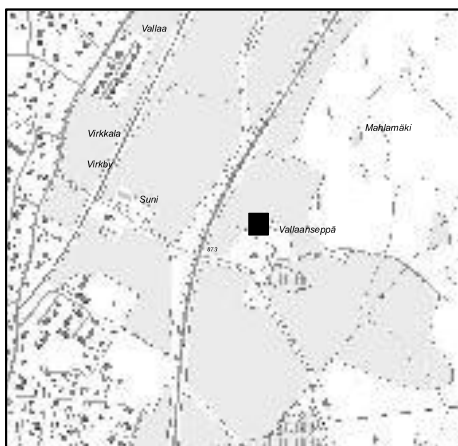
Kohde TOYK sr10 ja sm42.
Vappula.
Jusola ja Vappulan kylä-
tontti.

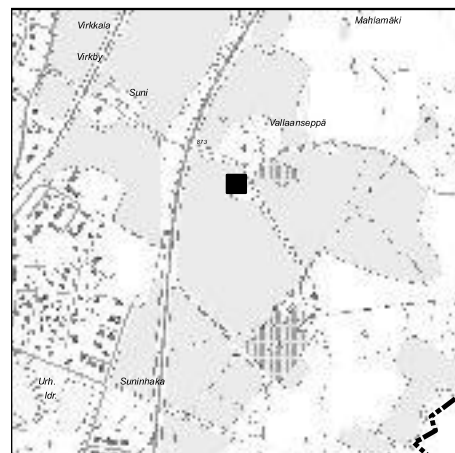
Kohde TOYK sr11 / sm43.
Sunin tilakeskus ja kylä-
tontti.

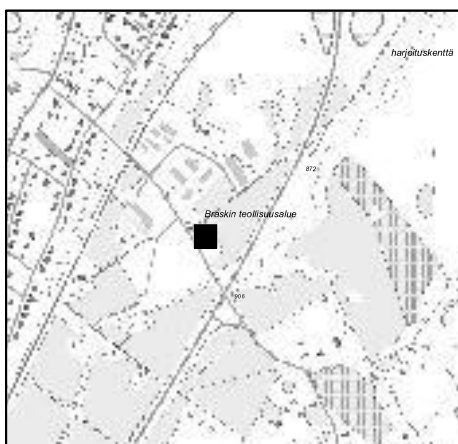
Kohde TOYK sm44.
Suninpelto.

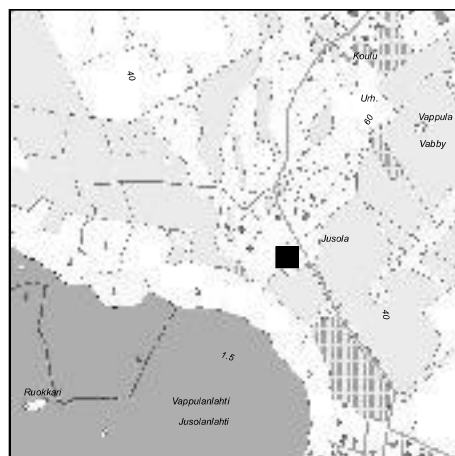
Kohde TOYK sr12.
Vallaanseppä.

Kohde TOYK sm45, Valla.
Vallaan kylätontti.

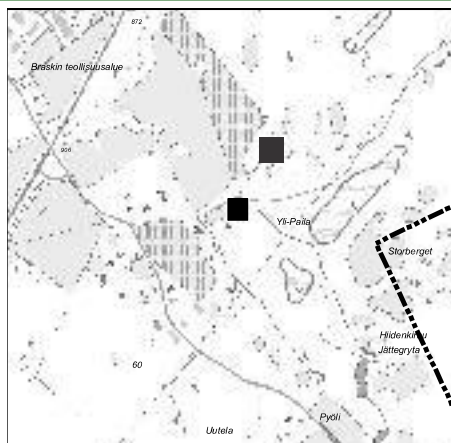
Kohde TOYK sm46.
Maksjoen kylätontti.

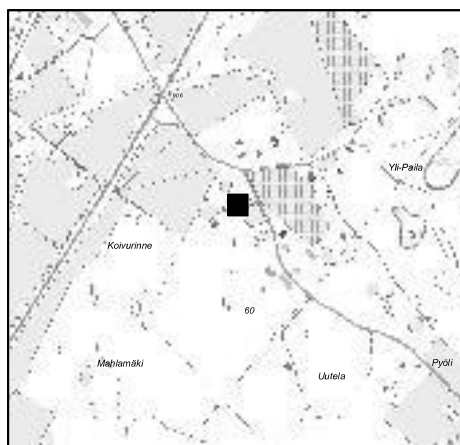
Kohde TOYK sm41.
Vappulanlahti.

Kohde TOYK sm47.
Virkkalan kyläontti.

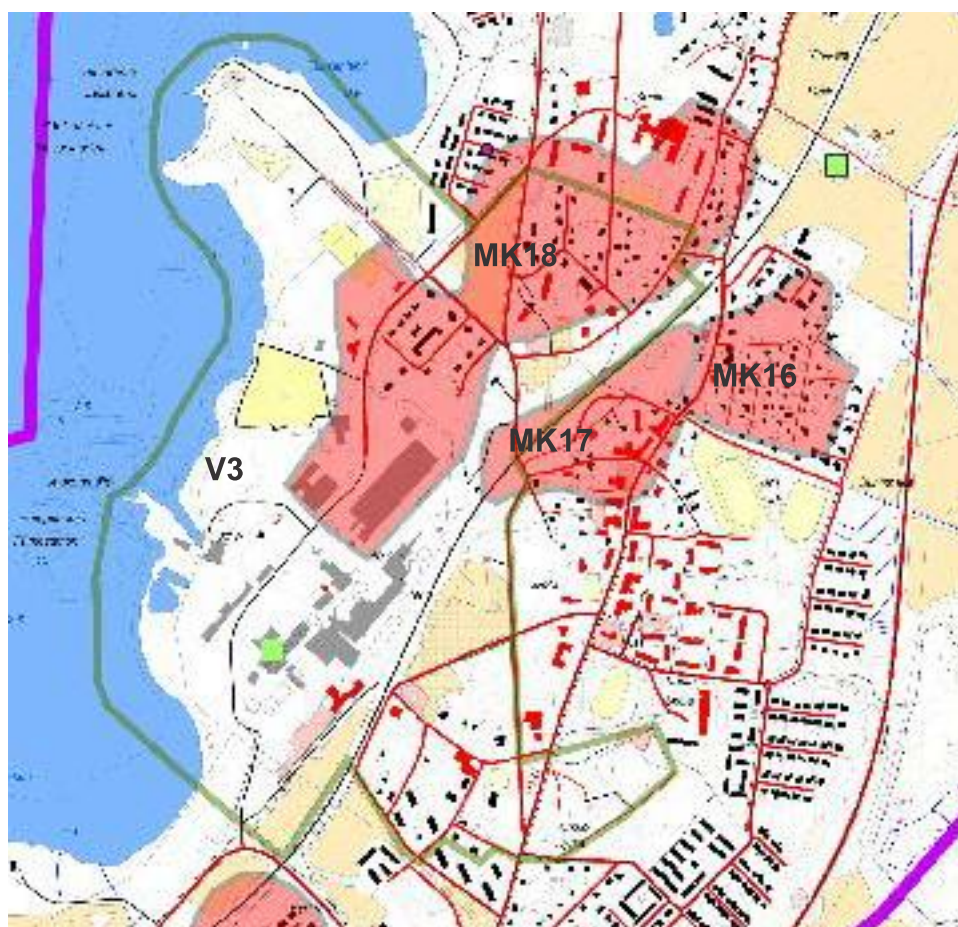

Yli-Paila ja Virkkalan taimisto.
Sisältyvät rajaukseen MK21.

Tunturi.
Sisältyy rajaukseen MK21.

8 VIRKKALA

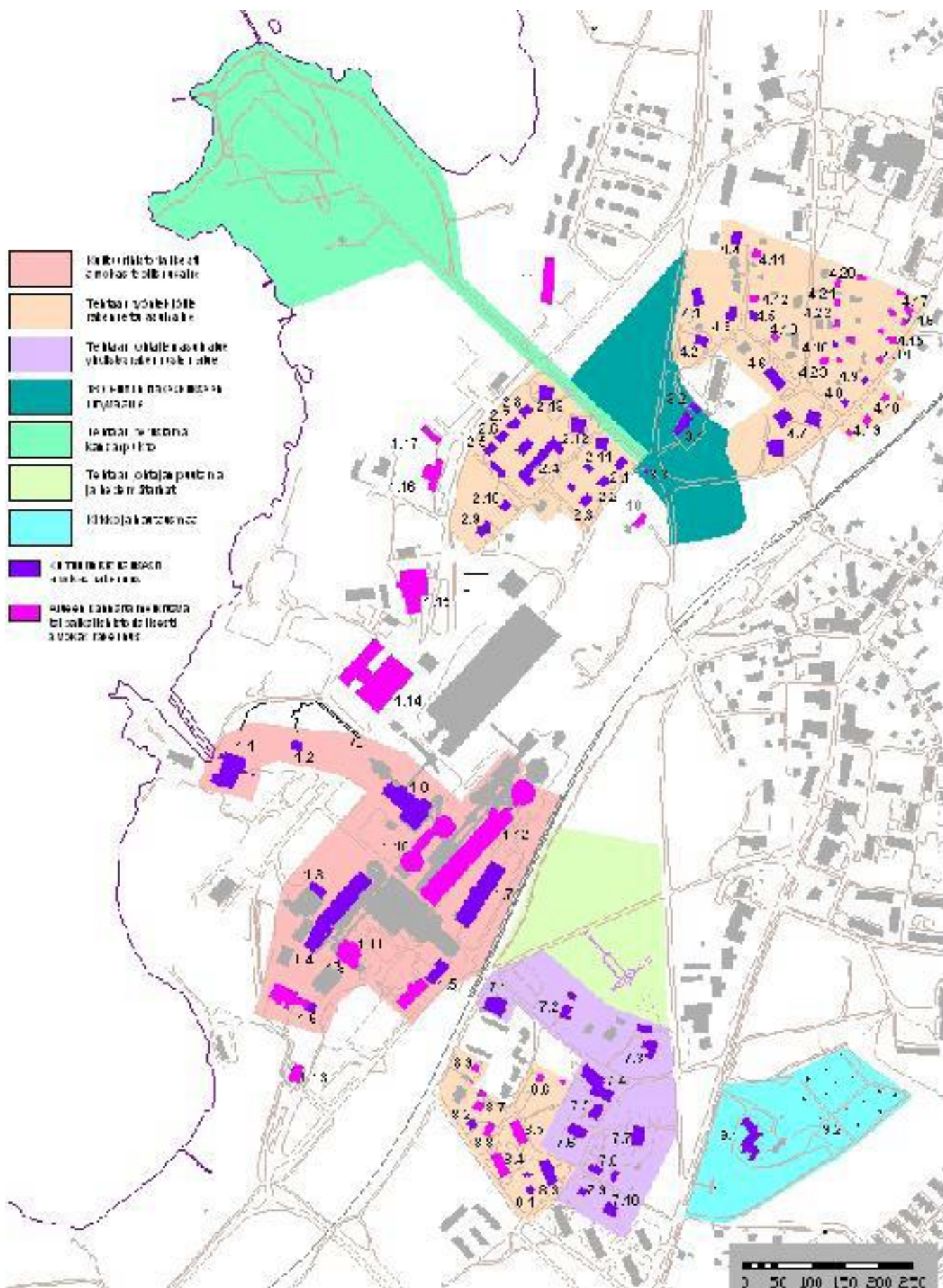
Kartta 10. Virkkala, inventoidut kohteet.
Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kartta 11. Virkkala, inventoidut kohteet.
Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Merkintöjen selitykset	
	RKY2010 Museovirasto
	Uudenmaan liitto 2006
	Inventointialueella 2007 (kaupunki)
	YK 1992
	Historiallisesti arvokas tila
•	2010 muinaisjäännökset (pisteet)
	2010 muinaisjäännökset (alueet)

Kohde kartalla 10	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Virkkalan inventointi 2008 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt						
V3	<i>Virkkalan kalkkitehdas ja yhdyskunta</i> *6	SR 112, AP/s 12, AP/s 40 AK/s 12, Y/s 12	106-109, 115, 117-124, 127, 131, 210-212, 214-224	1-11	x	rasteroitu alue
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt						
MK16	<i>Suninhaan pientaloalue</i> *8 "Suninhaka on lähellä Virkkalan keskustaa sijaitseva pienasuntoalue, joka on rakennettu 1920-1930 -luvulla. Suninhaassa on asunut sekä kalkkitehtaan työläisiä etää muiden elinkeinojen harjoittajia ja käsityöläisiä. Tyypillinen Suninhaan talo on mansardikattoinen ja kaksikerroksinen. Alunperin ainoastaan yksi tie vei alueelta pois muiden ollessa umpikujia." *1	AP/s 10	208, 208a-c	-	x	rasteroitu alue
MK17	<i>Virkkalan vanha keskusta</i> *8 "Virkkalan vanhassa keskustassa on säilynyt runsaasti perinteistä liike- ja asuinrakennuskantaa Kauppakujan, Asemakujan, Keskustien ja Virkkalantien varsilla. Alueen vanhimpia rakennuksia on Asemakuja 5, lähellä sijaitseva Asemakuja 4 on 1920-luvulta. Kauppakuja 2:n rakennus on vuodelta 1914, 1920-luvulta ovat Kauppakuja 4:n vanha osuuskauppa sekä Kauppakuja 8: n puinen liikerakennus. Keskustie 1:n ja 2:n puiset asuinrakennukset ovat 1920- ja 1930-luvulta. Virkkalantie 23:n asuin- ja liikerakennus on vuodelta 1914, 1920- ja 1930- lukujen liikerakennuksia ovat Virkkalantie 19, 22 ja 23. Lääkärihuone edustaa aikakautensa tyypillistä funktionalismia. Alueen etelälaidalla on puiston ympäröimä vanha ruotsinkielisten lasten kansakoulu vuodelta 1907. Kirkonkylämäinen vanha liikekeskusta, joka on säilyttänyt pienen mittakaavansa.	-	110-114, 128-130, 209	-	x	rasteroitu alue (+ruotsin- kielinen kansakou- lu)
MK18	<i>Virkkalan kalkkitehtaan (ent. Oy Lohja Ab) ympäristö</i> *8 "Lohjan kalkkiteollisuus sai alkunsa 1897, kun merikapteeni Karl Forsström rakensi Kyrkstadinmaille kuilu-uunin paikallisen kalkin polttamiseksi. Kymmenkunta vuotta myöhemmin rakennettiin ensimmäinen kehäuuni ja 1917 valmistui kiertouuni sementin polttamiseen. Teollisuuslaitokset laajenivat voimakkaasti 1920- ja 1930-luvulla ja Virkkalaan kehittyi monipuolisen rakennuskannan omaava teollisuusyhdyskunta. Kalkkitehtaan välittömään läheisyyteen on syntynyt monipuolinen toimihenkilöiden asuntoalue. Arkkitehti Gösta Cajanuksen suunnittelema nelikerroksinen klubirakennus rakennettiin vuosina 1939-47. Runkomateriaalina oli luonnollisesti kalkkikiekkatiili. Rakennuksessa oli tilat virkailijaklubille kirjastoiheen, luku- ja pelihuoneineen sekä ravintola ja juhlasali. Lisäksi talossa oli myös parikymmentä asuinhuonetta. Klubin lähellä on ns. Miljoonatalo, klassistinen kaksikerroksinen asuinrakennus vuodelta 1927. Sen vieressä on Cajanuksen piirtämä kaksikerroksinen virkailijarakennus vuodelta 1937. Lähellä on myös Marttatupa, joka on rakennettu 1932 vanhan Maksjoen Ketun sotilasvirkatalon hirsistä. Nuorisotien varrella on Gösta Cajanuksen piirtämä funktionalistinen asuinrakennus vuodelta 1936. Alueella on myös muita 1930-luvun asuinrakennuksia.	AP/s 12, AK/s 12	108-109, 210-212, 214-224	1.14-1.17, 3.1-4.9, 11	x	rasteroitu alue
Kohde kartalla 11	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Virkkalan inventointi 2008 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset						
1	<i>Virkkalan ruotsinkielinen koulu</i> "Hirsirunkoinen koulu rakennettiin v. 1907. Rakennus edustaa tyyliään ja yksityiskohdillaan jugendia. Rakennuksen pohjoispuolella on puutarha. Luettelointiperuste: R, M." *1	PY/s 12	126	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
2	<i>Keskustie 1</i> "Rakennuksen vanhinta osaa, vuonna 1924 rakennettua huoneen ja keittiön käsittävä hirsitaloa laajennettiin ja korotettiin yhdellä kerroksella vuonna 1928. Laajennusosat ovat rankorakenteisia. Leveärunkoisessa rakennuksessa on satulakatto ja vaakasuora lautavuoraus. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	113	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen

Kartta 12. Virkkalan tehdasyhdyskunnan kaupunkikuullinen inventointi 2008 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katiina Ockenström 28.8.2008).
Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 11	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	Virkkalan inventointi 2008 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
3	Keskustie 2 "Talo valmistui Kalkkitehtaan työntekijöiden asuinrakennukseksi v. 1926. Talossa on betoniperustus ja saumapellillä katettu satulakatto. Kaksikerroksisen rakennuksen alakehikko on hirttä, muuten talossa on rankorakenne. Talossa on alkuperäinen peltikatto, jota suojaa paksu kalkkikerros. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	114	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
4	Tietolantie 16 (ent. Kauppakuja 8) "Ns. Långströmin kaupparakennuksena tunnettu rakennus on pystytetty paikalleen v. 1925, osittain Terijoelta tuotuna. Rakennuksen pihasivulle tehtiin 1930-luvun alussa lautarakenteinen siipiosa. Yläkerrassa on seitsemän asuinhuonetta. Talossa toimi Virkkalan Säästöpankki vuosina 1936-43 ja sittemmin ruokakauppa vuoteen 1992 saakka. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	112	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
5	Tietolantie 10 (ent. Kauppakuja 4) "Lohjan Osuuskauppa rakennutti ensimmäisen suuren liiketalonsa Virkkalaan v. 1925. Rakennus on sileäksi rapattu tiilitalo, jossa on satulakatto. 1960-luvulla rakennuksessa toimineen ravintolan eteen rakennettiin koko julkisivun pituinen terassi. Luettelointiperuste: R." *1	-	111	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
6	Tietolantie 6 (ent. Kauppakuja 2) "Rakennuksen kadunpuoleinen osa on vuodelta 1913 ja nykyisen muotonsa rakennus on saanut v. 1929 laajennuksessa. Ulkolaudoituksen päälle lisättiin 1950-luvulla mineriittilevyt. Ensimmäinen kerros on ollut liiketilana ja yläkerta asuintiloina. Talossa on alkuun toiminut leipomo, konditorio ja kahvila. Luettelointiperuste: R." *1	-	110	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
7	Virkkalantie 19 "Kaksikerroksinen tiilitalo valmistui 1930-luvulla asuin- ja liiketaloksi. Rapatussa talossa on saumapellillä katettu aumakatto, jonka molemmilla pitkillä lappeilla on puolipyöreä kattoikkuna. Talossa on venäläistyylliset risti-ikkunat ja laastista tehtyjä koristeita. Virkkalantien pintaa on nostettu niin, että sokkeli on jäänyt kadunpinnan alapuolelle. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	128	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
8	Virkkalantie 23 "Westerholmin kauppana tunnettu talo rakennettiin v. 1914. Alunperin hirsirunkoinen talo käsitti salin, kamarin ja keittiön. Taloa laajennettiin pihan puolelle 1920-luvulla, jolloin rakennettiin lautarakenteinen lisäosa. Kuisti lisättiin 1950-luvulla. Westerholmit ovat pitäneet rakennuksessa liikettä vuodesta 1943 lähtien. Luettelointiperuste R, M." *1	-	130	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
9	Virkkalantie 22 "Rakennuksessa toiminut elokuvateatteri rakennutettiin 1920-luvun puolivälissä. Elokuvateatterin rakennus yhdistettiin viereiseen liikerakennukseen 1960-luvulla ja 1970-luvulla rakennus muutettiin myymäläksi. Luettelointiperuste: R." *1	-	129	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen
10	Asemakuja 4 "Poliisi Engman rakennutti rakennuksen poliisiasemaksi ja -konttoriksi 1920-luvulla. Rakennuksessa sijaitsi myös putkat. Hirsirunkoisessa rakennuksessa on päistään aumattu mansardikatto. Luettelointiperuste: R, M." *1	-	209	-	-	sisältyy raste- roituun alueeseen

Kartta 12: Virkkalan tehdasyhdyskunnan kaupunkikuvallinen inventointi 2008 (Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 28.8.2008). Alueet sisältyvät valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön rajaukseen.

Inventoidut kulttuurihistoriallisesti arvokkaat alueet

1. Kalkkitehtaan alue

2. Kässänhaka

3. Kässä

4. Tuusankujan ympäristö

5. Pähkinäniemi

6. Petter Forsströmin puutarha ja ympäröivät hedelmätarhat

7. Johtajien asuinalue Kala-Kokkosentien ympäristössä

8. Hapankaivontien ympäristön asuinalue

9. Virkkalan kirkko

9 KYRKSTAD, KUKKUMÄKI, JÖNSBÖLE, KIRKNIEMI

Kartta 13. Kyrkstad, Kukkumäki, Jönsböle, Kirkniemi, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 13	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK19 ja MK 19.1	Kyrkstadin kartanon alue (sis. kohteen 1) *8 "Kyrkstadin kartano on muodostunut samannimisestä kylästä, joka mainitaan ensi kerran 1420. 1700-luvun alussa siitä tuli ratsutila. Paikalla risteävät vanha Turun ja Viipurin välinen Kuninkaantie sekä Raaseporin linnatie. Sijainti liikenteellisesti huomattavalla paikalla johti sen käyttöön kieverina 1830-luvulta aina 1900-luvun alkupuolelle. Nykyinen puinen päärakennus on vuodelta 1876. Sen rakennutti sahanomistaja Axel Hornborg. Rakennuksen ulkoasussa on havaittavissa vielä empiren piirteitä. Talousrakennuksista useimmat on purettu, jäljellä on kivijalkoja. Tiilinen vilja-aitta on kuitenkin säilynyt. Maisemapuutarha puistokujineen ja kaksine tekolampineen on saanut alkunsa 1880-luvulla. Virkkalan vanha mahtikartano ja kieväri, jonka ympärillä on säilynyt vanhaa puistoa." Brorsbacka (sis. kohteen 2) *8 "Kyrkstadin länsipuolella sijaitseva Brorsbacka liittyy kiinteästi kartanon historiaan. Kartanon omistaja K. A. S. Dahlberg rakennutti sen veljelleen. Kaksikerroksiseen hirsirakennukseen liittyy matala siipiosa, joka lienee 1920-luvulta."			x	rasteroitu alue
MK20	Kukkumäen asuntoalue (sis. kohteen 6) *8 "Kyrkstadin kartanon lounaispuolella kallioisella mäellä sijaitseva Kukkumäki on syntynyt 1800-luvun loppupuolella sahojen ja kalkkitehtaan työväen asuntoalueeksi. Alueella on nelisenkymmentä pientä asuinmökkiä. Kukkumäkeä on viime vuosina uudisrakennettu, mutta omaleimainen yleisilme on silti säilynyt. Seudun vanhimpia työväen asuntoalueita, joka on osin uusiutunut."	AP/s 9	100	x	rasteroitu alue

Kohde kartalla 13	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
MK23 ja 23.1	<i>Kirkniemen rautatieasema (sis. kohteen 4) *8</i> "Kirkniemen rautatieasema on rakennettu hirrestä 1906 ja laajennettu 1923. Asema-alueeseen liittyy useita asuinrakennuksia piharakennuksineen ja puisto.			x	rasteroitu alue
	<i>Kirkniemen entinen ruotsinkielinen koulu (sis. kohteen 3) *8</i> Kirkniemeen perustettiin 1872 ruotsinkielinen kansakoulu. Kartanon omistajat lahjoittivat tontin, jolle valmistui 1885 puinen koulurakennus. Se on Lohjan vanhin kansakoulurakennus.			x	rasteroitu alue
Kohde kartalla 13	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2010 (nro)
Inventoidut rakennukset, rakenteet					
1	Kyrkstadin kartano "Kyrkstad sijaitsee Lohjanharjua pitkin kulkevan maantien vieressä. Kartanoon johtaa pitkä lehtikuja ja sitä ympäröi 1880-luvulla perustettu laaja englantilaistyyppinen puisto. Kartanon empire-tyylinen päärakennus on vuodelta 1876. Luettelointiperuste: R, H, M." *1, 5	VL/s 9	116	59	sisältyy rasteroituun alueeseen
2	Brorsbacka "Brorsbacka sijaitsee Kyrkstadin ja Kukkumäen välissä sijaitsevalla puistoa muistuttavalla mäellä. Kyrkstadin kartanon omistaja rakennutti Brorsbackan veljelleen vuonna 1890. Oy Lohja Ab osti rakennuksen 1922. Luetteloiniperuste: R, M." *1, 5	SR 26	105	58 ehd.lis.	sisältyy rasteroituun alueeseen
3	Kirkniemen ruotsinkielinen koulu "Kirkniemen kansakoulu perustettiin vuonna 1872. Kirkniemen kartanon omistaja E.G Christerson lahjoitti koululle tontin ja koulutalo rakennettiin vuonna 1885. Se on Lohjan vanhin säilynyt kansakoulu. Luetteloiniperuste: R, M." *1, 5	SR 87	102	56 ehd.lis.	sisältyy rasteroituun alueeseen
4	Kirkniemen asema "Kirkniemen hirsirunkoinen asema rakennettiin vuonna 1906. Vuonna 1923 asemaa laajennettiin. Asemakokonaisuuteen kuuluu lisäksi kaksi 1910-20-luvulta olevaa asuinrakennusta sekä varastorakennukset. Luetteloiniperuste: R, M." *1, 5	SR 120	101	55 ehd.lis.	sisältyy rasteroituun alueeseen
5	Virkkalan muuntoasema "Lohjan kalkkitehtaan alueeseen kuulunut muuntoasema on tyyliältään klassistinen. Muuntoasema rakennettiin vuonna 1930 rakennusteknikko Emil Ekegrenin tekemien piirustusten mukaan. Rakennuksessa on koristeellisia yksityiskohtia kuten tiiliprofilointeja ja puolipyöreitä lunetti-ikkunoita. Luoteissivun kaariaukosta on alun perin kulkenut sisälle ratakiskot, joita pitkin muuntaja siirrettiin muuntoaseman pohjoispuolella sijainneesta vanhemmasta osasta tarvittaessa huoltoon. Luetteloiniperuste: R." *1, 5	SR 114	125	60 ehd.lis.	sr13
6	Markkinajuna "Markkinajunaksi kutsutun työväen asuntokasarmen rakennuttajana oli Kirkniemen lasitehdas. Sen tontilla on aikoinaan ollut apteekkarien perustama ja vain lyhyen aikaa toiminut lasitehdas. Markkinajuna rakennettiin vuosina 1919-1920. Rakennus siirtyi Oy Lohja Ab: omistukseen vuonna 1927 ja nykyiselle omistajalle 1983. Markkinajunan asunnoissa asuu vuokralaisia Luetteloiniperuste: R." *1, 5	SR 44	103	57 ehd.lis.	sisältyy rasteroituun alueeseen
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyypit, ajoitus)					
7	Kukkumäki: kiinteä mj, asuinpaikka, kivikautinen "Asuinpaikka sijaitsee heti Lohja-Karjaa-valtatien etelä- ja itäpuolella, Kukkuberget-nimisen kallion eteläpuolella, n. 200 m:n päässä kalliosta. Kohde on peltomaastoa, joka viettää hyvin loivasti lounaaseen, mutta rinne paljon jyrkempi löytöalueesta lounaaseen. Maaperä savi, paitsi, että löytöalueen koillisosassa, josta runsaasti löytöjä, maaperä osaksi silttiperaista." *5, 7	SRx	-	5	sm48
8	Kyrkstadin kylätontti: kiinteä muinaisjäännös *9	-	-	6 ehd.lis.	sm49
9	Jönsbölen tilakeskus, talonpoikaistalot: Olars ja Marila *9	-	-	3 ehd.lis.	-
10	Jönsbölen kylätontti: kiinteä mj *9	-	-	2 ehd.lis.	sm50

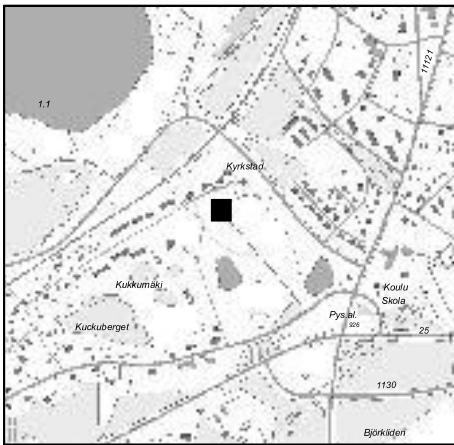
TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

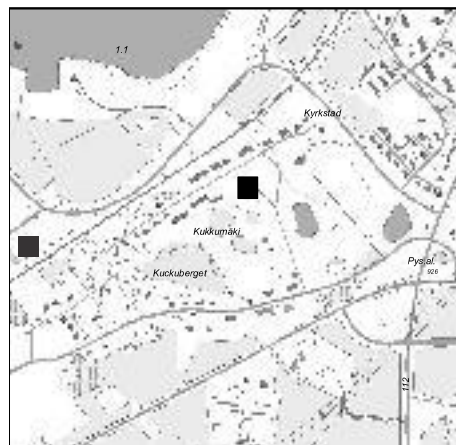
Kohde kartalla 13	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2010 (nro)
11	Jönsböle Mangs: kiinteä mj, kivirakenteet, rökkiöt, rautakautinen "Magsinhan rökkiökalmisto ja asuinpaikka. Kalmisto sijaitsee Lohjanjärveen pistävän niemekkeen korkeimmalla kohdalla, vastapäätä Pensaarta tehdasalueen aitauksen sisäpuolella. Kohde on melko jyrkästi sekä etelään, länteen että itään viettävä harjanne, jolla kasvaa päihinäpensasta ja koivua, lehmusta, vaahteraa sekä kuusia. Maaperä on erittäin kivistä karkeaa hiekkaa. Kivenlohkareita on siellä täällä maastossa. Ella Kivikosken tutkimat 4 rökkiötä ja Seija Sarkin tutkimat kaksi rökkiötä sekä vm. osaksi tutkima asuinpaikka sijaitsevat mäen korkeimmalla kohdalla yhtenäisenä muinaisjäännösalueena. Tutkimaton rökkiö sijaitsee n. 40 m rökkiöstä IV koilliseen. Rökkiön mitat ovat n. 2 x 2 m, korkeus n. 0,3 m ja koostuvat n. 0,2 m kokoisista kivistä. Alueella lienee vielä jäljellä tutkimatonta asuinpaikka-aluetta." *5, 7	SM 31	-	1	sm51

Historialliset tied

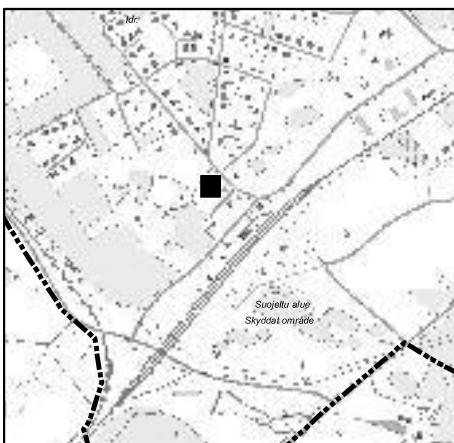
12 (V4)	Kuninkaantie (valtakunnallisesti arvokas osa kaava-alueen ulkopuolella) "Suuri Rantatie on Hämeen Härkätien ohella Suomen tärkein historiallinen maantieteyhteys. Turku ja Viipuri yhdistämään rakennetun Suuren Rantatien parhaiten säilyneistä tieosuuksista voi hyvin hahmottaa keskiaikaisen tien kulkua halki Etelä-Suomen rannikkoalueen. Suuri osa rannikkoa seuraavasta, keskiaikaisten kirkkojen, kartanoiden, satamapaikkojen ja muinaislinnojen kautta kulkevasta tiestä on edelleen käytössä. Luettelointiperuste: H." *4, 5, 9	SR 115	132	4 ehd.lis.	merkintä
---------	--	--------	-----	------------	----------

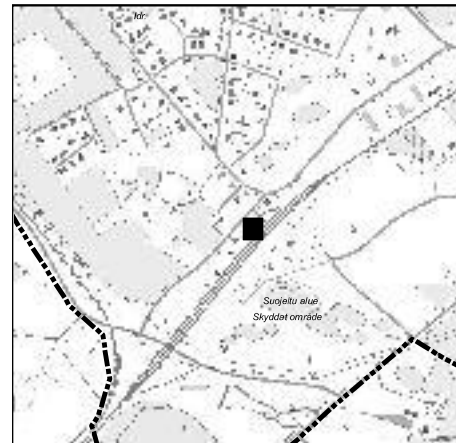
Kirkstadin kartano.
Sisältyy rajaukseen TOYK MK 19.

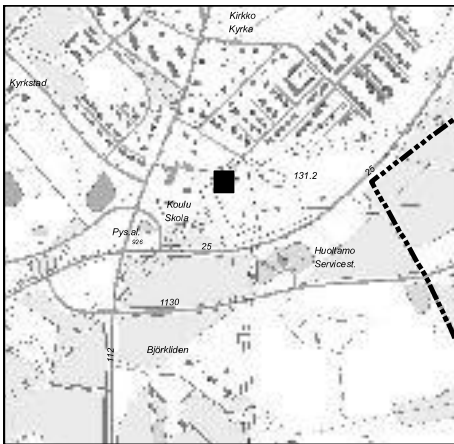
Markkinajuna ja Brorsbacka.
Sisältyvät rajauksiin TOYK MK20 ja MK19.

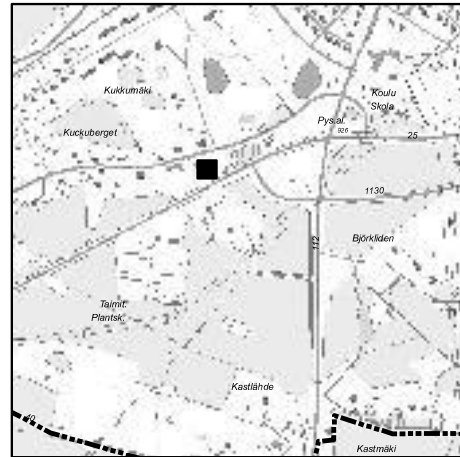
Kirkniemen ruotsinkielinen koulu.
Sisältyy rajaukseen TOYK MK23.

Kirkniemen asema.
Sisältyy rajaukseen TOYK MK20.

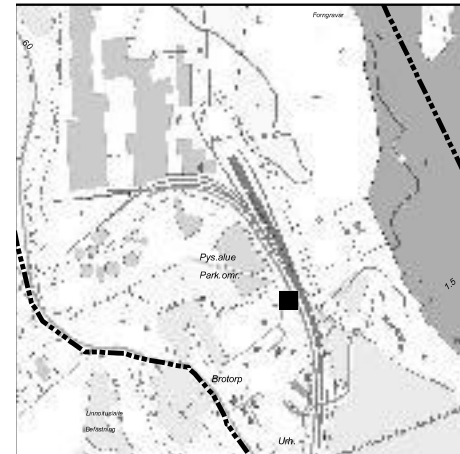
Kohde TOYK sr13, Virkkala.
Virkkalan muuntoasema.

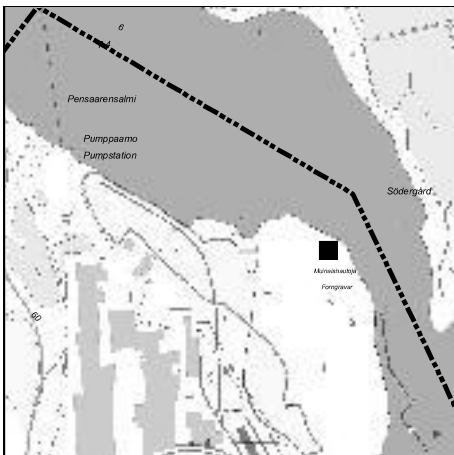
Kukkumäki.
Sisältyy rajaukseen TOYK
MK20.

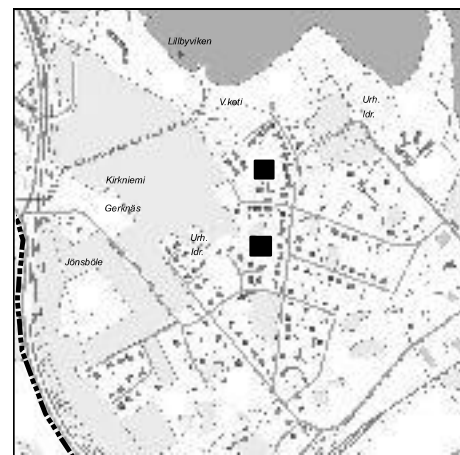
Kohde TOYK sm49.
Kyrkstadin kylätontti.

Kohde TOYK sm50.
Jönsbölen kylätontti.

Kohde TOYK sm51.
Jönsböle Mangs.

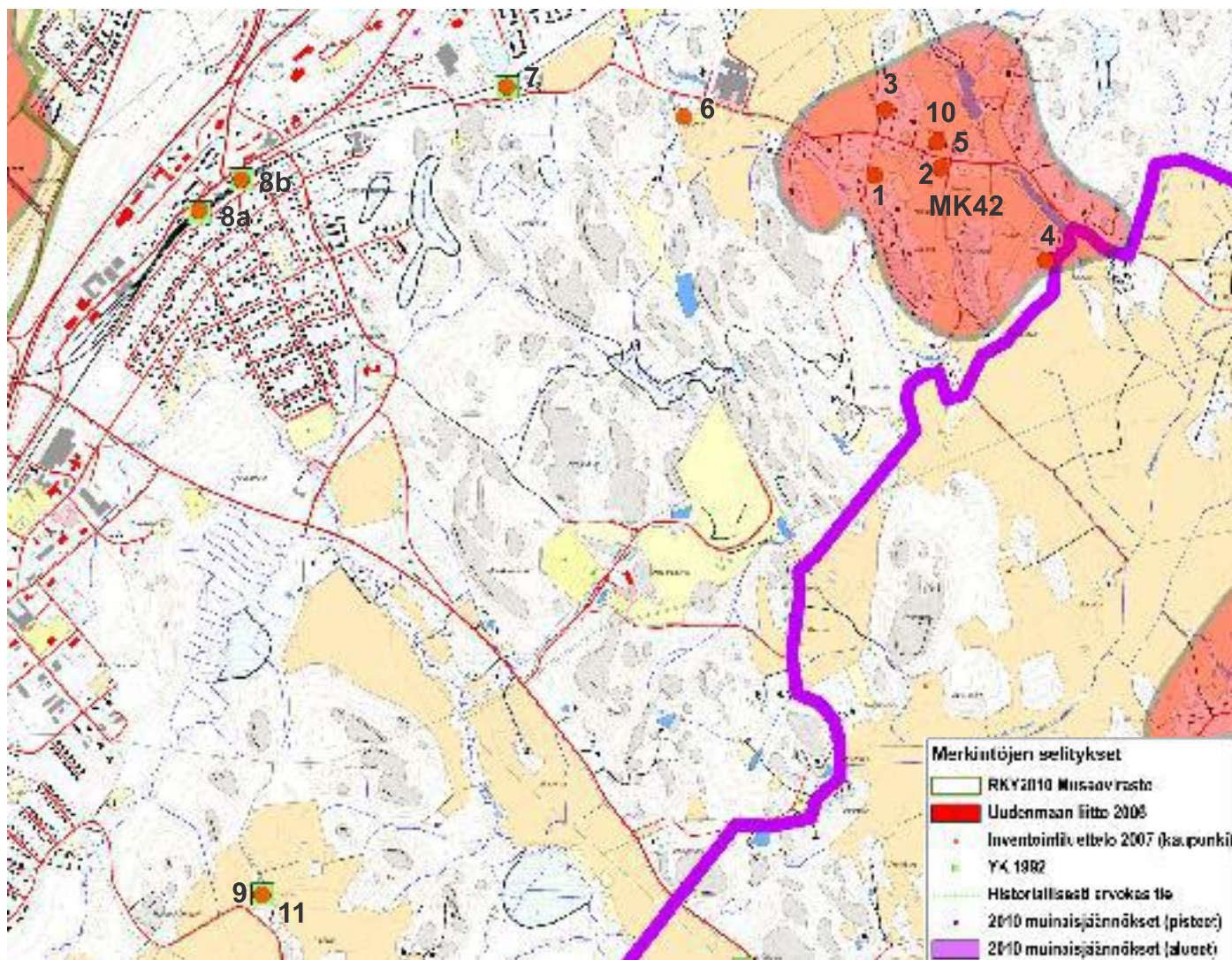

Jönsbölen tilakeskus, talon-
poikaistalot: Olars ja Marila.

Kohde TOYK "Historialliset tiet".
Kuninkaantie.

10 VEIJOLA, VENTELÄ, IMMULA

Kartta 14. Veijola, Ventelä, Immula, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 14	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK42	<i>Immulan kylämaisema (sis. kohteet 1-5, 10) *8</i> "Siuntion tien varrella sijaitsevan Immulan kylän maisemakuva on vaihteleva. Kylään on noussut uusia taloja, mutta vanhoilla kantatiloilla on silti paljon perinteistä rakennuskantaa. Hakulin pitkänurkkainen päärakennus on vuodelta 1800. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi luhtiaitta, muonamiehen tupa sekä hirsinen navetta 1800-luvun lopulta sekä luuvarihi vuodelta 1781. Sauvon jugendhenkinen päärakennus on vuodelta 1910. Vanhoja rakennuksia ovat myös Haittula, Pukali ja Immulan Villa. Immulan koulu on 1920-luvulta. Vaihtelevissa maisemissa sijaitseva kylä, jossa runsaasti eri-ikäisiä rakennuksia, vanhimmat 1700-luvulta."	-	-	x	rasteroitu alue

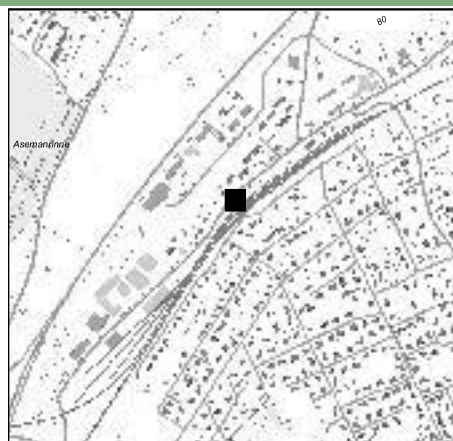
Kohde kartalla 14	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset, rakenteet					
1	Hakuli "Hakuli on Immulan kylän kantatalo, jonka nykyinen päärakennus on vuonna 1800 valmistunut punahongasta vestetty hirsitalo. Talo on molemmista päistään kamareilla jatkettu paritupa. Rakennusta on peruskorjattu useaan otteeseen. Pihapiirissä on mm. vuonna 1791 rakennettu rihi. Tilalla on ollut 60 omenapuun kauppapuutarha, jonka puista osa on vielä jäljellä. Luettelointiperuste: R, M." *1	AP/s 2	67	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
2	Immulan koulu "Kouluopetus Immulan kylässä alkoi vuonna 1908. Koulutalo kylään rakennettiin ilmeisesti vuonna 1911. Vanha kyläkoulu on vinkkelin mallinen hirsirakennus. Koulurakennusta uusittiin vuonna 1956, jolloin yläkertaan tehtiin toinen n. 60 m2: laajuinen asunto. Koulunpito rakennuksessa loppui keväällä 1992 ja kaupunki myi rakennukset vuonna 2003. Luettelointiperuste: R, M." *1	PY/s 2	68	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
3	Immulan villa "Immulan villa rakennettiin vuonna 1865 Sauvon tilan syyntinkitaloksi. Villa on satulakattoinen hirsitalo, jonka ulkoasussa voi nähdä uusrenesanssin vaikutteita. Luettelointiperuste: R, M." *1	AP/s 2	69	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
4	Pukali "Pukali on Immulan kylän kantatalo, jonka päärakennus rakennettiin vuosina 1910-1911. Hirsirunkoisessa talossa on kiviperustus ja saumapellillä katettu satulakatto. Pihapiirissä on tilan uusi päärakennus ja navetta vuodelta 1916. Luettelointiperuste: M." *1	AP/s 2	70	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
5	Sauvo "Sauvo (Sauhu, Savu) on Immulan kylän kantatalo, jonka komea, hyvin alku-peräisen asunsa säilyttänyt päärakennus valmistui vuonna 1910. Talon kaikki yksityiskohdat kertovat jugendin aikakaudesta: erkkeri, torni, moniruutuiset ikkunat ja pääsisäänkäynnin pylväät karhuveistoksineen. Luettelointiperuste: R, M." *1	AP/s 2	71	-	sisältyy rasteroituun alueeseen
6	Haittula "Immulan kylän Haittula on ollut alunperin Laakspohjan (mahd. Veijolan rustoholin) torppa. Haittulan tilan päärakennus on 1900-luvun alusta. Pihapiirin suuret lehtikuuset on istutettu 1920-30 -luvulla. Talo oli alunperin hirsirunkoinen ja mansardikattoinen. Vuonna 1947 taloon tehtiin rankorakenteinen laajennusosa ja katto muutettiin satulakatoksi. Pihapiirissä on mm. 1900-luvun alussa rakennettu sementtitiilinen viljamakasiini ja työväelle rakennettu asuinrakennus 1800-luvun lopulta. Luettelointiperuste: M." *1	-	66	-	-
7	Immulan työväentalo "Työväentalo sijaitsee Immulantien ja radan välissä. Immulan työväentalo rakennettiin vuosina 1932-1933 ja sitä on peruskorjattu 1970-luvulla. Luettelointiperuste: R, H." *1, 5	SR 94	133	69	sr14
8	a) Ventelän rautatieasema "Lohjan ensimmäinen rautatieasema valmistui yhdessä radan kanssa vuonna 1873. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Knut Nylander. Kun nykyinen asemarakennus valmistui, siirrettiin vanha noin 100 metriä kaupunkiin päin ja siitä tehtiin rautatiehenkilökunnan asuintalo. Rakennuksen tien puolella on kolme avokuistia. Luettelointiperuste: R, H." *1, 5	SR 119	135	67	sr15
	b) Lohjan aseman rautatieasema "1900-luvulta lähtien lisääntynyt liikenteen määrä Lohjan asemalla siinä määrin, että vanha osoittautui ahtaaksi. Suurempi ja nykyaikaisempi asema katsottiin tarpeelliseksi ja sellainen valmistui valmistui vuonna 1927. Luettelointiperuste: R, H." *1, 5	SR 119	135	68	sr16
9	Veijola "Veijolan säteriratsutila liitettiin Laakspohjan kartanoon vuonna 1819. Sementtitiilirunkoinen päärakennus on valmistunut 1920-luvun jälkeen. Rakennuksen ulkoseinät on rapattu. Luettelointiperuste: M." *1	SR 35	205	-	-
Muinaisjäännökset (laji, tyyppi, alatyypit, ajoitus)					
10	Immulan kylätontti *9	-	-	19 ehd.lis.	sm52
11	Veijolan kylätontti *9 Alueeseen kuuluu Veijolan entinen säteriratsutila.	-	-	18 ehd.lis.	sm53

TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

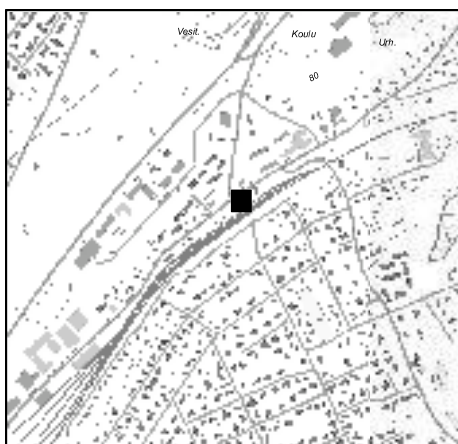
Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

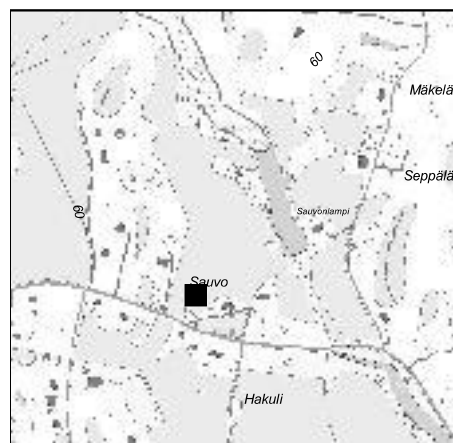
Kohde TOYK sr14.
Immulan työväentalo.

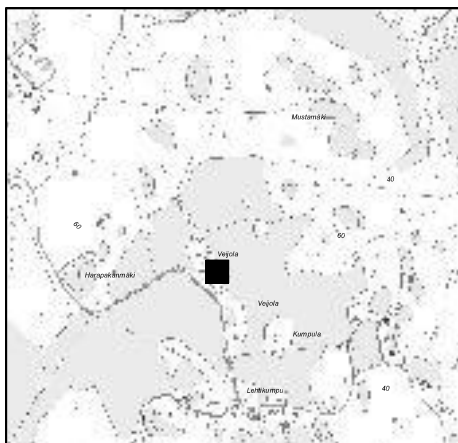
Kohde TOYK sr15.
Ventelän rautatieasema.

Kohde TOYK sr16.
Lohjan aseman rautatie-
asema.

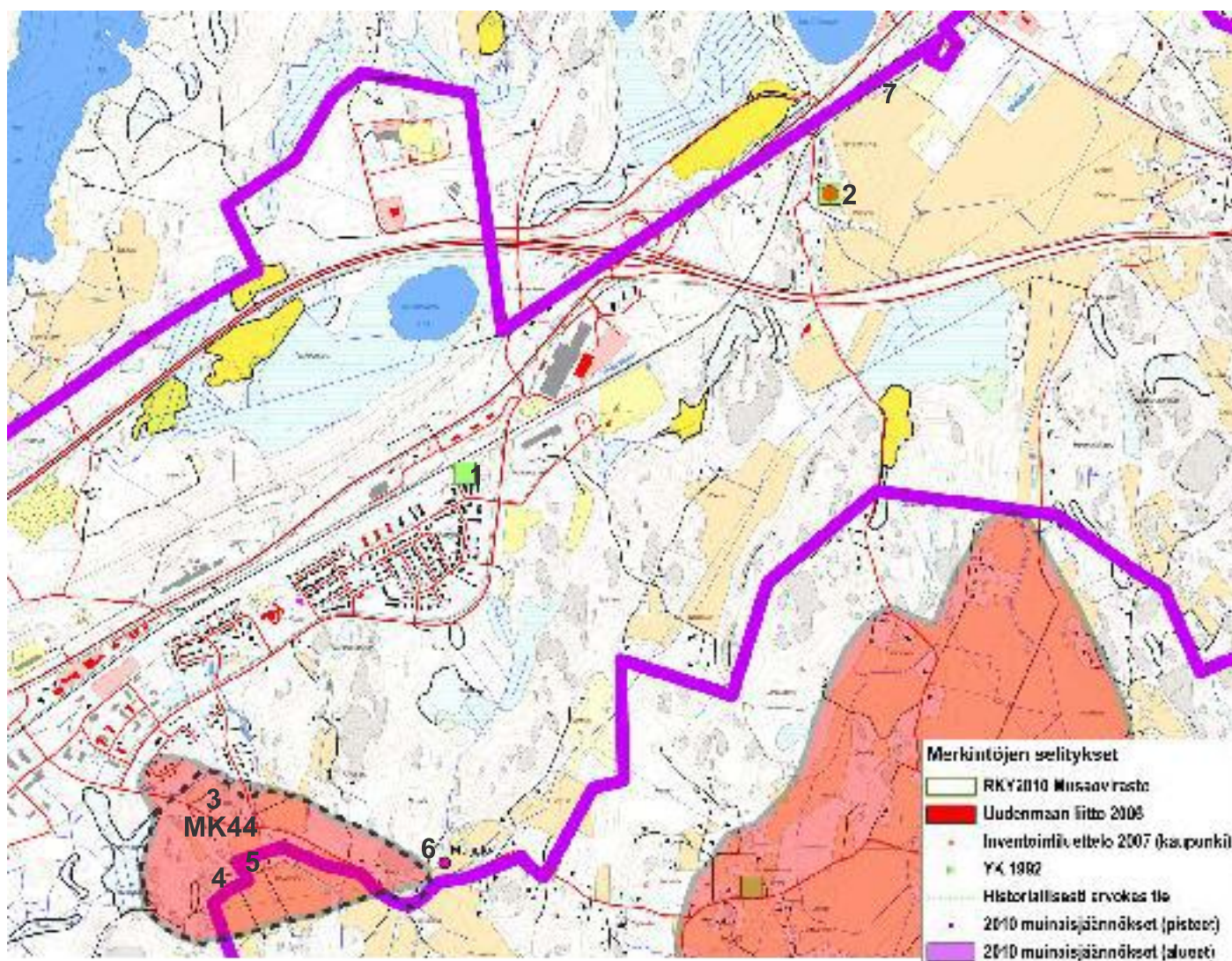

Kohde TOYK sm52.
Immulan kylätontti.

Kohde TOYK sm53.
Veijolan kylätontti.

11 MUIJALA, NUMMENKYLÄ

Kartta 15. Muijala, Nummenkylä, inventoidut kohteet. Pohjakartta © Maanmittauslaitos.

Kohde kartalla 15	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Uudenmaan liiton inventoimat kulttuuriympäristöt					
MK44	Muijalan kylämaisema *8 "Hanko-Hyvinkää -radan kaakkoispuolella sijaitseva Muijalan kylä on säilyttänyt vanhan rakennuskantansa kyläraitin varrella. Tarran tyylipuhdas päärakennus on 1800-luvun jälkipuolelta. Pihassa on kaksi aittaa 1700-luvulta sekä muita vanhoja talousrakennuksia. Salin päärakennus on 1800-luvun keskivaiheilta. Soltin jugend-henkinen päärakennus on vuodelta 1912. Vanhan rakennuskantansa säilyttänyt kylä raitin varrella.	-	-	x	rasteroitu alue (rajausta tarkistettu)

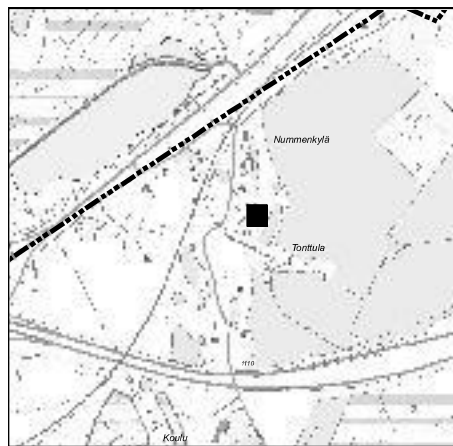
TAAJAMAOSAYLEISKAAVA

Kulttuurihistoriallisesti merkittävät alueet ja kohteet

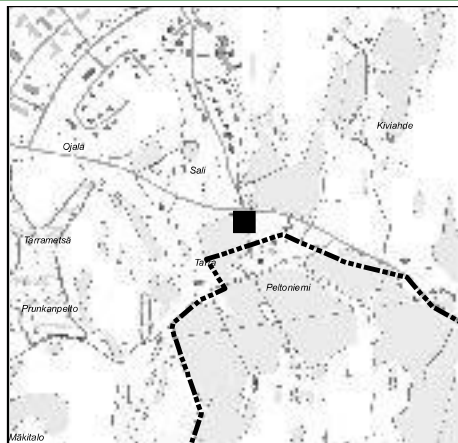
Kohde kartalla 15	Nimi ja arvoperuste	Yleiskaava 1992 (nro)	Inventointi 2007 (nro)	TOYK -luonnos 2010 (nro)	TOYK -ehdotus 2011 (nro)
Inventoidut rakennukset, rakenteet					
1	Muijalan seisake "Muijalan asemakokonaisuuteen kuuluvat odotushuonerakennus sekä viereinen asuinrakennus, jonka yhteydessä on vaja ja sauna. Talot on rakennettu 1900-luvun alussa jugendtyylin mukaisesti. Rakennukset ovat hirsirunkoisia ja satulakattoisia ja ne ovat säilyneet kohtalaisen hyvin." *4, 5	SR 121	-	70	sr17
2	Nummenkylä "Nummenkylän tila jää Helsinki-Turku valtatie, siitä erkanevan moottoriliikennetien sekä Hanko-Hyvinkää radan muodostaman kolmion sisälle. Tilakokonaisuuden itäpuolella aukeaa laaja tasanko, joka on entistä järvenpohjaa. Nummenkylän kartano on entistä Nummenkylän suuresta tilasta erotettu pika-asutustila. Rakennus on pystytetty vuonna 1918 punakaartilaisen polttaman entisen päärakennuksen kivijalalle. Luettelointiperuste: rakennushistoriallinen, maisemallinen." *1, 5	SR 48	157	71 ehd.lis.	sr18
3	Sali "Sali on yksi Muijalan kylän kantataloista, joka on siirretty nykyiselle paikalleen isojaon yhteydessä 1765. Tuolloin talon isäntänä mainitaan Magnus Muhr. Tilan yksikerroksinen päärakennus on peräisin 1800-luvun puolivälin tienoilta. Satulakattoisen hirsirakennuksen vanhinta osaa on sen pohjoispää, jossa on pitkät nurkat. Talo on pohjakaavaltaan paritupa, jossa tuvan ja salin välissä on pienempiä kamareja. Pihapiirissä on vuonna 1947 rakennettu navetta, tilan vanha hirsinen navetta, puuliiteri, talli ja sauna. Luettelointiperuste: R." *1, 4	AP3/S5	153	x	sisältyy rasteroituun alueeseen
4	Tarra "Tila on ollut olemassa ainakin 1600-luvulta asti. Yksikerroksisessa päärakennuksessa on luonnonkivijalka, hirsirunko ja peltinen satulakatto. Taloa on remontoitu eri vuosikymmeninä. Pihapiirissä sijaitsee mm. 1700-luvun puolivälistä oleva jauhoaitta sekä 1757 valmistunut, kaksikerroksinen ja umpisolainen luhtiaita. Luettelointiperuste: M." *1, 4	AP3/S5	155	x	sisältyy rasteroituun alueeseen
Muinajäännökset (laji, tyyppi, alatyyppe, ajoitus)					
5	Muijalan kylätontti "Lohjan Muijala mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1529 (FMU 6475). Kylässä oli vuonna 1540 seitsemän tilaa. Kylän vanhin kartta on vuodelta 1699 (KA MH B20 20/1-2). Kylässä oli tuolloin neljä tilaa: Sali, Heimo, Tarva ja autio Erich Skreddarsin tila. Kyläpaikka on edelleen käytössä. Kohteen paikannus perustuu vanhoihin karttoihin ja on suuntaa-antava. Kohde ja sen rajaus on tarkastettava maastossa." *5, 9	-	-	20 ehd.lis.	sm54
6	Muijala: kiinteä mj, työ- ja valmistuspaikat, viljelyröykkiöt, historiallinen *7	-	-	-	sm55
7	Nummenkylän kylätontti *9 Sijainti likimääräinen	-	-	21 ehd.lis.	sm56

Kohde TOYK sr17.
Muijalan seisake.

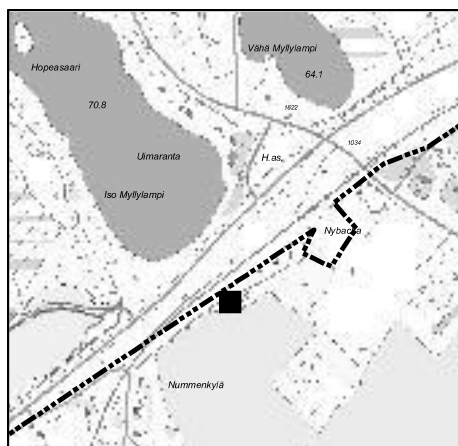
Kohde TOYK sr 18.
Nummenkylän kartano.

Kohde TOYK sm54.
Mujalan kylätontti.

Kohde TOYK sm55.
Muijala (kiinteä m.).

Kohde TOYK sm56.
Nummenkylän kylätontti.

Lähteet

- 1) Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Lohjan museo 2007.
- 2) Lohjan keskustan rakennusinventointi 2007. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 27.2.2008.
- 3) Virkkalan tehdasyhdyskunnan kaupunkikuvallinen inventointi. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 28.8.2008.
- 4) Lohjan yleiskaava 1992. Lohjan kunta
- 5) Suojelukohteet 2, taajamaosayleiskaavan luonnos 2010. Suojelu- ja muinaismuistokohteiden luettelo. Kaisa Långström 20.8.2010.
- 6) Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto 2009, http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx ja sähköinen paikkatietoaineisto.
- 7) Muinaisjäännösrekisteri. Museovirasto 2010, http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx ja sähköinen paikkatietoaineisto.
- 8) Uudenmaan liiton inventoinnin mukaiset kulttuuriympäristöt. Maakuntakaavan liitekartta 25 (2006), tilanne 10.8.2004. Tekstit Uudenmaan liitto, 8/2004.
- 9) Eero Ahtela, museonjohtaja, Lohjan museo, 2010/2011.
- 10) Tytyrin teollisuusalueen rakennuskulttuuriselvitys. Tmi Lauri Putkonen, 29.12.2006.
- 11) Espoo-Salo -oikoradan Lohja-Salo linjausvaihtoehtojen arkeologinen arkisto- ja karttaselvitys 2010, Esihistorialliset kohteet. Museovirasto/Arkeologian osasto, Vesa Laulumaa.
- 12) Neuvottelu 14.6.2011, Lohjan kaupunki/Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo/Museovirasto.
- 13) Paloniemen rakennusinventointi 2008. Lohjan kaupunkisuunnittelukeskus, Katariina Ockenström 31.1.2008.
- 14) Paloniemen kortteleiden 1-15 rakennusinventointi / Rajaportin rakennusinventointi. Lohjan kaupunki, maankäyttö 14.7.2008.

Liitteet

- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY, Lohja (Museovirasto)

LIITE

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY**Lohja****Lohjan kirkko ympäristöineen****Kuvaus**

Lohjan kirkkoympäristöön, jonka rakenne periytyy keskiajalta, kuuluvat keskiaikainen harmaakivikirkko kirkkotarhoineen ja hautakappeleineen sekä 1800-luvun loppupuolella rakennettu pappila pihapiireineen ja viljelymaisemineen. Kirkkoympäristöön kuuluu korkeatasoinen 1950-luvun seurakuntatalo. Laakspohjan kartano on osa laajaa, avointa kirkkomaisemaa ja kertoo maallisen ja kirkollisen vallan yhteydestä keskiajalla.

Lohjan harmaakivikirkko on kolmanneksi suurin Suomen keskiaikaisista kirkoista. Lohjan Pyhälle Laurille omistetun kirkon 1500-luvun alusta peräisin olevat maalaukset tekevät kirkosta yhden maamme kaikkein merkittävimmistä keskiaikaisista kulttuurimuistomerkeistä.

Kellotapulin kivinen pohjakerros on keskiaikainen, puuosat on tehty rakennusmestari Johan Friedrich Schultzen johdolla 1741. Kelloista vanhin on 1500-luvun lopulta, toinen 1600-luvun alusta ja nuorin vuodelta 1740. Kirkkotarhassa on lisäksi kaksi hautakappaletta. Kellotapulin länsipuolella oleva uusklassillinen 1824 rakennettu kappeli on kuulunut Laakspohjan kartanon omistaneelle majuri Magnus Erik Ehrnroottille. Karnaisten Sedolan rustitilan kappeli kirkon lounaispuolella on vuodelta 1825. Kirkon itäpuolella on lisäksi 1840 muurattu takorautakannen peittämä Otamon ratsutilan hautaholvi vuodelta 1840.

Lohjan pappila on kirkon pohjoispuolella keskiajalta periytyvällä paikallaan. Nykyisessä päärakennuksessa on empiren ja uusrenessanssin piirteitä. Lohjan museona toimiva pappilamiljöön rakennuksineen ja 1700-1800-luvulta periytyvine puistoineen ja puutarhoineen on tyypillinen esimerkki pappiloiden rakentamistavasta.

Kirkon kaakkoispuolella oleva arkkitehti Aarne Ervin suunnittelema, 1950 valmistunut seurakuntakeskus kappelisaleineen kuuluu nykyarkkitehtuurin parhaimmista.

Pappilanselän itärannalla moreenikumpareella olevaa Laakspohjan entistä kuninkaankartanoa ympäröi laaja kirkkomaisemaan liittyvä viljelyaukea. Kartanoon johtaa maantieltä lähes kilometrin pituinen tammikuja. Laakspohjan nykyinen rakennuskanta on peräisin pääasiassa 1910-luvulta ja säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Valter ja Ivar Thomén suunnittelema päärakennus on rationaalista, ruotsalaisvaikutteista jugendia ja harvoja jugend-kauden kartanorakennuksia maassamme. Kartanoa ympäröi puutarha-arkkitehti Svante Olssonin suunnittelema puisto.

Historia

Lohjan Pyhän Laurin kirkko mainitaan asiakirjalähteissä ensimmäisen kerran 1382. Kirkon rakennusrungosta sakaristo on vanhin osa, runkokuoneen rakentaminen ja 1400-luvun lopulla tehty holvaus kuuluvat seuraaviin vaiheisiin. Kirkon maalaukset ajoitetaan 1500-luvun alkuun ja niiden lahjoittajana on mahdollisesti ollut Raaseporin käskynhaltijana vuosina 1490-1513 toiminut Tönne Erikinpoika Tott. Ensimmäiset suuret uudistukset kirkossa tehtiin vasta 1800-luvun alussa, jolloin ikkunat laajennettiin, seinät ja holvit kalkittiin. Kirkon 1800-luvulla uusitusta sisustuksesta on jäljellä vain Jean Wikin piirtämä saarnatuoli. 1880-luvun lopussa maalaukset otettiin esille ja restauroitiin. Niiden uudelleenrestaurointi tehtiin 1953-1957. Kirkko restauroitiin 1966-1968 arkkitehti Esko Järventauksen laatiman suunnitelman mukaan. Länsipään urkuparvi ja urut ovat vuodelta 1982. Niiden suunnittelusta on vastannut arkkitehti Ola Laiho.

Lohjan Iso-Pappila esiintyy kirjallisissa lähteissä tilana 1384. Pappila sijaitsi jo keskiajalla nykyisellä paikallaan. Pappilan nykyinen hirsirakenteinen päärakennus valmistui arkkitehti August Bomanin suunnitelman mukaan 1860. Sisätiloiltaan rakennusta muutettiin jonkin verran 1930-luvun alussa tehdyissä korjauksissa. Ulkoasu on alkuperäinen lukuun ottamatta länsipäätyyn 1911 lisättyä tiilirakenteista arkistosiipeä, joka on ensimmäinen varsinaisen pappila-arkisto. Pappila on toiminut vuodesta 1978 Lohjan museon toimisto- ja näyttelytiloina.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det_print.aspx

16.5.2011

LIITE

Pappilan miespihan länsisivulla on 1780 rakennettu pitäjänapulaisen tupa ja siihen liittyvä aitta ja vajarakennus, itäisivulla tilanhoitajan asunto-leivintupa-muonamiesasunto-vajarakennus 1800-luvun alkupuolelta. Karjapihan ympärillä ovat 1800-luvun loppupuolen puurakenteinen karjakon mökki ja 1937 rakennetut betoni-sementtitiilirakenteinen navetta sekä puurakenteinen maatalousvälinevaja. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi erillinen 1937 rakennettu tiilinen viljamakasiini. Alueelle on siirretty Lohjan pedagogiorakennus.

Lohjan kirkon viereen rakennettiin 1950 betoni- ja tiilirakenteinen seurakuntatalo, joka käsittää kokoontumis- ja virastotilojen lisäksi asuntosiiven. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Aarne Ervi.

Laakspohjan kartano on Kustaa Vaasan 1556 perustama kuninkaankartano, joka muodostettiin Laakspohjan kylän viidestä talonpoikaistilasta. Vuodesta 1564 kartano oli säätyläisomistuksessa. Maantieltä on johtanut kartanoon lähes kilometrin pituinen puukuja ainakin 1600-luvun loppupuolelta lähtien. Kartanon rakennuskanta uusittiin 1910-luvulla.

Lisätietoa

Gabriel Rein, Laxpojo. Herrgårdar i Finland I. Helsingfors 1928.

Aarne Ervi, Lohjan seurakuntatalo. Arkkitehti 1954:1.

Lohjan kirkko. Rakennushistoria, maalaukset ja sisustus. Lisiä Lohjan pitäjänkertomukseen LVIII A. Hämeenlinna 1990.

Lohjan kaupungin rakennetun ympäristön inventointiluettelo. Lohjan museo. Lohjan museon tutkimuksia 1/1990.

Markus Hiekkänen, Suomen keskiajan kivikirkot. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1117. 2007.

Marja Terttu Knapas et al., Suomalaiset pappilat, kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1238/Tieto. 2009.

julkaisupäivämäärä 22.12.2009

LIITE

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY**Lohja****Ojamon rautakaivos ja kartano****Kuvaus**

Ojamo on Suomen vanhin rautamalmikaivos ja sillä on ollut merkitystä Länsi-Uudenmaan teollisuushistoriallisesti merkittävän ruukkiteollisuuden synnyssä.

Ojamon rautamalmikaivos sijaitsee Lohjanjärven rannalla kaupungin koillispuolella. Malmikaivannot ovat Ojamon kartanon puistossa ja kaivosaukoista syvin ulottuu kertoman mukaan 43 metriä vedenpinnan alapuolelle. Nykyään hylätty kaivos on veden täyttämä. Ympäristössä on kaivostoiminnasta syntyneitä maa- ja kivikasoja.

Kaivosaukoista muutamien kymmenien metrien päässä on Ojamon kartanon puuleikkausten koristama päärakennus 1850-luvulta. Porttirakennus sekä kaivoksen jätekivistä rakennettu navetta ovat samoilta ajoilta. Pihapiiristä johtaa lehmuskuja kartanon 1800-luvun puolimaissa omistaneen eversti Swertschkoffin haudalle.

Historia

Ojamon ratsutila mainitaan kirjallisissa lähteissä ensimmäisen kerran 1384. Tilan mailta tehtiin malmilöytöjä 1528-1540. Kaivostyö sai alkunsa, kun Kustaa Vaasa antoi laamanni Eerik Flemingille 1542 luvan rautamalmin louhintaan Lohjan Ojamolla. Kaivoksen malmia käsiteltiin Siuntiossa ja myöhemmin mm. Mustion ruukissa. Malmi ei ollut laadultaan ensiluokkaista ja malmivarat vähenivät nopeasti. Louhinta lopetettiin Ojamossa 1670- ja 1690-luvulla. Osa kaivoksen katosta romahti ja kaivos hylättiin. Malmia yritettiin etsiä vielä 1800-luvun alkupuolella, mutta lopullisesti louhinnasta luovuttiin 1862.

Lisätietoa

Adolf Neovius, Historiallinen esitys Ojamon ratsutilasta Lohjan pitäjässä. Lohjan pitäjänkertomus. Helsinki 1911.

Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander, Suomen kartanot ja suurtilat I. 1939.

Eevert Laine, Suomen vuoritoimi 1809-1884 III. Suomen historiallinen seura. 1952.

Lohjan kunnan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. Lohjan museo. Lohja 1992.

GTK Tietoaineistot/ Suomen kaivosteollisuus/ Rautakaivokset.
<http://www.gtk.fi/aineistot/kaivosteollisuus/Rautakaivokset.htm> (9.3.2009).

julkaisupäivämäärä 22.12.2009

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

Lohja

Virkkalan kalkkitehdas ja yhdyskunta

Kuvaus

Virkkalan kalkkitehdas yhdyskuntineen edustaa eteläiselle Suomelle tunnusomaista, suurimittakaavaista rakennusaineiteollisuuden tuotantohaaraa aikakaudelta, jolloin sekä rakennusteollisuuden ja tekniikan kehitys sekä rakentamisen volyyymi olivat voimakkaassa kasvussa. Virkkalan kalkki- ja sementtitehdas on ollut maan tärkeimpiä sementtitehtaita Paraisten kalkin ohella. Tehtaan tuotanto, kalkki ja sementti, näkyvät alueen rakennuskannan materiaalivalinnassa.

Tehtaan ympärille rakentunut yhdyskunta sisältää teollisuuspaikkakunnille tyypillisiä, ajallisesti kerroksisia, laajoja ja hyvin säilyneitä tuotanto- ja asuinalueita sekä esimerkiksi kirkon, kokoontumisrakennuksia ja virkistysalueen. Tehtaan ja siihen liittyvien rakennusten pääasiallisia rakennusmateriaaleja ovat betoni, kalkkietekätiili ja siporex-harkko.

Virkkalan teollisuuden ympärille kasvanut taajama sijaitsee Lohjajärven ja siitä kohoavan Salpausselkään kuuluvan Lohjanharjun välisellä alueella. Kalkkitehtaan pääasiallisesti 1920- ja 1930-luvun aikana rakennetut teollisuusrakennukset muodostavat toiminnan päättymisen jälkeenkin rantamaisemassa hyvin näkyvä elementti. Vanhinta teollisuuserostumaa edustavat tehtaan ensimmäinen kalkkipolttuuni (1897) ja voimakeskus (1919, laaj. 1957). Sementtitehtaan keskeiset tuotantorakennukset ovat 1920- ja 1930-luvulta. Kalkki- ja sementtitehtaan pääkonttori, joka sijaitsee teollisuusalueen eteläosassa, on rakennettu kolmessa vaiheessa vuosina 1923 ja 1937 sekä 1980-luvulla.

Työntekijöiden ja johdon asuinalueiden suunnittelussa näkyy tehdasyhdyskunnille ominainen hierarkia. Mäntymetsää kasvavalla harjulla tehtaan kaakkoispuolella on tehtaan johtajien ja virkailijoiden asuinalue, minne keskittyvät myös tehtaan julkiset rakennukset. Aikakauden rakennustyyli, klassismi ja funktionalismi, näkyvät rakennuksissa. Julkisiin rakennuksiin kuuluvat puinen seuratalo, hirsirunkoinen marittatupa, paloasema sekä virkailijoille tarkoitettu kookas funktionalistinen klubirakennus. Virkkalan kirkko ja hautausmaa sankarihautoineen on rakennettu harjulle Virkkalantien länsipuolelle.

Tehtaan työntekijöiden asuinalueilla on erityyppisten pientalojen lisäksi myös mm. arkkitehtien Ole ja Bertel Gripenberg suunnittelema asuinkerrostaloja. Tehtaan koillispuolella on laaja Kässänhaan virkailijoiden ja työntekijöiden asuinalue. Alueen klassismia ja funktionalismia edustavat omakoti-, rivi- ja kerrostalot on rakennettu 1920-1940-luvulla. Kässänhaka on rakentunut Kässän kantatalon entiselle niittymaalle. Kässän kaksikerroksinen ja tornillinen päärakennus (1888) edustaa alueella kalkkitehdasta edeltänyttä kantatalojen ja höyrysahojen aikaa.

Kässänhaan asuinalueelta johtaa pitkä puistokujanne kalkkitehtaan virkistysalueena toimineeseen Pähkinäniemeen. Tehtaan aloitteesta perustetun nk. kansanpuiston ajalta Pähkinäniemessä on säilynyt lehtipuukujanne, polkuja sekä uimaranta ja laituri.

Tehdasalueen vieressä sijaitsevan, kalkkitehtaan johtajan Petter Forsströmin sittemmin puretun asuintalon yhteyteen rakennetun, puutarha-arkkitehti Paul Olssonin suunnitteleman, muotopuutarhan perussommitelma on edelleen nähtävillä.

Historia

Lohjan Virkkalan ensimmäiset teollisuuslaitokset olivat höyrysahoja, jotka perustettiin Lohjanjärven rannalle 1800-luvun loppupuolella. Lohjan kalkkitehtaan perusti Karl Forsström 1897. Tehtaan perustamisen taustalla vaikuttivat kaupunkien ja teollisuuden rakentamisen kasvu, joka lisäsi rakennustarvikkeiden kysyntää. Kalkkia tarvittiin laastinvalmistuksen lisäksi nahkateollisuudessa ja sulfaattiselluloosan valmistuksessa. Tehtaan sijainnin ratkaisi raaka-aineiden saanti ja liikenneyhteydet: Lohjan seudulla oli runsaasti hyviä kalkkikiviesiintymiä ja 1873 rakennettu Hyvinkää-Hanko rautatie sivusi vesistöä Virkkalassa. Lisäksi höyrysahojen tuottama sahausjäte

LIITE

tarjosi kalkinpolttoon edullista polttoainetta.

Ensimmäinen pystykuilu-tyyppinen kalkinpolttouuni rakennettiin sahalla vuokratulle tontille 1897. Hyvän kysynnän seurauksena kalkkitehtaalte rakennettiin 1907 tehokkaampi rengasuuni. Osakeyhtiöksi Oy Lohjan Kalkkitehdas Ab muutetun yhtiön toiminta laajeni 1910-luvulla ja yhtiö osti mm. Kyrkstadin ja Lohjan höyrysahat ja niiden työväenasunnot. Tehtaan pitkäaikaiseksi johtajaksi ja taajaman rakentajaksi tuli perustajan poika Petter Forsström.

Kalkkikiveä saatiin pian tuotannon alettua Tytyrin kaivoksesta. Ojamon kalkkikaivoksen hyödyntäminen aloitettiin 1925 ja se toimi tehtaan pääasiallisena raaka-ainelähteenä 1960-luvulle saakka. Kalkkikivi kuljetettiin tehtaalte aluksi proomuilla. Ojamon kaivoksen ja kalkkitehtaan yhdistänyt kapearaiteinen rautatie valmistui 1928. Kaivos suljettiin 1966, jonka jälkeen rautatie purettiin.

Virkkalan kalkkitehtaan yhteyteen perustettiin sementtitehdas 1915. Tanskasta tilatun pyörivän sementtiuunin toimitus viivästyi maailmasodan vuoksi ja sementin valmistus voitiin aloittaa vasta maailmansodan jälkeen. Sodan jälkeisen laman vuoksi toinen sementtiuuni rakennettiin ja otettiin käyttöön 1924. Rakennustoiminta elpyi Suomessa 1920-luvulla, jonka vuoksi sementin tuotantoa lisättiin rakentamalla 1929 Unax-tyyppinen sementtiuuni. Laboratorio ja toinen Unax-tyypin uuni valmistuivat 1938. Sotien aikana merkittävä osa tuotannosta meni linnoituskäyttöön. Kalkin ja sementin rinnalle yhtiön valmistusohjelmaan tulivat myöhemmin kalkkihiekkatiilet, Siporex-kevytbetoni, kiviainekset, valmisbetoni ja betonituotteet.

Kalkki- ja sementtitehtaan tuotannon laajeneminen lisäsi työväenasuntojen tarvetta. Oman rakennustuotannon lisäksi yhtiö myi omakotitontteja ja yhtiön rakennustarvikkeita työntekijöille edullisesti. Yhtiö rakensi itse kadut, tiet sekä vesi- ja viemäriverkoston. Asuinrakennusten lisäksi yhtiö rakensi henkilökunnan käyttöön julkisia rakennuksia, mm. marittatuvan (1932), paloaseman (1935), klubitalon (1939-1947), urheilukentän, uimalaitoksen ja ylläpiti sairaalaa Kässä talossa. Seuratalo rakennettiin 1920 vielä puurakenteisena, jonka jälkeen yhtiö alkoi hyödyntää rakennustoiminnassa omia rakennusmateriaaleja, kalkkihiekkatiiliä, betonia ja siporex-harkkoja.

Yhtiön vaikutus taajaman palveluiden rakentamiseen oli merkittävä: se oli perustamassa 1927 avattua Lohjan konepajakoulua ja Pähkinäniemeen vuoteen 1940 mennessä kunnostettua nk. kansanpuistoa. Kananpuistoon rakennettiin istutusten lisäksi ravintola, tanssilava, urheilukenttä ja laiturit. Tehdas vaikutti 1950-luvulla myös Virkkalan kirkon rakentamiseen, sillä Karjalan siirtoväen asuttamisen ja sementtitehtaan laajentumisen myötä väkiluku oli kasvanut. Kirkko valmistui 1953 ja kellotapuli 1958.

Arkkitehti Gösta Cajanus suunnitteli tehtaan keskeisestä rakennuskannasta mm. pääkonttorin 1920- ja 1930-luvun rakennusvaiheet, klubitalon sekä useita johtajien ja virkailijoiden asuntoja. Vanhimpien teollisuusrakennusten suunnittelijoita ei tunneta. 1950-1960-luvulla Virkkalan teollisuusrakennuksia suunnittelivat arkkitehdit Ole ja Bertel Gripenberg, insinööritoimisto Hansson & Co ja insinööritoimisto Pentti Kaisla & Lars-Olav Sebbas. Rakennuksia suunniteltiin myös 1910-luvulla perustetussa tehtaan omassa rakennusosastossa. Kalkkitehtaan ylemmälle johdolle rakennetun asuinrakennuksen vuodelta 1968 suunnittelivat arkkitehdit Kaija ja Heikki Siren.

1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla kivipohjaisia rakennusmateriaaleja valmistavaksi suuryritykseksi kasvanutta yhtiötä laajennettiin sotien jälkeen yritysostoilla ja uusiksi tuotteiksi tulivat mm. asuntovaunut ja televisiot. Monialayrityksen nimeksi tuli 1975 Oy Lohja Ab. Yhtiö fuusioitiin Wärtsilä Oy:n kanssa 1990, jonka tuloksena syntynyt Metra Oy on luopunut Oy Lohja Ab:n toimialoista. Virkkalan tehdas suljettiin 1994. Nykyisin kalkkitehtaan tiloissa toimii useita pienyrityksiä.

Lisätietoa

Viktor Hoving, Lohjan Kalkkitehdas 1897-1950. Virkkala 1951.

Lohjan kalkkitehdas oy, 75 v Suomea rakentamassa. 1972.

Yrjö Kaukiainen, Lohjalaisten historia 2. Hämeenlinna 1980.

Torsti Salonen, Petter Forsström - legenda jo eläessään, 2001. www.kalkkipetteri.fi/historia.pdf (9.4.2008)

Virkkalan sementtitehtaan alueen rakennuskulttuuriselvitys. Tmi Lauri Putkonen. (Moniste) 28.1.2005.

Katariina Ockenström, Lohjan rakennetun ympäristön inventointiluettelo. 2007.

Katariina Ockenström, Virkkalan tehdasyhdyskunnan kaupunkikuvallinen inventointi 2008. (Moniste) 28.8.2008.

julkaisupäivämäärä 22.12.2009

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY

**Espoo Salo Inkoo Raasepori Hamina Virolahti Loviisa Pyhtää Porvoo
Sipoo Kaarina Paimio Vantaa Kotka Siuntio Lohja Kirkkonummi
Suuri Rantatie**

Kuvaus

Suuri Rantatie on Hämeen Härkätien ohella Suomen tärkein historiallinen maantieyhteys. Turkua ja Viipuria yhdistämään rakennetun Suuren Rantatien parhaiten säilyneistä tieosuuksista voi hyvin hahmottaa keskiaikaisen tien kulkua halki Etelä-Suomen rannikkoalueen. Suuri osa rannikkoa seuraavasta, keskiaikaisten kirkkojen, kartanoiden, satamapaikkojen ja muinaislinnojen kautta kulkevasta tiestä on edelleen käytössä.

Varsinais-Suomi

Suuri Rantatie on alkujaan kulkenut Turun linnalta tuomiokirkon viereiselle Suurtorille, jossa tie on suuntautunut Karjakatuna kohti Uttamaata. Kaarinassa Tuorlan kartanon alueella on hyvin säilynyt tielinja. Rungon kieverin kautta tie kaartaa Piikkiön kirkolle, ja jatkaa Makarlan kylän kautta koilliseen. Paimiossa tie kulkee Kampparlan kylämäen ohi ja ohittaa Nakolinnan muinaislinnan ennen saapumistaan Paimion keskiaikaiselle kirkolle. Sieltä tie kulkee Trömperin kestäkievarin kautta kohti Halikon- ja Uskelanjokien laaksoja ja Halikon keskiaikaista kirkkoa. Halikon vanha silta kuuluu Tiehallinnon valitsemiin museosiltoihin. Salossa tie kulkee läpi Uskelan kirkkomaan ja suuntaa etelään Perniönjoen vartta.

Uusimaa

Suuri Rantatie ohittaa Tenholan keskiaikaisen kirkon ja jatkaa kohti Pohjan kirkkoa, missä Rantatiellä on ollut yhteys merelle. Tie muodostaa Billnäsän ruukinraitin. Karjaan taajamassa Suuri Rantatie haarautuu ns. Ylemmän ja Alemman maantien reiteiksi, jotka yhtyvät Siuntion Sunnanvikissä. Ylemmän maantien pohjoinen reitti kulkee pitkin Lohjanharjua Siuntion jokilaaksoon. Raaseporin linnalle johtava ns. Alempi maantie kulkee Inkoossa Snappertunanjoen laaksoa. Fagervikintie on Tiehallinnon valitsema museotie. Teiden yhdyttyä reitti suuntautuu Siuntion Pikkalaan, missä on myös ollut yhteys merelle. Kirkkonummen, Espoon ja Vantaan halki kulkiessaan tie ohittaa pitäjien keskiaikaiset kirkot. Espoonkartanon alueella Mankinjoen ylittää 1770-luvun kiviholvisilta, joka on myös museosilta. Tie kulkee Träskändan kartanon sekä Vantaalla Hämeenkylässä, Vantaanlaakson ja Backaksen kulttuurimaisemassa sekä Helsingin pitäjän kirkonkylässä.

Sipoossa Rantatie ohittaa Myraksen kestäkievarinpaikan matkalla pitäjän kirkkoille. Porvoon rajalla tien varressa seisoo siirtolohkare ja rajakivi Götstenen. Porvoossa Rantatie kulkee mm. Yli-Vekkosken kylän vanhan kieverin ohi. Tie nousee keskiaikaiselle kirkolle, jatkuu kirkkotorilta Kaupunginhaan kautta Postimäelle ja halkoo säilyneenä Porvoon ja Pernajan rajan metsäaluetta. Pernajassa tie jatkaa Vanhakylän viljelyaukealle, ja Koskenkylän ruukin kohdalla se muodostaa osan ruukinraittia. Pernajan keskiaikaisen kirkon ohitettuaan tie jatkuu kohti Degerbytä eli nykyistä Loviisan kaupunkia. Garnisonin kaupunginosassa Rosenin ja Ungernin bastionit on rakennettu suojaamaan tietä. Ruotsinpyhtään Tesjokilaaksossa Rantatie kulkee joen saarella olevan, postitalona toimineen, Holmgårdin kartanon pihapiirin läpi. Lännenpuoleinen kiviholvisilta on säilynyt. Holmgårdin ja Myllykylän välinen hiekkatieosuus kiemurtelee punaisten kivien merkitsemässä maastossa. Vähä-Ahvenkoskella tie on ylittänyt Kymijoen Kirmusaaren kautta, missä voimalan padon nostettua vesirajaa joitakin tieosuuksia on jäänyt veden alle. Kymijoen ylityspaikkana on nykyisin Savukosken teräsbetonisilta. Silta on valittu museosillaksi ja on vain kevyen liikenteen käytössä.

Kymenlaakso

Rantatien ja Kymijoen Pyhtäänhaaran risteyskohdassa on Pyhtään keskiaikainen kirkko, jonka ohitettuaan Rantatie jatkuu asvaltoimattomana metsätaipaleelle ja edelleen Länsi- ja Siltakylän purojen vartta itään. Kotkan Kyminlinnan kohdalla nyt nähtävillä oleva tie on muodostunut 1790-

LIITE

1810 linnoitustöiden jälkeen. Rantatie kulkee edelleen koilliseen Korkeakoskelle ja Kymijoen Nummenjoen varrella olevan Saksalan kylän kautta Haminan Neuvottoman kylään. Vanha tie erkanelee uudesta maantiestä ennen Summan kartanoa hiekkapintaiseksi tielinjaksi noin 1,5 kilometrin matkalle. Haminan Salmenvirran kaksiholvinen kivisilta kuuluu Tielaitoksen museosilta-valikoimaan. Linnoituskaupungissa tie kulkee Lappeenrannanportilta Viipurinportille. Haminan Tallimäen ja Virolahden Virojoen välinen 35 kilometrin mittainen Suuren Rantatien osuus on valittu museotieksi, jonka linjaus noudattelee yhä 1700-luvun kartoista löytyvää linjaa mäkineen ja mutkineen. Ravijoella tielinja leikkaa Salpalinja-varustuksen ja ohittaa Pyterlahden kivilouhokset.

Historia

Suomen keskeisiä hallinto- ja linnakeskuksia, Turku ja Viipuria, yhdistävä Suuri Rantatie kehittyi Suomen rannikkoa seuraavan merireitin rinnalle tiettävästi jo 1300-luvulla. Tärkeimmät kylät ja puolustusvarustukset sijaitsivat jokisuiden ja -laaksojen varsilla, joten tien linjaus muodostui kylästä ja kirkolta toiselle kulkevaksi.

Keskiajalta lähtien tiellä liikkujien majoituksesta, kestityksestä ja kyydityksestä huolehtineista kestikievereista annettiin asetus 1649. Samassa yhteydessä määrättiin ensimmäistä kertaa välimatkapylväiden pystyttämistä. Suomen ensimmäisen, 1638 perustetun, säännöllisen postilinnan jälkeen Suuri Rantatie oli merkittävä osa Tukholman, Baltian ja Venäjän välistä postireittiä, josta kehittyi 1700-luvulla Pohjoismaiden merkittävin maantieyhteys. Rantatien merkitys liikenteen ja tiedonvälityksen väylänä väheni 1800-luvulla, jolloin uudet keksinnöt, höyrylaivat, lennätin ja rautatie tarjosivat uusia vaihtoehtoja.

Tieosuuksien ja siltojen hoidosta vastasivat pitkään maata omistavat talonpojat, siltojen rakentaminen siirtyi Tukholman Yli-intendentinviraston valvontaan 1776. Valtio otti julkisten teiden rakentamisen vastuulleen 1918. Teiden linjausta oioitiin eri aikoina liikenteen kasvun ja liikennevälineiden kehittyttyä, vanhimmat tunnetut oikaisut tehtiin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun puolivälistä lähtien. Autoistuminen lisäsi teiden oikaisua ja leventämistä, ja valtaosa hyvin säilyneistä Rantatien osuuksista jäi syrjään liikenteeltä 1920-1930 -lukujen tienparannuksissa. Suuren Rantatien osia on myös jäänyt uusien teiden ja rakennusten sekä taajama- ja kaupunkirakentamisen alle.

Lisätietoa

Matti Vakkilainen, Vanhoilla valtateilla. Kruununteiden ja kansanpolkujen vuosisataisia vaiheita. Helsinki 1982.

Mikko Härö, Espoon historiallinen tieverkko. Arkisto- ja kirjallisuusselvitys. Espoon museo 1983.

Leena Sälejoiki-Hiekkänen (toim.), Tie yhdistää. Tiemuseo 1986.

C. J. Gardberg, Kaj Dahl, Kuninkaan tie. Otava 1991.

Tapio Salminen, Suuren Rantatien inventointi, yhteenvetoraportti. Tiemuseon raportteja 1/1992. Tielaitos, Tiehallitus. Tampere 1992.

Kymenlaakson rakennuskulttuuri. Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisu A 26 1992.

Mikko Härö, Läntisen Uudenmaan rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen inventointi. Läntisen Uudenmaan seutukaavaliitto 1993.

Tapio Salminen, Suuri Rantatie. Tielaitos. Helsinki 1993.

Tapani Mauranen (toim.), Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860. Tielaitos 1999.

julkaisupäivämäärä 22.12.2009

